

Studiu sociologic calitativ privind participarea tinerilor

RAPORT FINAL

Proiect derulat de:

**SOS SATELE
COPILOR**

INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIETII

MATERIAL ELABORAT DE:

Alexandra Deliu
Eugen Glăvan
Flavius Mihalache
Adriana Neguț
Claudia Petrescu
Laura Tufă
Sebastian Țoc

PUBLICAT DE:

SOS Satele Copiilor România

<https://www.sos-satelecopiilor.ro/laborator-participativ-capacitate-si-advocacy-pentru-implicarea-tinerilor-in-construcia-politicilor-si-programelor-sociale-adresate-lor/>

Decembrie, 2022

Toate drepturile sunt rezervate. Nicio parte a acestei publicații nu poate fi reprodusă, stocată într-un sistem de recuperare sau transmisă sub nicio formă și prin niciun tip de mijloace fără permisiunea prealabilă scrisă a SOS Satele Copiilor România sau fără respectarea prevederilor exprese ale legii sau a condițiilor convenite cu organizația competentă pentru drepturile de reprografie.

Solicitările în primă instanță în legătură cu reproducerea în afara celor de mai sus trebuie transmise către SOS Satele Copiilor România la adresa de mai jos:

SOS Satele Copiilor România

Calea Floreasca nr.165 sector 1 București
Email: sos@sos-satelecopiilor.ro

Studiu sociologic calitativ privind participarea tinerilor

Proiect: „Laborator participativ: capacitate și advocacy pentru implicarea tinerilor în
construcția politicilor și programelor sociale adresate lor”

RAPORT FINAL

CUPRINS

Lista abrevierilor 1

Lista tabelor 1

Introducere 2

Metodologie 4

Obiective și întrebări de cercetare 4

Colectarea datelor 5

Desk research 5

Colectarea datelor primare 7

Context 9

Cadrul instituțional și de politică publică 9

Context european 9

Context național 10

Studii privind participarea tinerilor în România 11

Modele ale participării tinerilor în alte țări 13

Finlanda 16

Irlanda – Consiliile Locale de Tineret (Comhairlí na nÓg) 18

Franța – Parlamentul Copiilor (Le Parlement des enfants) 19

Țările de Jos (Olanda) – Mica ambasadă (de Kleine Ambassade) 20

Portugalia – Bugetul participativ al tineretului (Orçamento Participativo Jovem) 21

Australia 21

Republica Moldova 22

Modele ale participării tinerilor în România 23

Consiliul Național al Elevilor 23

Consiliul Consultativ al Copiilor – World Vision România 24

Board-ul Copiilor – UNICEF 24

Primăria Copiilor – Comuna Ciugud 26

Inițiativa Localități Prietene ale Copiilor 26

Consiliul Tinerilor Instituționalizați 27

Asociația Elevilor din județul Constanța 28

Rezultate 29

Domenii în care tinerii participă 29

Niveluri ale participării tinerilor 33

Mecanisme pentru participarea tinerilor 38

Beneficii ale participării tinerilor la decizie 41

Provocări în participarea tinerilor la decizie 43

Modalități de suport pentru participarea tinerilor la decizie 53

Concluzii 56

Modele ale participării tinerilor în România 57

Domenii în care tinerii participă 59

Niveluri ale participării tinerilor 59

Mecanisme pentru participarea tinerilor 60

Beneficii ale participării tinerilor la decizie 60

Provocări în participarea tinerilor la decizie 61

Modalități de suport pentru participarea tinerilor la decizie 62

Recomandări 64

Generale 64

Educație 65

Protecție specială 65

Recomandări ale copiilor 66

Referințe 67

LISTA ABREVIERILOR

AEC	Asociația Elevilor din Județul Constanța
ANDPDCA	Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adopții
ANPCDEFP	Agenția Națională pentru Programe Comunitare în Domeniul Educației și Formării Profesionale
CJE	Consiliul Județean al Elevilor
CNE	Consiliul Național al Elevilor
CȘE	Consiliul Școlar al Elevilor
CTI	Consiliul Tinerilor Instituționalizați
DGASPC	Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children (Rețeaua Europeană a Ombudsmanilor pentru Copii)
FG	Focus grup
IAP2	Asociația Internațională a Participării Publice
ISJ	Inspectoratul Școlar Județean
MEN	Ministerul Educației Naționale
MFTES	Ministerul Familiei, Tineretului și Egalității de Șanse
ONG	Organizație non guvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
UE	Uniunea Europeană
UNCRC	Convenția ONU privind drepturile copilului
WVR	World Vision România

LISTA TABELELOR

Tabelul 1. Distribuția respondenților **8**

Tabelul 2. Prezentare generală a structurilor și mecanismelor cheie care facilitează participarea copiilor **14**

Tabelul 3. Drepturile de participare ale copiilor în Finlanda: rezumatul situației actuale și al nevoilor cheie de dezvoltare **17**

Introducere

Participarea copiilor și tinerilor la decizie pe diferite paliere (familie, școală, comunitate etc.) și niveluri (local, județean, național) este una dintre temele care apare din ce în ce mai des în ultimii ani în dezbaterile publice referitoare la drepturile copilului. Strategiile Uniunii Europene privind drepturile copilului (Strategia UE privind drepturile copilului 2021 - 2024) și cea de tineret (Strategia Europeană de Tineret 2019 - 2027) au fost realizate împreună cu copii și tineri și au printre obiectivele principale asigurarea dreptului acestora la participare la viața politică și democratică. Dreptul la participare al copilului este prevăzut de Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului (UNCRC) adoptată în 1989 și ratificată ulterior de toate statele europene. Cu toate acestea, studiile din ultimii ani (ChildFund Alliance et al., 2021; European Commission, 2021a; SOS Children's Village, 2020) arată că participarea copiilor este acceptată și stimulată într-o măsură redusă de către adulți, și mai ales de către decidenți, iar nivelurile de participare sunt cele care vizează cu precădere informarea și consultarea.

Definițiile, principiile și măsurile privind drepturile de participare a copiilor sunt cuprinse în Recomandarea CM/Rec(2012)2 a Comitetului Miniștrilor către statele membre privind participarea copiilor și tinerilor sub 18 ani (adoptată la 28 martie 2012)¹. Consiliul European recomandă guvernelor statelor membre: (1) să se asigure că toți copiii și tinerii își pot exercita dreptul de a fi audiați, de a fi luați în serios și de a participa la luarea deciziilor în toate problemele care îi afectează, opiniilor lor fiind acordată atenție cuvenită în funcție de vârsta și maturitatea lor; (2) să încurajeze schimbul de cunoștințe și de bune practici privind punerea în aplicare a acestei recomandări la nivel local, regional, național și european și cu societatea civilă; (3)

să ia în considerare în legislația, politicile și practicile lor principiile și măsurile cuprinse în anexa la recomandare; (4) să se asigure recomandarea este tradusă și diseminată pe cât posibil, inclusiv copiilor și tinerilor, utilizând mijloace de comunicare prietenoase copiilor și tinerilor (Council of Europe, 2012).

Asociația Internațională a Participării Publice (IAP2) definește în Spectrumul Participării Publice cinci niveluri ale participării (IAP2, 2018): (1) informare, (2) consultare, care presupune obținerea de feedback de la populație sau cei interesați, (3) implicare, care include lucrul cu cei vizați de anumite măsuri pentru a se adopta o decizie care să cuprindă și punctul lor de vedere, (4) cooperare, ce presupune un parteneriat în identificarea soluțiilor și luarea deciziilor și (5) împuternicire care presupune că decizia finală este luată de către public.

Pentru copii și tineri, nivelurile de participare definite de Hart (1992) sunt cele mai cunoscute, ele incluzând opt trepte de participare, dintre care trei (1. manipulare, 2. decorare și 3. simbolism) sunt denumite non-participare. Sunt cele mai scăzute trepte, care nu satisfac conceptul de participare care este definit ca „proces de împărtășire a deciziilor care afectează viața cuiva și viața comunității în care acesta trăiește” (Hart, 1992, p. 5). Următoarele cinci trepte sunt descrise ca modele autentice de participare: (4) atribuit, dar informat, (5) consultat și informat, (6) decizii inițiate de adulți, împărtășite cu copiii, (7) decizii inițiate și dirijate de copil și (8) decizii inițiate de copil, împărtășite cu adulții. Hart ia în considerare faptul că există diferențe care influențează abilitatea copiilor de a participa, caracteristici individuale cum ar fi dezvoltarea emoțională și stima de sine, dar și variații de clasă

¹ <https://rm.coe.int/16806b7fb5>

socială și gen (Hart, 1992, pp. 32-34). Într-un material scris ulterior, autorul încearcă să corecteze anumite aspecte ale receptării modelului, în special tendința de a-l utiliza ca instrument de evaluare a lucrului cu copii și de a-l recepta model secvențial (Hart, 2008), îndemnând la reflecție și elaborarea unor noi modele.

Laura Lundy (2007) discută despre patru elemente importante în participarea copiilor și tinerilor întemeiate pe Art. 12 din UNCRC care au o ordine rațional-cronologică: spațiu (copiilor trebuie să li se ofere posibilitatea de a-și exprima opinia), voce (copiii trebuie să fie încurajați să își exprime opiniile), audiență (punctul de vedere trebuie ascultat) și influență (punctul de vedere trebuie luat în considerare, după caz). Funcțiile acestui model sunt de a ghida înțelegerea, dezvoltarea politicilor și auditarea practicilor existente.

Studiu de față își propune să analizeze participarea copiilor și tinerilor la procesele de luare a deciziilor pe diferite niveluri și domenii, așa cum este structurată/manifestată/cristalizată aceasta în prezent, în România. În cadrul studiului sunt analizate provocările în participarea copiilor și tinerilor la decizie, dar și modelele de participare existente la nivel național și european, mecanismele de participare utilizate, nivelurile participării în diferite domenii și modalitățile de suport ale participării copiilor și tinerilor. Este un studiu calitativ, în care au fost intervievate peste 120 de persoane (copii și tineri, specialiști care lucrează cu aceștia, reprezentanți ai autorităților centrale și instituțiilor locale, reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale cu activitate în domeniul participării copiilor și tinerilor). În cadrul studiului, analizăm informații din surse multiple: documentare cu privire la cadrul legislativ la nivel european și național, modele ale participării copiilor și tinerilor la nivel național și din alte țări; cercetare empirică, având drept respondenți atât specialiști care lucrează cu copiii și tinerii, cât și copii și tineri. O atenție deosebită în cadrul cercetării a fost acordată copiilor și tinerilor din medii defavorizate și în risc de marginalizare, cum ar fi beneficiarii sistemului de protecție specială, a căror participare este de multe ori redusă.

Primul capitol este dedicat prezentării metodologiei utilizate pentru culegerea datelor (modul de proiectare și desfășurare a cercetării empirice), urmat de prezentarea contextului în care studiul este realizat, atât la nivel european, cât și național. Continuăm cu exemplificarea modelelor de participare din alte țări, urmate de inițiative din România. Acestor secțiuni, destinate mai degrabă ancorării demersului de cercetare în situația concretă în ceea ce privește participarea copiilor și tinerilor, le urmează analiza datelor empirice, structurată, la rândul ei, tematic, în mai multe sub-capitole: Domenii în care tinerii participă; Niveluri ale participării tinerilor; Mecanisme pentru participarea tinerilor; Beneficii ale participării tinerilor la decizie; Provocări în participarea tinerilor la decizie; Modalități de suport pentru participarea tinerilor la decizie. Analiza datelor este urmată de concluzii, raportul încheindu-se cu un capitol de recomandări pentru actorii naționali și locali/regionali. Aceste recomandări, elaborate pe baza datelor analizate, vizează acțiuni/activități de implementat cu scopul de a încuraja/stimula participarea copiilor și tinerilor, mai ales a celor care provin din medii defavorizate/marginalizate, la procesele de luare a deciziilor. Capitolul include și o secțiune de recomandări așa cum au fost acestea conturate de copiii și tinerii care au participat la studiu.

Metodologie

Obiective și întrebări de cercetare

Scopul studiului a fost de a cartografia participarea copiilor și tinerilor la deciziile care îi privesc, urmărind perspectivele distincte a trei tipuri de actori relevanți: organizațiile neguvernamentale și instituțiile publice care lucrează cu tinerii și au dezvoltat mecanisme de participare a acestora la decizie, profesioniștii care lucrează direct cu tinerii și, nu în ultimul rând, copiii și tinerii. Pentru a identifica provocările în reglementarea participării, în politicele de suport, cât și factorii sociali și organizaționali care determină o componentă participativă redusă în procesul decizional, metodologia studiului a cuprins atât activitatea de desk research, cât și colectarea de date calitative de la actorii relevanți (organizații și specialiști, copii și tineri din structuri de tineret și din sistemul de protecție specială).

Metodologia a fost construită în jurul unei abordări participative: părțile interesate (tineri, factori de decizie, reprezentanți ai organizațiilor și instituțiilor publice, reprezentanți ai ONG-urilor etc.) au participat la cercetare prin discuții, consultări, interviuri individuale și/ sau de grup, focus grupuri. În demersul de colectare a datelor calitative, echipa de cercetare a avut în vedere opiniile diverse ale tuturor părților interesate pentru a se asigura că rezultatele analizei sunt cât se poate de imparțiale și reprezentative.

În elaborarea metodologiei studiului calitativ am avut în vedere două principii de bază pentru a asigura un proces cuprinzător și eficient: abordarea participativă și triangularea informațiilor. În

procesul de colectare a datelor s-a acordat o atenție deosebită obținerii de informații și înțelegerii perspectivelor tuturor părților interesate implicate în proces, direct sau indirect, atât la nivel local, cât și la nivel național, astfel încât să se asigure imparțialitatea și reprezentativitatea tuturor punctelor de vedere exprimate pe parcursul studiului.

Triangularea informațiilor este extrem de importantă în procesul de analiză și joacă un rol major în asigurarea validității datelor colectate. Prin utilizarea unor metode de cercetare complementare, adaptate obiectivelor propuse (desk research, cercetare calitativă cu reprezentanți ai organizațiilor, cercetare calitativă cu tineri), abordarea noastră a răspuns atât cerinței de a utiliza metode mixte de colectare și analiză a datelor, cât și necesității de a asigura validitatea rezultatelor.

Rezultatele finale ale studiului au permis elaborarea de recomandări adresate fiecărui tip de actor în vederea stimulării implicării tinerilor în construcția politicilor și programelor sociale adresate lor.

Potrivit cererii de ofertă, obiectivele studiului au adresat principalele provocări identificate:

- Identificarea și analizarea barierelor și blocajelor care împiedică tinerii (inclusiv grupurile relevante de tineri aflați în situații deosebit de vulnerabile precum cei din sistemul de protecție specială, tineri cu vârsta de peste 14 ani, aflați în servicii de îngrijire alternativă sau în risc de a fi separați de

- familie) să aibă o implicare ridicată în activități de tip advocacy sau în instanțe formale de reprezentare a tinerilor, în special a celor de tip politic și educațional.
- ▶ Identificarea celor mai potrivite strategii de interacțiune dintre organizații și tineri (în special tineri din medii defavorizate) adaptate parcursului vieții tinerilor vulnerabili, pentru interesul pentru forme de participare.
 - ▶ Furnizarea de informații esențiale partenerilor neguvernamentali (ONG-uri, organizații comunitare, societatea civilă, mass-media și sectorul de afaceri) care să fie utilizate în planificarea și intervențiile lor privind reforma politicilor de suport pentru participarea tinerilor la deciziile care îi privesc, precum advocacy pentru promovarea și crearea de spații de participare adaptate și potrivite tinerilor

Întrebări de cercetare abordate

LA NIVEL DE ORGANIZAȚIE/INSTITUȚIE:

1. Care este politica organizațională privind participarea tinerilor la luarea deciziilor care îi privesc?
2. Ce mecanisme/instrumente sunt implementate la nivelul instituției/organizației pentru a facilita participarea tinerilor?
3. Ce avantaje/ce provocări întâlnesc în implementarea mecanismelor/ instrumentelor de

participare?

4. Ce așteptări ar avea managementul instituției/ organizației de la o instanță de participare a tinerilor?

LA NIVELUL PROFESIONIȘTILOR CARE LUCREAZĂ ÎN MOD DIRECT CU TINERII:

1. Care este viziunea specialiștilor care lucrează în mod direct cu tinerii privind implicarea acestora în luarea deciziilor care îi privesc:
 - ▶ la nivel individual
 - ▶ la nivel de program/serviciu rezidențial
 - ▶ la nivel de instituție/organizație
2. Care sunt atitudinile/cunoștințele/abilitățile deținute de specialiști care facilitează participarea tinerilor la luarea deciziilor?
3. În viziunea specialiștilor, ce atitudini/cunoștințe/abilități au/ar trebui să aibă tinerii pentru a fi mai implicați în procesele de luare a deciziilor?

LA NIVELUL TINERILOR:

1. Care este viziunea tinerilor despre cine trebuie să participe la luarea deciziilor care îi privesc?
2. Care sunt, din perspectiva tinerilor, domeniile și tematicile în care ar trebui ei să fie implicați în cadrul organizației/instituției?
3. Ce cred tinerii că ar trebui să facă mai bine adulții ca să sprijine mai mult participarea tinerilor la luarea deciziilor?

Colectarea datelor

Studiul calitativ privind participarea tinerilor la deciziile care îi privesc a fost dezvoltat în jurul a două componente majore: analiza contextului instituțional și organizațional care reglementează o abordare participativă la decizii și o analiză a provocărilor cu care se confruntă tinerii în România în integrarea într-un demers participativ. Principiul implicării tinerilor, în mod particular tineri aflați în situații deosebit de vulnerabile (precum cei din sistemul de protecție specială, tineri cu vârsta de peste 14 ani, aflați în servicii de îngrijire alternativă sau în risc de a fi separați de familie), a ghidat ambele componente ale analizei. În cadrul cercetării, tinerii au fost implicați îndeaproape prin intermediul Consiliului Tinerilor Instituționalizați, Consiliul Consultativ al Copiilor – World Vision România, Forumul Național al Copiilor – Salvați Copiii, Consiliul Național al Elevilor, Membrii Coaliției Internaționale SOS Satele Copiilor, Board-ul Copiilor UNICEF.

Desk research

Analiza documentară s-a concentrat pe analiza contextului instituțional și organizațional care reglementează o abordare participativă a deciziilor și a provocărilor cu care se confruntă tinerii în România în integrarea într-un demers participativ. Acesta a inclus:

- ▶ analiza cercetărilor existente - cercetări elaborate de autoritățile publice (Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopției - ANPDCA, Ministerul Educației, Ministerul Justiției, Instituția Avocatului Poporului etc.), UNICEF, Comisia Europeană, alte ONG-uri (ex. Salvați Copiii România, SOS Satele Copiilor România, World Vision România, O.U. CONCORDIA, Federația Națională a ONG-urilor din Servicii Sociale, SERA, Hopes and Homes

for Children, Forumul Tinerilor din România, Romanian Angel Appeal, FEDRA, Coaliția pentru Educație, Consiliul Tinerilor Instituționalizați etc);

- ▶ analiza evaluărilor existente ale programelor de susținere a implicării tinerilor în deciziile de interes, inclusiv a programelor de succes în România evaluate conform standardelor internaționale.
- ▶ analiza politicii publice privind participarea tinerilor.
- ▶ analiza celor mai bune practici și a experienței internaționale.

Analiza documentară a urmărit să identifice principalii factori sociali individuali și de context social determinanți ai inegalităților de implicare a tinerilor în deciziile care îi privesc, cu un accent special pe grupurile de tineri vulnerabili.

În același timp, au fost analizate:

- ▶ Atitudini și practici care împiedică implicarea tinerilor în demersuri decizionale participative formale.
- ▶ Normele sociale și comportamentele individuale care creează bariere pentru participarea tinerilor, cu accent pe tinerii din sistemul de protecție specială și pe cei din serviciile de prevenire a separării copilului de familie.
- ▶ Capacitatea sectorului public și privat de a furniza servicii de suport, precum și potențiale parteneriate pentru realizarea unei baze de implicare a tinerilor în demersuri participative formale.
- ▶ Bune practici rezultate din proiecte și programe cu tineri implicați în acțiuni participative.
- ▶ Măsurile propuse de principalele părți interesate vizate de beneficiar (organizații, profesioniști, tineri) din domeniul participării tinerilor pentru o mai bună implicare a acestora.
- ▶ Politicile de suport pentru tineri (în special tinerii vulnerabili), care susțin sau împiedică participarea lor formală în structuri participative.

O selecție a cercetărilor/analizelor existente/ politicilor publice a cuprins (fără a fi limitativă):

- ▶ World Vision Romania (2021): „Participarea copiilor în procesul de luare a deciziilor care îi privesc, la nivelul instituțiilor publice”
- ▶ Parlamentul European (2018): „Raport EYE 2018 - Europa, fă-ți auzită vocea!”
- ▶ Fundația Student Plus (2019): „Carta Albă privind Implicarea Civică a Tinerilor”
- ▶ Comisia Europeană COM(2018) 269 (2018): „Implicarea, conectarea și responsabilizarea tinerilor: o nouă strategie a UE pentru tineret”
- ▶ Comisia Europeană (2021): ”Study on child participation in EU political and democratic

life”. Elaborat de RAND Europe: Barbara Janta, Michaela Bruckmayer, Annemari de Silva, Lucy Gilder, Andreas Culora, Sam Cole, Emma Leenders; and Eurochild: Mieke Schuurman, Alice Hagger-Vaughan. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/child_participation_final_raport_revised_28.04.2021_final_web_pdf.pdf

- ▶ UNICEF & Consiliul Național al Tineretului din Moldova (2019): „Începem cu TINERI - Ghid pentru participarea tinerilor în comunitate”
- ▶ Gabriel Bădescu, Daniel Sandu, Daniela Angi, Carmen Greab for Friedrich Ebert Stiftung (2019): „Studiul despre Tinerii din România 2018/2019”
- ▶ Unicef (2020): “ENGAGED AND HEARD! - Guidelines on Adolescent Participation and Civic Engagement”
- ▶ Unicef (2018): “Conceptual Framework for Measuring Outcomes of Adolescent Participation”
- ▶ Unicef (2017): “Child participation in local governance”
- ▶ SOS Satele Copiilor (2020): ”Studiu privind situația tinerilor care părăsesc sistemul de protecție specială din România”
- ▶ Agenția Împreună, Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (2018): „Studiu privind nevoile copiilor în contextul instituirii priorităților de intervenție strategică pentru incluziunea socială a Roma”
- ▶ Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului și Adopție (2017): „Elaborarea planului de dez-instituționalizare a copiilor din instituții și asigurarea tranziției îngrijirii acestora în comunitate, SIPOCA 2 - Plan de prioritizare a închiderii centrelor de plasament clasice”
- ▶ Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului și Adopție (2017): „Elaborarea planului de dez-instituționalizare a copiilor din instituții și asigurarea tranziției îngrijirii acestora în comunitate, SIPOCA 2 - Studiu de Diagnoză”
- ▶ Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului și Adopție (2018): „Elaborarea planului de dez-instituționalizare a copiilor din instituții și asigurarea tranziției îngrijirii acestora în comunitate, SIPOCA 2 - Harta serviciilor de prevenire din comunitățile sursă și a serviciilor alternative la îngrijirea rezidențială dezvoltate de direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului:
- ▶ Morabito C., De Schauwer E., Gradinaru C., Mattelin E. și Van Hove G. (2019): „Studiu de fezabilitate – Lecții și concluzii din patru consultări cu copiii”
- ▶ Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 ***Republicată privind protecția și promovarea drepturilor copilului, publicată în MO nr.159/05.03.2014, cu completările și modificările ulterioare;
- ▶ Legea nr. 292/2011 a asistenței sociale
- ▶ Ordinul nr. 25 din 2019 privind aprobarea

- Standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale de tip rezidențial destinate copiilor din sistemul de protecție specială
- Ordinul nr. 26 din 2019 privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale de tip familial destinate copiilor din sistemul de protecție specială
 - Declarația de la București a copiilor din Uniunea Europeană - Un apel la acțiune pentru asigurarea participării copiilor la procesele de luare a deciziilor la nivel național și european (2019)
 - Forumul național al Copiilor 2019 – Salvați Copiii Forumul Național al Copiilor: Copiii cer autorităților școli fără bullying, cadre didactice competente, mai mulți consilieri școlari și grupuri de acțiune antibullying din care să facă parte reprezentanții lor (salvaticopiii.ro)
 - Statutul Consiliului Tinerilor Instituționalizați
 - Ghidul utilizatorului privind participarea tinerilor - Un cadru global pentru participarea tinerilor și etapele implementării acestuia (2021 – SOS Children's Villages International)

Colectarea datelor primare

DATE CALITATIVE

Componenta calitativă, complementară cercetării de birou (Desk research-ului), a cuprins două dimensiuni:

- interviuri aprofundate și focus grupuri cu reprezentanți ai organizațiilor și instituțiilor publice la nivel național, județean și local privind politicile și practicile organizaționale de participare a tinerilor, precum și viziunea și practicile specialiștilor care lucrează direct cu tineri în îngrijire alternativă sau în programe de prevenire a separării copilului de familie
- interviuri aprofundate și focus grupuri cu tineri implicați în diferite instanțe, asociații sau consilii de tineret.

INTERVIURI SEMISTRUCTURATE ȘI SEMIDIRECTIVE

Grupurile țintă ale acestei componente au fost informatori cheie la nivel național, județean și comunitar, factori de decizie publică, asociații de tineri.

Interviuri semistructurate și semidirective cu organizații și instituții, cât și cu specialiști care lucrează cu tineri

Pentru a discuta despre mediul favorabil pentru

participarea tinerilor și pentru a înțelege provocările cu care se confruntă tinerii din România, studiul a inclus în fiecare județ (București, județul Sibiu, județul Bacău) interviuri aprofundate cu organizații, mai exact cu persoane provenind din managementul organizațiilor și instituțiilor și cu specialiști care lucrează cu tineri în servicii de îngrijire alternativă (de tip rezidențial, familial), respectiv cu tineri în programe de prevenire a separării copilului de familie.

- Tipurile de instituții vizate: Autorități Locale (CL), DGASPC-uri, ONG-uri, instituții de învățământ.
- Tipurile de specialiști vizati: psihologi, pedagogi, educatori specializați, asistenți sociali, persoane de îngrijire, coordonatori de servicii sociale

Interviuri semistructurate și semidirective cu tineri

Interviuri aprofundate au fost realizate cu tineri din structuri asociative. În același timp, interviurile au inclus și reprezentanți vulnerabili implicați în aceste structuri participative.

FOCUS GRUPURI

Focus grupurile au acordat o atenție deosebită tinerilor și specialiștilor care lucrează cu tineri din servicii de îngrijire alternativă, precum și celor care lucrează în programe de prevenire a separării copilului de familie pentru a determina cu ce probleme se confruntă aceștia la nivel individual, organizațional și politic în ceea ce privește participarea formală a acestora la deciziile care îi privesc.

Focus grup cu tineri

Pe baza interviurilor de grup din etapa anterioară de colectare a datelor, au fost organizate focus grupuri cu tineri (membri ai Consiliului copiilor, copii din grupuri vulnerabile, organizații/asociații de copii/studenti/elevi) pe diferite teme privind participarea tinerilor. În ce privește tinerii din sistemul de protecție specială, la focus grupuri au participat atât tineri din servicii de tip rezidențial, cât și din cele de tip familial (asistență maternală) sau care au beneficiat de ambele tipuri de servicii. Discuțiile au fost îndreptate (de către participanți) în special către serviciile de tip rezidențial.

Un număr de 78 de tineri au participat la focus grupuri.

Focus grupuri cu personal din serviciile publice

Focus grupurile (în fiecare dintre județele vizate) cu personalul serviciilor publice au permis

identificarea de modele comune printre provocările cu care se confruntă tinerii. Participanții au fost selectați din autorități locale, DGASPC-uri, ONG-uri,

instituții de învățământ. Au fost organizate 4 focus grupuri la care au participat 29 de specialiști.

Tabelul 1.
Distribuția respondenților

INTERVIURI/FG	PROPUS	REALIZAT nr. interviuri/FG	REALIZAT nr. respondenți
Interviuri cu organizații și instituții, cât și cu specialiști care lucrează cu tineri			
Instituții publice la nivel central	4-6 interviuri (12 respondenți)	2	2
Autorități Locale		1	1
DGASPC-uri		2	3
ONG-uri		10	12
Instituții de învățământ		3	3
Interviuri cu tineri din structuri asociative	12 respondenți	3	5
FG cu tineri	3-5 FG (20-26 respondenți)	11	78
FG cu specialiști	4-6 FG (30 respondenți)	4	29
Total	80 respondenți	133 respondenți	

Context

Cadrul instituțional și de politică publică

Context european

Asigurarea dreptului la participare implică crearea și susținerea, de către organismele internaționale și cele statale, a instituțiilor și mecanismelor destinate implicării active a copiilor și tinerilor în diversele domenii ale vieții sociale, inclusiv în procesele de luare a deciziilor. Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului, ratificată de către România prin Legea nr. 18/1990, grupează drepturile copiilor în trei mari categorii: drepturi de protecție, drepturi de dezvoltare și drepturi de participare.

La nivelul UE, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene prevede în mod explicit la articolul 24 faptul că minorii „își pot exprima în mod liber opinia, care trebuie luată în considerare în problemele care îi privesc, în funcție de vârsta și gradul de maturitate al acestora” (Comisia Europeană, 2012). În concordanță cu sensul acestui articol, Comisia Europeană a realizat pași concreți în legislație și politici în direcția promovării drepturilor copiilor la participare. Strategia UE în domeniul drepturilor copiilor, elaborată prin luarea în considerare a punctelor de vedere și sugestiilor exprimate de peste 10 mii de copii, propune creșterea implicării UE în participarea copiilor în viața politică și democratică, susținând rolul major al generațiilor tinere în generarea schimbării sociale (Comisia Europeană, 2021b). În consecință, Comisia Europeană recomandă statelor membre să: a) îmbunătățească și să asigure resursele necesare pentru mecanismele

de participare a copiilor în deciziile care îi privesc la nivel local, regional și național; b) crească nivelul de informare asupra drepturilor copiilor, inclusiv în rândul profesioniștilor care lucrează în domeniul cu copii; c) întărească și să îmbunătățească componentele referitoare la cetățenie, echitate și participare din programele școlare; d) susțină școlile în activitățile care presupun implicarea elevilor în activitățile școlare și în procesele de luare a deciziei.

Toate statele europene au ratificat convenția privind drepturile copilului, acest lucru negarantând totuși automat aplicarea prevederilor acesteia. Legislația europeană este completată de Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene care recunoaște drepturile copiilor ca drepturi fundamentale și Tratatul Uniunii Europene care impune explicit cerința ca acestea să fie protejate. Definițiile, principiile și măsurile privind drepturile de participare a copiilor sunt cuprinse în Recomandarea CM/Rec(2012)2 a Comitetului Miniștrilor către statele membre privind participarea copiilor și tinerilor sub 18 ani (adoptată la 28 martie 2012). Consiliul European recomandă guvernelor statelor membre: 1. să se asigure că toți copiii și tinerii își pot exercita dreptul de a fi audiați, de a fi luați în serios și de a participa la luarea deciziilor în toate problemele care îi afectează, opiniilor lor fiind acordată atenție cuvenită în funcție de vârsta și maturitatea lor; 2. să încurajeze schimbul de cunoștințe și de bune practici privind punerea în aplicare a acestei recomandări la nivel

local, regional, național și european și cu societatea civilă; 3. să ia în considerare în legislația, politicile și practicile lor principiile și măsurile cuprinse în anexa la recomandare; 4. să se asigure recomandarea este tradusă și diseminată pe cât posibil, inclusiv copiilor și tinerilor, utilizând mijloace de comunicare prietenoase copiilor și tinerilor (Council of Europe, 2012).

Consiliul Europei, prin Strategia pentru drepturile copilului (2016-2021), include participarea, alături de oportunități egale, o viață lipsită de violență, justiție în interesul copiilor și drepturile copilului în mediul digital, între cele cinci domenii prioritare pentru perioada recentă și a asumat sprijinirea statelor membre în dezvoltarea cadrului normativ și instituțional în această direcție (Consiliul Europei, 2016). Încurajarea și susținerii participării copiilor se fundamentează pe trei piloni principali: promovarea dreptului la participare, consultarea copiilor și consolidarea participării acestora în și prin școli. Evaluarea respectării dreptului copilului la participare în România prin prisma instrumentului Consiliului Europei relevă că deși dreptul la participare este transpus în legislația națională, în conformitate cu recomandările organismelor internaționale, și că deși Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copiilor include o secțiune specifică adresată participării, o serie de alți indicatori arată că România nu a realizat suficienți pași în direcția transunerii în practică a prevederilor strategiei. Între principale puncte critice în acest sens se regăsesc următoarele aspecte: a) în România nu există o instituție independentă care să aibă în atribuție exclusiv monitorizarea respectării drepturilor copilului; b) reprezentarea și consultarea copiilor nu este suficient reglementată; c) mecanismele de participare a minorilor în actul de justiție sunt afectate negativ de lipsa pregătirii inițiale a magistraților în audierea minorilor; d) instruirea privind participarea copiilor nu este inclusă în cadrul programelor de formare destinate profesioniștilor care lucrează cu minori; e) reprezentarea și consultarea copiilor în și de către structuri administrative semnificative nu este suficient reglementată (Șerban Mihai, f.a.).

Context național

În legislația națională, dreptul la participare al copiilor este inclus și explicitat, atât în Constituția României (art. 14), cât și în Codul Civil (Legea nr. 287/2009), Codul de procedură civilă (Legea nr. 134/2010), Codul Penal (Legea nr. 286/2009), Codul de procedură penală (Legea nr. 134/2010) și Legea privind protecția și promovarea drepturilor

copilului (Legea nr. 272/2004). Dreptul la liberă exprimare a copiilor, ca fundament al participării, este garantat prin articolul 28 al Legii nr. 272/2004. Responsabilii și garanții respectării drepturilor copiilor la liberă exprimare sunt, în primul rând, părinții sau reprezentanții legali, care au îndatorirea de a încuraja și facilita asumarea unui rol activ de către copii în procesele decizionale.

În domeniul protecției sociale, legislația specifică adoptată statuează obligativitatea ca minorii de peste 10 ani să fie consultați și ascultați în chestiunile care implică decizii administrative care-i privesc în mod direct. În cazul măsurilor de protecție specială, legislația prevede solicitarea consimțământului copiilor de peste 14 ani și stabilește dreptul acestora de a ataca în instanță măsurile instituite (L. nr. 272/2004, art. 57, alin. 3). În domeniul adopției, Legea 273/2004 stabilește obligativitatea obținerii acordului copilului în vedere perfectării adopțiilor pentru toate situațiile în care minorul în cauză a depășit vârsta de 10 ani.

În domeniul educației, se prevede faptul că minorii de 14 ani și peste au dreptul de a solicita schimbarea tipului și felului de pregătire educațională pe care îl urmează (Legea nr. 272/2004, art. 51, alin. 3). Regulamentul de Organizare și Funcționare a Unităților de Învățământ Preuniversitar menționează în mod expres dreptul copiilor de a contesta rezultatele și modul de evaluare al profesorilor și de a solicita modificarea sau anulare notelor inițiale. Legea Educației Naționale (Legea 1/2011) stipulează imperativul respectării dreptului copilului la opinie în cadrul procesului educațional și enumeră participarea activă în societate printre țintele vizate de către actul educațional. În completarea acestor prevederi, Statul Elevului stipulează în mod expres faptul că toate deciziile majore din sistemul de educație se iau prin consultarea în mod obligatorie a reprezentanților elevilor (CNE sau alte structuri reprezentative), care dețin rolul de susținători ai intereselor și mesajelor copiilor și tinerilor în raport cu decidenții politici și sistemul educațional în ansamblul său (Ordin MENCS 4742/ 10.08.2016).

Cadrul normativ din domeniul sănătății (Legea nr. 46/2003 a drepturilor pacienților) include un capitol cu privire la dreptul pacienților, fără însă a face mențiune în mod expres la copii, de a fi informați și despre consimțământul acestora cu privire la actul medical.

Legea tinerilor (Legea nr. 350 din 21 iulie 2006), pe de altă parte, vorbește despre participare în termeni referitori la asociere, reprezentare și implicare a tinerilor în procesele de decizie prin mijlocirea

organizațiilor de tineret. Legea nr. 350 vorbește despre 10 principii generale ale politicilor în domeniul tineretului, între care două fac mențiune în mod expres la participarea tinerilor la procesul decizional (asigurarea implicării tinerilor în elaborarea politicilor prin intermediul structurilor organizațiilor neguvernamentale de tineret și creșterea implicării și responsabilizării tinerilor în ceea ce numim viața publică). Implicarea tinerilor trebuie să fie facilitată, conform prevederilor legii nr. 350, de către autoritățile centrale și locale, care au responsabilitatea de a asigura cadrul necesar pentru consultarea tinerilor.

Strategia Națională pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Copilului „Copii protejați, România sigură” 2022-2027 include participarea copiilor la viața socială și politică între dimensiunile transversale ale documentului. Totodată, participarea și consultarea copiilor în elaborarea, implementarea și monitorizarea deciziilor care îi privesc se regăsește între cele 10 principii care au stat la baza elaborării strategiei. Strategia include 20 de ținte specifice, între care se regăsesc și două care fac mențiune în mod specific la participarea copiilor în procesele decizionale: a) Ținta nr. 15 („Documentele de politici naționale care vizează drepturile copilului sunt elaborate în formate accesibile pentru copii și cu participarea copiilor”); b) Ținta nr. 19 („Cel puțin

un program național de întărire a capacității de funcționare a mecanismelor actuale de participare a copiilor la luarea deciziilor este implementat”). În procesul de elaborare a strategiei, 21 de copii din cadrul unor organizații care sunt implicate în respectarea drepturilor copiilor au fost incluși grupurile de lucru interinstituționale.

Strategia Națională pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Copilului 2022-2027 subliniază faptul că în momentul de față există un deficit de informare al copiilor cu privire la drepturile acestora, inclusiv asupra dreptului de participare la decizie. Acestui deficit i se suprapune și un nivel relativ redus de înțelegere și implicare a adulților în respectarea dreptului copiilor de a lua parte la viața socială și politică, precum și o serie de obstacole de ordin atitudinal și valoric care se observă, în mod special, la nivelul familiei și școlii. La nivel general, nu există o practică eficientă de implicare a copiilor în întreg procesul decizional. De cele mai multe ori, demersurile care presupun participarea se reduc la consultarea copiilor în momente specifice ale proceselor decizionale. Consiliul Național al Elevilor, ca structură de reprezentare a intereselor copiilor, se arată în strategie, nu beneficiază de susținerea adecvată care să-i permită să atingă în totalitate scopurile pe care le vizează.

Studii privind participarea tinerilor în România

Potrivit studiului **Comisiei Europene din 2021** despre participarea copiilor și tinerilor la viața civică și politică, copiii (cu vârste sub 12 ani) sunt subreprezențați în procesele participative. Cel mai adesea, consiliile copiilor/ de tineret sunt adresate copiilor cu vârste mai mari, cei mai tineri dintre participanți având, de regulă, 11-12 ani. România face parte din categoria statelor care au extins definiția termenului de „tânăr” până la vârsta de 30 de ani (alături de Austria, Belgia, Cipru, Croația, Danemarca, Ungaria, Italia, Luxemburg, Malta, Olanda, Polonia, Slovacia și Spania) și unde, drept consecință aceste consilii (ex. Consiliul Tineretului din România, Forumul Tinerilor din România) exprimă mai degrabă punctele de vedere ale tinerilor adulți, decât ale copiilor. În acest context, vocile celor foarte tineri se pot pierde cu ușurință, având în vedere caracterul redus al exercițiului de a-și exprima propriile opinii și preferințe pe care îl are o persoană de 14 ani, comparativ cu una de 35 de ani (European Commission, 2021a).

Totodată, pentru România, studiul încadrează în categoria principalelor provocări în ceea ce privește participarea copiilor și tinerilor: neimplicarea copiilor/ tinerilor în definirea mecanismelor de participare; subreprezentarea copiilor/tinerilor din categorii vulnerabile/ dezavantajate (ex. mediul rural, copii cu dizabilități, copii de etnie roma), aceștia constituind o categorie greu de recrutat/ mobilizat în vederea participării (European Commission, 2021a).

Raportul **Analiza Situației Copiilor și Adolescenților în România (SitAn)**, realizat pentru **UNICEF** în 2021, care prezintă date privind participarea copiilor obținute prin completarea sondajului on-line disponibil pe platforma U-Report, arată că pentru cea mai mare parte a copiilor și tinerilor participarea înseamnă atât implicare activă în procesul de luare a deciziilor, cât și a fi consultați asupra chestiunilor care le afectează viața de zi cu zi, a fi întrebați atunci când se iau decizii care le afectează viața sau a decide singuri asupra aspectelor care le afectează

viață². Datele aceluiși sondaj arată că participarea copiilor/ tinerilor în procesele de luare a deciziei în cadrul familial asupra problemelor relevante care îi afectează este mai degrabă limitată: doar 10% participă mereu în decizii asupra subiectelor care îi afectează și 22% participă des. Educația și alimentația adecvată se numără printre subiectele cele mai discutate, în timp ce asupra subiectelor care țin de bunăstarea familială în general copiii au fost informați asupra deciziilor luate de ceilalți membri ai familiei, și nu consultați. În cadrul școlii, 16% dintre copii/tineri nu participă niciodată la procesele decizionale școlare, în timp ce 22% participă rar. Încă și mai mare este procentul copiilor care nu participă niciodată la luarea deciziilor la nivel comunitar: 32%. În ceea ce privește participarea copiilor/tinerilor la luarea deciziilor în școală, aceasta ia de cele mai multe ori forma consultărilor (43%), în aproape jumătate dintre situațiile în care consultarea se întâmplă copiii fiind și informați despre decizia finală (23%). O pondere mult mai mică a respondenților apreciază că în cadrul școlii copiii și adulții iau decizii împreună (6%), copiii/ tinerii sunt invitați de către profesori să ia decizii (5%) sau copiii/ tinerii au puterea deplină în procesul de decizie (2%). Este foarte important de menționat că 24% dintre respondenți declară că adolescenții și copiii nu sunt parte a procesului decizional la nivelul școlii și 20% răspund că „nu știu” (UNICEF, 2021).

Potrivit unui studiu al **World Vision Romania**, peste 80% dintre copiii care au participat la cercetare au spus că ei sunt mai degrabă informați cu privire la hotărârile luate, iar adulții sunt persoanele care iau efectiv deciziile. Procentul copiilor a căror opinie a fost cerută în ultimele 12 luni anterioare studiului de către primarul comunității în care locuiesc sau de către consilieri locali a fost de 4%, iar 24% au menționat că sunt consultați de directorii școlii în ceea ce privește subiectele care îi afectează în mod direct. Acest studiu arată că cei care consultă copiii și tinerii în cea mai mare măsură sunt membrii familiilor (74%) și profesorii (69%) (Petrescu et al, 2020).

Raportându-se la categoria de vârstă 14-35 de ani, raportul **Diagnoză 2020 – Situația tineretului și așteptările sale** (IRES, 2020) menționează că ponderea respondenților care consideră că oamenii ca ei nu ar putea influența hotărârile importante care se iau la nivel local, național sau european a crescut, comparativ cu 2018. Doar 13% dintre tinerii din eșantionul general, respectiv 12% dintre tinerii vulnerabili incluși în studiu, făceau parte în 2020 dintr-o asociație sau organizație.

Un studiu realizat de FES în 2018-2019 semnalează de asemenea niveluri reduse ale participării tinerilor, cât și un interes redus față de aceasta: doar un sfert dintre respondenți (tineri cu vârsta cuprinsă între 15 și 29 de ani) au fost implicați în acte participative legate de viața politică (semnare de petiții, participare la demonstrații, activități de voluntariat, apartenența la un partid sau grupare politică etc.), dintre acestea cea mai frecvent întâlnită fiind participarea la proteste (Bădescu et. al, 2019). Aceste cifre plasează România pe ultimul loc între statele europene participante la studiu (Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Kosovo, Macedonia de Nord, Muntenegru, România, Serbia și Slovenia).

Aceste studii arată că, deși dreptul copiilor și al adolescenților la participare în luarea deciziilor este cunoscut, în principiu, el este mai puțin pus în practică. Problematică este mai ales participarea copiilor provenind din grupuri marginalizate/medii defavorizate, care constituie, uneori, populații greu de contactat atât în ceea ce privește participarea la diverse cercetări/culegeri de informații, cât și în ceea ce privește implicarea în procese participative.

² La întrebarea „Ce înseamnă participarea copiilor pentru tine?” cu variantele de răspuns 1. Să fiu implicat activ în procesul de luare a deciziilor, 2. Să fiu consultat despre subiectele care-mi afectează viața, 3. Să fiu întrebat când se iau decizii care-mi afectează viața, 4. Să iau singur deciziile despre subiectele care-mi afectează viața, 5. Toate cele de mai sus – Cel mai mare număr de răspunsuri l-a înregistrat varianta de răspuns numărul 5 (303 răspunsuri), urmată de varianta 1 (197 răspunsuri).

Modele ale participării tinerilor în alte țări

Modurile de participare pot avea caracteristici diferite la nivel global, variind de la lipsa sau participarea ne-etică, caracteristică în foarte multe societăți unde majoritatea tinerilor au puține oportunități de a-și exprima punctul de vedere, trecând prin participarea consultativă inițiată și condusă de adulți, continuând cu participarea colaborativă, exprimată prin parteneriatul adulți-tineri și influența asupra procesului și rezultatelor a tinerilor, și încheind cu participarea condusă de tineri în care aceștia controlează procesul și rezultatele, adulții având rolul de facilitatori (O’Kane, Haj-Ahmad, & Friscia, 2020, p. 11).

Măsurile prevăzute în Recomandarea CM/Rec (2012)2 a Comitetului de Miniștri către statele membre ale Uniunii Europene privind participarea copiilor și a tinerilor sub 18 ani includ:

- ▶ *protejarea dreptului de a participa* (protejare legală; analize periodice, politici și practici prin care să se asigure că în aceste analize evaluărilor proprii ale copiilor și tinerilor le sunt acordate atenția cuvenită; căi de atac eficiente de depunere a plângerilor și proceduri judiciare și administrative disponibile copiilor și tinerilor; garanții la încălcarea drepturilor pentru copii și tinerii vulnerabili, din grupuri minoritare, cu dizabilități; abordare coordonată și integrarea participării în structurile decizionale și de elaborare a politicilor; înființarea unei instituții adecvate și independente pentru drepturile omului, cum ar fi un ombudsman /comisar pentru drepturile copilului; alocarea resurselor financiare adecvate și asigurarea resurselor umane competente pentru a sprijini participarea copiilor și tinerilor în medii atât formale, cât și informale),
- ▶ *promovarea și informarea despre participare* (programe de informare și educație publică; îmbunătățirea capacității profesionale privind participarea copiilor și tinerilor; oferirea copiilor și tinerilor informații adecvate vârstei și circumstanțelor lor; includerea în programele școlare a dreptului de participare; instruirea în programele academice a tuturor profesiilor care implică munca cu copiii și tinerii; stimularea cercetării cu și de către copii și tineri, în scopul de a permite o mai bună înțelegere a opiniilor și experiențele copiilor și tinerilor, identificând obstacolele în calea participării acestora și modalități de depășire a acestora; promovarea sprijinului de la egal la egal și rețele de informare),
- ▶ *crearea de spații pentru participare* (legislație și programe de formare a părinților; oportunități de dialog inter-generațional; metode formale și non-formale de influențare a practicilor de predare și învățare și a mediului școlar și integrarea consiliilor elevilor școlare în guvernarea comunității școlare; educație care să respecte demnitatea umană a copilului sau a tânărului; implicarea copiilor și tinerilor în viața asociativă și comunitară, învățarea interculturală, sportul, timpul liber și artele; investirea în organizații neguvernamentale conduse de copii și tineri; organisme consultative pentru copii și tineri la nivel local, regional sau național, cum ar fi consiliile copiilor și tinerilor, parlamentele sau forumurile; asigurarea că furnizorii de servicii pentru familii și copii sprijină copiii și tinerii să participe la dezvoltarea, furnizarea și evaluarea serviciilor; îmbunătățirea oportunităților copiilor și tinerilor de a se exprima liber prin mass-media

Tabelul 2.

Prezentare generală a structurilor și mecanismelor cheie care facilitează participarea copiilor

ȚARA	CONSILIUL COPILOR/ TINERILOR	PARLAMENTUL COPILOR/ TINERILOR	STRUCTURI/MECANISME FACILITATE DE BIROUL AVOCATULUI POPORULUI PENTRU COPII
Internațional	√		
EU	√	√	√ (ENOC)
AT	√		
BE	√	√	√
BG	√		
CY	√	√	
CZ		√	
DE	√		
DK	√		
EE	√		
EL	√	√	√
ES	√		√
FI	√	√	√
FR	√	√	√
HR	√		√
HU	√		
IE	√	√	√
IT	√		
LT	√	√	
LU	√	√	
LV	√	√	
MT	√	√	√
NL	√		
PL	√	√	
PT	√	√	
RO	√		
SE	√		√
SI	√	√	
SK	√		
UK	√	√	√

Sursa: European Commission, 2021a, p 12.

și de a participa în siguranță prin tehnologiile informației și comunicațiilor; creșterea oportunităților pe care le au copiii și tinerii de a participa la viața publică și la organismele democratice, inclusiv în calitate de reprezentanți; sprijinirea copiilor, tinerilor și organizațiilor acestora pentru a participa la monitorizarea punerii în aplicare a legislației relevante, precum și la implementarea instrumentelor UE și a altor standarde internaționale privind drepturile copilului).

Mecanismele prin care statele europene au implementat măsurile recomandate în documentele UE au constat în consultări, sondaje, reuniuni ad-hoc și organe de consultare structurală a consiliilor copiilor și tineretului, parlamente ale copiilor și tineretului și birouri ale Avocaților Poporului pentru copii (sau instituții echivalente) (European Commission, 2021a, p. III).

Într-un studiu referitor la participarea tinerilor la viața politică și democratică în spațiul european (European Commission, 2021a) autorii au identificat mecanismele cheie prin care este facilitată participarea tinerilor.

Cea mai comună structură implicată în participare în spațiul european este Consiliul copiilor/tinerilor. Aceasta acoperă o gamă largă de roluri și responsabilități, având structuri organizaționale diferite. Principalele tipuri sunt: 1. Consilii ale copiilor/tinerilor care funcționează consultativ ca parte a unei structuri internaționale, europene, naționale sau organizații non-guvernamentale; 2. Structuri de consiliu/asociații ale organizațiilor axate pe copii și tineri; 3. Rețele (structuri ale consiliilor la nivel național) care sprijină funcționarea consiliilor regionale și locale; 4. Alte structuri de tip consiliu care se concentrează pe probleme tematice specifice (European Commission, 2021a, p. 13).

Parlamente ale copiilor/tinerilor sunt prezente la nivel european, național și regional sau local. Parlamentul European al Tinerilor a fost stabilit în 1987, având misiunea de a „însuși și împuternici o generație tânără de cetățeni informați, deschiși la minte, responsabili și activi, care modelează societatea și generează impact” („European Youth Parliament,” 2022). Funcționează ca un forum rețea fiind activ în 40 de țări din Europa, organizând evenimente la nivel local, național și internațional. Pilonii strategici ai EYP sunt definiți în termen de rețea, militând pentru o societate europeană pașnică, catalizatoare pentru cetățenia activă, care susține voluntarii și creșterea lor personală, încurajează incluziunea și accesibilitatea, operează într-o structură durabilă pentru dezvoltare strategică și

oferă o varietate bogată de metode, instrumente și formate („European Youth Parliament,” 2022). La nivel național parlamente ale copiilor/tinerilor pot fi întâlnite în 15 țări europene. Din perspectiva vârstei pot fi exclusiv pentru copii de la 0 la 18 ani sau mixte, pentru copii și tineri care pot avea sub și peste 18 ani. Rezultate tangibile asupra politicilor ca urmare a acțiunilor parlamentelor copiilor/tinerilor au fost identificate în patru state, Franța, Irlanda, Slovenia și Marea Britanie (European Commission, 2021a, p. 23).

Avocatul Poporului pentru Biroul Copiilor (sau forme echivalente) reprezintă o instituție prezentă în 10 țări europene. Activitatea acestora variază în funcție de țară, precum și în funcție de mecanismele de participare a copiilor, modele, instrumente și metodologii (Janta et al., 2021, p. 28). La nivel european funcționează din 1997 rețeaua europeană a ombudsmanilor pentru copii (ENOC). Aceasta este o asociație non-profit a instituțiilor independente pentru drepturile copilului. Mandatul său este de a facilita promovarea și protecția drepturilor copiilor, așa cum sunt formulate în Convenția ONU privind drepturile copilului (ENOC, 2022).

Studiile de caz utilizate în acest raport urmăresc să exemplifice modul în care statele naționale au implementat prevederile Convenției ONU privind drepturile copilului (UNCRC). Pe plan global, există diferențe semnificative între state în privința nivelului de adoptare a măsurilor legislative și administrative. Este acceptat faptul că dezvoltarea socioeconomică are un rol important în adoptarea politicilor specifice, dar relevante sunt și modelele de guvernare și implicarea organizațiilor non-guvernamentale (Mitchell, 2005). Finlanda, Franța, Olanda și Portugalia reprezintă construcții instituționale solide, având componente care pot fi replicate ca modele de succes, iar Australia a fost aleasă pentru a prezenta o abordare condiționată de dimensiunea etnică. Țările membre ale Uniunii Europene sunt ghidate de principiile UNCRC și obiectivele și țintele obiectivelor ONU de dezvoltare durabilă, dar și de Articolul 3 alineatul (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană care stabilește obiectivul UE de a promova protecția drepturilor copilului. Republica Moldova este prezentă în această secțiune pentru a reliefa asemănările și deosebirile cu România în parcursul implementării legislative, instituționale și sociale a drepturilor copiilor.

Finlanda

Participarea copiilor și tinerilor în Finlanda are loc preponderent în structuri formale. Acestea includ consilii locale pentru tineret (peste 12 ani), consilii școlare, parlamente naționale și locale ale copiilor (cu vârste între 7 și 12 ani), ombudsmanii copiilor și cercetări efectuate cu copiii din Finlanda (Council of Europe, 2011). Sistemul legislativ care suportă arhitectura instituțională în domeniul participării se bazează pe Art. 14 din Constituția Finlandei, care prevede că „autoritățile publice trebuie să promoveze oportunitățile individului de a participa la activitatea societății și de a influența deciziile care îl privesc”, în conjuncție cu UNCRC. Acestea sunt completate de Legea administrației locale (365/1995) care definește participarea și oportunitățile de acțiune pentru cetățeni la nivel municipal, iar Legea Tineretului (72/2006) a făcut ca participarea tinerilor și dreptul tinerilor de a fi consultați în municipalități să fie o obligație legală (Council of Europe, 2011, pp. 51-52). Într-o analiză a sistemului legislativ publicată în 2020 și bazată pe instrumentul de evaluare a participării copiilor elaborat de Consiliul Europei este evaluată pregătirea Finlandei în domeniu. Scala utilizată este:

- 0 = Nu se cunosc prevederi legale care să permită copiilor să-și exprime părerile și să li se acorde importanța cuvenită
- 1 = Expresia legală a dreptului copiilor de a fi audiați în cel puțin două dintre situațiile specificate
- 2 = Exprimarea legală a dreptului copiilor de a fi audiați în cel puțin patru dintre situațiile specificate
- 3 = O obligație legală clară de a asculta și de a acorda atenția cuvenită opiniilor copiilor este consacrată în Constituție (dacă există) și în cel puțin șase dintre situațiile specificate (Council of Europe, 2016)

Principalii actori instituționali din Finlanda implicați în domeniul participării copiilor sunt:

- ▶ *autoritățile publice* sunt obligate să consulte copiii și tinerii în procesul de luare a deciziilor. Agenția Regională Administrativă de Stat organizează programe de instruire pentru autoritățile locale, de exemplu pentru lucrătorii municipali de tineret³.
- ▶ Consiliul de Stat al Tinerilor este un organism de expertiză în activitatea de tineret și politica de tineret desemnat de Guvern⁴.
- ▶ Parlamentul Tinerilor (EYP Finland) este o organizație de tineret independentă din punct de vedere politic. Toate activitățile sunt organizate de tineri pentru tineri. Evenimentele principale, numite Sesiuni, sunt concepute pentru a simula Parlamentul European, oferind tinerilor șansa de a-și exprima opiniile. EYP Finland face parte din rețeaua internațională EYP⁵.
- ▶ Lapsiasiavaltuutettu (Avocatul Poporului pentru Copii) funcționează în temeiul Actului 1221/2004 și este o autoritate autonomă și independentă care se bazează pe prevederile UNCRC. Avocatul Poporului pentru Copii evaluează proiectele administrației publice aflate în curs de elaborare din perspectiva drepturilor copilului și emite declarații pe probleme legate de poziția copiilor și tinerilor⁶.
- ▶ The Finnish National Youth Council - The Alliance (Allianssi) (cunoscută ca și Finnish National Youth Cooperative) este o organizație națională de servicii și advocacy pentru sectorul de tineret⁷.

Finlanda este una dintre țările cu cele mai dezvoltate structuri formale în privința drepturilor copiilor de a fi ascultați și consultați în procesul de luare a deciziilor. Totuși, sunt necesare îmbunătățiri în privința dezvoltării unor noi metode de participare adaptate schimbărilor din societate și implicarea copiilor și tinerilor dezavantajați.

³ <https://avi.fi>

⁴ <https://tietoanuorista.fi>

⁵ <https://eypfinland.org>

⁶ <http://lapsiasia.fi/lapsiasiavaltuutettu>

⁷ <https://nuorisoala.fi>

Tabelul 3.

Drepturile de participare ale copiilor în Finlanda: rezumatul situației actuale și al nevoilor cheie de dezvoltare

INDICATOR	SCALA	EVALUARE
1. Protecția juridică a dreptului de participare al copiilor și tinerilor în luarea deciziilor se reflectă în Constituția și legislația națională	3	O obligație legală clară de a asculta și de a acorda atenția cuvenită opiniilor copiilor este consacrată în Constituție și în cel puțin șase dintre situațiile specificate.
2. Includerea explicită a dreptului copiilor și tinerilor de a participa la luarea deciziilor într-o strategie națională trans-sectorială de implementare a drepturilor copilului	0, 1	Finlanda nu are în prezent o strategie națională pentru copii, așa cum este recomandat de UNCRC. Pregătiri au fost lansate în 2019
3. Există o instituție independentă pentru drepturile copilului și este protejată de lege	3	Ombudsmanul Finlandei pentru Copii este o autoritate guvernamentală centrală independentă și imparțială
4. Existența unor mecanisme care să permită copiilor să își exercite dreptul de a participa în siguranță la procedurile judiciare și administrative	2	În funcție de sector, metodele și practicile utilizate în procedurile judiciare și administrative diferă ușor unele de altele în ceea ce privește ascultarea și asistența copiilor și asigurarea faptului că copiilor li se oferă informații despre drepturile lor și că înțeleg deciziile care îi privesc.
5. Există proceduri de plângeri individuale adaptate copiilor	2	Avocatul Poporului Parlamentar și Avocatul Poporului pentru Copii formează împreună organismul național de supraveghere conform Convenției ONU privind drepturile copilului. Procedurile de plângere ale Finlandei nu pot fi considerate ca fiind deosebit de adaptate copiilor. În special pentru copiii vulnerabili și părinții/tutorele acestora, inițierea procedurilor judiciare sau administrative este o provocare și din cauza fricii de stigmatizare sau discriminare.
6. Dreptul copiilor de a participa la luarea deciziilor este încorporat în programele de formare preliminară pentru profesioniștii care lucrează cu și pentru copii	1	Drepturile copiilor și, în special, drepturile copiilor de a participa nu sunt deosebit de importante în formarea preliminară a grupurilor profesionale, cu excepția formării educatorilor comunitari care lucrează ca lideri/lucrători pentru copii și tineri.
7. Copiilor li se oferă informații despre dreptul lor de a participa la luarea deciziilor	2	Conștientizarea publicului cu privire la Convenția cu privire la drepturile copilului și la dreptul copiilor de a participa ar trebui să fie consolidată; municipalitățile și școlile ar trebui să ofere copiilor informații mai extinse despre drepturile lor.
8. Copiii sunt reprezentați în forumuri, inclusiv prin propriile organizații, la nivel de guvernare școlar, local, regional și național	3	Includerea copiilor și tinerilor în Finlanda se realizează încă, în principal, în cadrul unor structuri formale și oferite de adulți. Există deficiențe, inclusiv atitudinile autorităților (opiniile copiilor nu sunt luate în serios) și realizarea unei participări egale.
9. Sunt în vigoare mecanisme de feedback orientate către copii cu privire la serviciile autorităților locale	1	Nu există mecanisme sistematice de colectare a informațiilor care să acopere toate sectoarele din Finlanda pentru experiențele copiilor (în special tineri) cu privire la serviciile autorităților locale
10. Copiii sunt sprijiniți să participe la monitorizarea UNCRC (inclusiv în raportarea din umbră a CRC) și a instrumentelor și convențiilor relevante ale Consiliului Europei	1	Raportarea periodică a Finlandei cu privire la punerea în aplicare a Convenției ONU privind drepturile copilului (UNCRC) a fost amânată în mod repetat în ultimii ani, ceea ce a îngreunat, de asemenea, elaborarea de rapoarte alternative.

Sursa: European Commission, 2021a, p 12.

Irlanda – Consiliile Locale de Tineret (Comhairlí na nÓg)

Irlanda a ratificat UNCRC în 1992, iar în 2015 a devenit prima țară din Europa care a dezvoltat o strategie privind participarea copiilor la luarea deciziilor. Aceasta stabilește cinci domenii naționale în care copiii și tinerii au o voce: să fie activi și sănătoși; să fie performanți în toate domeniile de învățare și dezvoltare; să fie în siguranță și protejați de vătmări; să se bucure de securitate și oportunități economice; să fie conectați, respectați și să contribuie (Department of Children and Youth Affairs, 2015, p. V). Principalele obiective și priorități pentru acțiune sunt:

1. Copiii și tinerii vor avea voce în deciziile luate în comunitățile lor locale.
2. Copiii și tinerii vor avea voce în procesul de luare a deciziilor în educația timpurie, școli și în sistemele mai largi de educație formală și non-formală.
3. Copiii și tinerii vor avea voce în deciziile care le afectează sănătatea și bunăstarea, inclusiv în ceea ce privește serviciile de sănătate și sociale care le sunt furnizate.
4. Copiii și tinerii vor avea voce în instanțe și în sistemul juridic (Department of Children and Youth Affairs, 2015, p. 3).

Drepturile și protecția de care se bucură copii în Irlanda sunt codificate în constituție prin introducerea Articolului 42A în urma unui referendum în 2012. Acesta conferă statut constituțional aplicării principiilor interesului superior al copilului și audierii opiniilor copilului în circumstanțe stabilite. În acord cu cadrul internațional și european al instrumentelor legale și politicilor, statul irlandez a elaborat politici naționale, strategii, planuri, seturi de standarde și cadre care numesc participarea copiilor și tinerilor la luarea deciziilor ca obiectiv cheie juridic (Department of Children and Youth Affairs, 2015, p. 28).

Infrastructura instituțională privind drepturile copiilor în Irlanda include Oficiul Ombudsmanului pentru Copii⁸, un organism statutar independent care a fost înființat în 2004, Departamentul Copii, Egalitate, Dizabilități, Integrare și Tineret înființat în 2011, parlamentul național de tineret (Dáil na nÓg) pentru tinerii cu vârsta cuprinsă între 12 și 18 ani și consilii locale pentru copii și tineri (Comhairle na

nÓg), cu vârste între 12 și 17 ani.

Consiliile locale de tineret⁹ (Comhairlí na nÓg) oferă copiilor și tinerilor voce în luarea deciziilor cu privire la dezvoltarea serviciilor și politicilor locale. Acestea sunt recunoscute ca structuri naționale de participare a copiilor și tinerilor la luarea deciziilor în toate cele 31 de autorități locale ale Irlandei. Finanțarea consiliilor locale pentru tineret este asigurată și administrată de Departamentul Copii, Egalitate, Dizabilități, Integrare și Tineret. Modalitățile prin care se realizează implicarea sunt reflecția asupra subiectelor importante pentru tineri și acționarea ca forum consultativ pentru factorii de decizie locali. Principalele arii în care consiliile au contribuit la politica națională includ dezvoltarea Strategiei naționale pentru tineret LGBTI+, revizuirea relațiilor și educației sexuale în școala primară și post-primară pentru Consiliul Național pentru Curriculum și Evaluare, o nouă strategie pentru Agenția pentru Protecția Mediului, evaluarea impactului COVID-19 asupra bunăstării tinerilor, asupra ofertei de cadre didactice și asupra activității fizice și asupra Planului de acțiune pentru climă (Department of Children, Equality, Disability, Integration and Youth, 2021).

Scopurile și obiectivele strategice pentru următorii cinci ani ale consiliilor locale de tineret din Irlanda sunt:

1. *Atingerea și influențarea* – extinderea acoperirii și angajarea mai largă cu tinerii și factorii de decizie pentru a consolida vocea și influența tinerilor în procesul decizional local și național.
2. *Livrare operațională* – asigurarea consiliilor cu resursele, sistemele, procesele și suporturile pentru a funcționa eficient și pentru a le permite tinerilor să aibă un cuvânt de spus în problemele și deciziile care le afectează viața.
3. *Cultură, recunoaștere și comunicare* – îmbunătățirea, conștientizarea, recunoașterea și înțelegerea consiliilor în rândul tuturor tinerilor și pentru a cultiva o cultură a incluziunii și a participării într-o comunitate diversă și vibrantă.
4. *Structuri și relații* – întărirea și îmbunătățirea structurilor și relațiilor care stau la baza activității consiliilor, parlamentului tinerilor și a executivului național și bazarea pe acestea, astfel încât să

⁸ <https://www.oco.ie/>

⁹ <https://www.comhairlenanog.ie/>

fie organizate, coerente și eficiente – permițându-le să ajungă potențialul lor și asigură că vocile tinerilor sunt auzite.

5. *Inovare bazată pe dovezi* – construirea unei baze de dovezi care să informeze cele mai bune

practici și să caute în mod activ modalități noi și inovatoare de a dezvolta și a îmbunătăți consiliile locale pentru tineret (Department of Children, Equality, Disability, Integration and Youth, 2021, pp. 10-14).

Modele ale participării tinerilor în alte țări

Irlanda – Consiliile Locale de Tineret (Comhairlí na nÓg)

Franța – Parlamentul Copiilor (Le Parlement des enfants)

Sistemul de reglementare a drepturilor copiilor și tinerilor din Franța este ghidat de UNCRC, declarația fiind semnată și ratificată în 1990. De altfel, Franța este una dintre țările care au ratificat cele mai multe convenții internaționale care includ aspecte socio-economice care îi privesc pe copii și tineri, printre care discriminarea rasială sau împotriva femeilor, drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale etc. (OHCHR, 2022). Arhitectura instituțională include, începând cu 2011, Apărătorul Drepturilor (Défenseur des droits¹⁰), instituție care are și competențe referitoare la apărarea drepturilor copiilor, acestea fiind considerate primordiale și prioritare. În 2021 principalele domenii în care s-au încadrat reclamațiile au fost educația timpurie și școlarizarea extrașcolară (28,3%), protecția copilului (27,5%), sănătate - handicap (18,5%), justiție de familie (13,4%), minori străini (8,3%), justiție penală (3,2%) și adopția copilului (0,8%) (Défenseur des droits, 2022, p. 32). Mai multe strategii au ghidat apărarea drepturilor copiilor, cea mai recentă fiind cea din 2019 intitulată Pactul pentru copii¹¹. Direcțiile fundamentale de acțiune prevăzute în această strategie sunt: prevenirea și sprijinirea părinților încă de la începutul sarcinii, lupta împotriva tuturor formelor de violență împotriva copiilor, garantarea respectării drepturilor și un răspuns mai bun la nevoile de bază ale copiilor în protecția copilului.

Parlamentul Copiilor în Franța¹² este organizat de Adunarea Națională, Ministerul Educației Naționale, Tineretului și Sportului, Agenția pentru Educația Franceză în Străinătate și Misiunea Seculară Franceză începând cu anul 1994. Scopul acestuia este de a promova dialogul și dezbaterea democratică în rândul elevilor de clasa a IV-a (CM2) în timpul orelor de clasă; pot participa două clase per circumscripție electorală din școlile publice sau private sub contract, din Franța continentală, peste mări

și clasele din școlile franceze din străinătate.

Elevii sunt ghidați de profesori să elaboreze un proiect de lege care este evaluat de jurii academice, în final patru proiecte fiind supuse dezbaterii online. Proiectul care obține numărul maxim de voturi devine legea Parlamentului Copiilor a anului, iar clasa câștigătoare primește premii de la Președintele Adunării Naționale și de la Ministrul Educației Naționale. În ediția 2022-2023 tema este „Consolidarea participării democratice și a încrederii în instituții”, fiind generată de absenteismul de la alegerile recente și sentimentul de neîncredere în instituțiile democratice. Dintre proiectele elaborate în cadrul Parlamentului Copiilor patru au devenit legi ale Franței:

- ▶ Legea nr. 96-1238 din 30 decembrie 1996, referitoare la menținerea legăturilor dintre frați și surori;
- ▶ Legea nr. 98-381 din 14 mai 1998 care permite copiilor orfani să participe la consiliile de familie;
- ▶ Legea nr. 99-478 din 9 iunie 1999 a avut drept scop încurajarea respectării drepturilor copilului în întreaga lume, în special la achiziționarea de rechizite școlare;
- ▶ Legea nr. 2000-197 din 6 martie 2000 a avut ca scop consolidarea rolului școlilor în prevenirea și depistarea faptelor de abuz asupra copiilor (Parlement des enfants, 2022).

Pe baza modelului francez a fost format în anul 1999, la inițiativa UNESCO și a camerei inferioare a Parlamentului francez, Parlamentul Mondial al Copiilor. Acesta a reunit patru sute de tineri din o sută șaptezeci și cinci de țări și a promovat valorile democratice într-un context internațional dificil, abordând teme cum ar fi apărarea păcii, solidaritatea, educația și cultura, dezvoltarea economică și umană și protecția mediului. Această întâlnire a

¹⁰ <https://www.defenseurdesdroits.fr/>

¹¹ <https://solidarites-sante.gouv.fr/archives/archives-famille-enfance/la-reforme-de-l-enfance-protegee/article/strategie-nationale-de-prevention-et-de-protection-de-l-enfance-2019-2022>

¹² <https://www.parlementdesenfants.fr/>

copiilor a adoptat „*Manifeste de la jeunesse pour le XXIème siècle*”¹³, text care reunește preocupările și propunerile cele mai importante pentru generațiile tinere din acel moment.

Principalele probleme întâlnite în Franța care afectează drepturile copiilor sunt cauzate de sărăcia care afectează peste două milioane de copii, în

special imigranți. De altfel, mișcările de populație care includ copii care solicită azil, calitatea diferită a educației influențată de status, violența și discriminarea împotriva minorităților și copiilor cu dizabilități sunt provocări la care trebuie să răspundă sistemul de reglementare a drepturilor copiilor și tinerilor din Franța contemporană.

Țările de Jos (Olanda) – Mica ambasadă (de Kleine Ambassade)

Politicele din domeniul drepturilor copiilor și tinerilor sunt coordonate în Olanda de Ministerul Sănătății, Bunăstării și Sportului, în colaborare cu Ministerul Justiției și Securității, Ministerul Educației, Culturii și Științei și Ministerul Afacerilor Sociale și Ocupării Forței de Muncă. Sistemul legislativ național are la bază Legea pentru copii și tineret (2015) pentru a răspunde nevoilor de îngrijire preventivă și specializată, Legea Sprijinului Social (2015) pentru a stimula participarea și cetățenia, Legea privind participarea (2014) pentru a stimula participarea pe piața muncii și Legea privind educația adecvată (2014). O schimbare majoră în abordare a avut loc în anul 2015, dată de la care sistemul a fost descentralizat, municipalitățile fiind responsabile de toate tipurile de servicii (Youth Wiki, 2018). Pe lângă autoritățile de stat, în Olanda este foarte bine dezvoltat un sistem de organizații non-guvernamentale care este implicat activ în multiple domenii directe și conexe drepturilor copiilor și tinerilor.

În domeniul participării copiilor și tinerilor la procesele de luare a deciziilor funcționează diferite structuri inițiate de autorități centrale, municipalități și ONG-uri. Una dintre acestea este Consiliul Național al Tineretului olandez¹⁴ (Nationale Jeugdraad), înființat în 2001 și sprijinit financiar de Ministerul Sănătății, Asistenței și Sportului. Acesta reunește peste 25 de organizații naționale de tineret, inclusiv organizații politice de tineret, organizații studențești și organizații sociale, fiind responsabil pentru îmbunătățirea participării tinerilor la nivel național și local și promovarea intereselor superioare ale tinerilor și organizațiilor de tineret (Netherlands Youth Institute, 2007, p. 27).

Mica ambasadă¹⁵ (de Kleine Ambassade) reprezintă o structură alcătuită din 25 de organizații care

urmărește să aducă schimbări comportamentale în societatea olandeză prin educație, motivație și participare reunite în cetățenia activă. Aceasta funcționează ca un hub care conectează grupul țintă, copii și tinerii, cu peste o sută de parteneri cum ar fi școli, municipalități și companii. Metodologia de lucru este elaborată pe baza teoriei și a experiențelor practice și urmărește formarea atitudinilor și dezvoltarea abilităților în cinci pași:

1. *Obțineți cunoștințe* – copii și tinerii învață despre temă sau subiect, descoperă care sunt cadrele în care pot gândi și se pot alătura conversației.
2. *Examinare* – experiențe pe baza formelor de muncă active, a excursiilor și a conversațiilor cu rezidenții sau profesioniștii din companii și organizații.
3. *Formarea opiniei* – comunicare între copii pe baza cunoștințelor, perspectivelor diferite și cadrelor de referință.
4. *Gândire și participare* – încurajarea copiilor și tinerilor să se gândească la idei și soluții pe baza experiențelor și opiniilor proprii, formulând concluzii și recomandări.
5. *Feedback* – copiii și tinerii trebuie să se simtă auziți, ne asigurăm întotdeauna că rezultatele și sfaturile lor sunt comunicate companiilor, instituțiilor și municipalităților (de Kleine Ambassade, 2022).

Deoarece Mica ambasadă dezvoltă proiecte implicând actori instituționali la nivel local și național conectați cu beneficiari copii și tineri în aspecte care îi privesc direct se consideră că modelul poate fi transferabil în contexte cu scopuri similare (European Commission, 2021a, p. 35).

¹³ https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000118448_fre

¹⁴ <https://www.njr.nl/en/>

¹⁵ <https://www.dekleineambassade.nl/>

Portugalia - Bugetul participativ al tineretului (Orçamento Participativo Jovem)

Portugalia are o istorie îndelungată a preocupărilor și acțiunilor privind „animarea socio-educativă a tinerilor sau socio-educația juvenilă” (Queirós, 2014). Forma actuală este definită în art. 70 din constituția din 1976¹⁶ care prevede că tinerii beneficiază de protecție specială în drepturile lor economice, sociale și culturale, inclusiv în educație, formare profesională și cultură, acces la primul loc de muncă, muncă și asigurări sociale, acces la locuință, educație fizică și sport și utilizarea timpului liber. În prezent, Planul național pentru tineret¹⁷ este instrumentul politic pentru coordonarea intersectorială a politicii de tineret în Portugalia.

Portugalia a realizat unul dintre primele experimente naționale din lume în care cetățenii au un cuvânt de spus în ceea ce privește cheltuielile naționale, realizând un buget general participativ național, unul pentru tineri și unul pentru școli. Bugetul participativ al tineretului (Orçamento Participativo Jovem¹⁸) a fost implementat începând cu 2017 ca proces democratic de participare în care copiii și tinerii cu vârste între 14-30 ani pot propune și decide proiecte de investiții publice pe care autoritățile au responsabilitatea să le pună în practică (European Commission, 2021a, p. 63). Domeniile tematice în care se pot încadra propunerile sunt educația formală și non-formală, ocuparea forței de muncă, locuințe, sănătate, mediu și dezvoltare durabilă, guvernare și participare și egalitate și incluziune socială. Alte criterii care trebuie respectate sunt: suma maximă de 100.000 €, nu implică construcția unei infrastructuri, fără servicii de asistență, implică mai mult de o municipalitate, situarea pe teritoriul național, fezabil din punct de vedere tehnic, să nu contracareze programul guvernamental sau proiectele și programele în curs de desfășurare în diferite domenii ale politicilor publice (Orçamento Participativo Jovem, 2022). Ediția din 2017 a

Bugetului participativ al tineretului a finanțat următoarele proiecte¹⁹:

- ▶ *Centrul de resurse sportive incluzive*: regiunea Alentejo, buget 33.000 €, alocare gratuită și temporară a unor echipamente de sport adaptate persoanelor cu dizabilități motorii.
- ▶ *Aplicația Broșură pentru studenți*: național, buget 50.000 €, construcția, dezvoltarea și implementarea unei aplicații mobile pentru studenți.
- ▶ *Arribeirar*, regiunea centru, buget 40.000 €: recuperarea unei păduri din zona Ribeira prin reintroducerea faunei și florei autohtone.
- ▶ *Gym4All*, regiunea centru, buget 38.500 €: dezvoltarea în context școlar a mijloacelor de a face gimnastică.
- ▶ *Sunați la Pateira*, regiunea centru, buget 75.000 €: reabilitarea traseului pietonal, crearea de spații pentru observarea faunei și florei.
- ▶ *Marea carte a parcului*, regiunea centru, buget 60.000 €: educație prin știință, crearea unui centru interpretativ cu un interes pedagogic ridicat prin identificarea speciilor existente în parc în zonele naturale.
- ▶ *Minhotacleta*, regiunea nord, buget 5.000 €: set de politici publice pentru sustenabilitatea mediului, proiectul răspunde nevoilor actuale de dezvoltare durabilă a orașelor, într-un context național și european care intenționează să aprecieze moștenirea culturală și de mediu a Alto Minho.

Bugetul participativ al tineretului este supravegheat de Ministerul Educației și Institutul Portughez pentru Tineret și Sport și finanțat de Ministerul de Finanțe. Crearea unor rețele sociale, aprofundarea interacțiunii dintre funcționarii guvernamentali și cetățeni în contextul unei inovații pe plan mondial reprezintă dimensiuni ale succesului acestui model de decizie bugetară din Portugalia.

Australia

Australia a ratificat UNCRC în 1990, politicile, serviciile și legislația fiind bazate pe state și teritorii

cu opt sisteme diferite. Cadrul național pentru protecția copiilor din Australia ghidează activitatea

¹⁶ https://www.constituteproject.org/constitution/Portugal_2005.pdf

¹⁷ <https://ipdj.gov.pt/plano-nacional-para-a-juventude>

¹⁸ <https://opjovem.gov.pt/>

¹⁹ <https://opjovem.gov.pt/projetos>

de protecție a copilului la nivel național și sprijină drepturile copiilor de a participa la deciziile care îi afectează (Woodman, Roche, & McArthur, 2022, p. 3). În 2021 a fost elaborat Cadrul Național „Sigur și sprijinit: Cadrul național pentru protecția copiilor din Australia 2021–2031” potrivit căruia „*copiii și tinerii din Australia își ating întregul potențial crescând în siguranță și sprijiniți, fără rău și neglijență*” și care a actualizat și pus bazele esențiale pentru colaborarea națională pentru protejarea copiilor din Australia. Acesta va fi realizat prin planuri de acțiune pe 2 și 5 ani, iar pentru prima dată popoarele aborigene și din strâmtoarea Torres vor avea propriul lor plan de acțiune specific pentru toate aspectele cadrului (Commonwealth of Australia, 2021).

Cadrul național pentru protecția copiilor din Australia prevede patru grupuri prioritare, zone de focalizare a acțiunilor și principii. Printre acestea este enunțată încorporarea celor cinci elemente de bază ale Principiilor plasamentului copiilor aborigeni și din insula strâmtoarea Torres: prevenire, parteneriat, plasare, participare și conexiune. Principiul 3 „Ascultarea și răspunsul la vocile și opiniile copiilor și tinerilor și vocile și opiniile celor care le pasă” care se referă la participare este definit în acest mod: „copiii și tinerii au dreptul de a participa la deciziile care îi afectează. Recunoaștem rolul critic pe care părinții, îngrijitorii, bunicii și

rudele îl joacă în menținerea copiilor din Australia în siguranță și sprijin.” De asemenea, principiile 5 și 6 conțin elemente de participare ale persoanelor cu dizabilități și de integrare, respectiv (Commonwealth of Australia, 2021, p. 36).

Modelul de participare din statul Queensland (Australia) este supervizat de Comisia Familie și Copil, fiind elaborat pe baza UNCRC, National Principles for Child Safe Organisations, scala de participare a lui Roger Hart și modelul de participare a lui Lundy. Cele două abordări cheie sunt implicarea (căutarea proactivă a oportunităților de a intra în legătură cu tinerii și oferirea de sprijin adecvat pentru a-i ajuta să-și exprime opiniile în moduri semnificative) și *advocacy*-ul (opiniile tinerilor implică luarea de măsuri pentru a amplifica ceea ce spun ei și asigurarea faptului că opiniile lor influențează luarea deciziilor). Pe baza acestora au fost stabilite patru practici cheie: *conectarea* (crearea oportunităților de a auzi părerile tinerilor în moduri care funcționează pentru ei), *suportul* (proces și mecanisme pentru a se asigura că se simt bineveniți, în siguranță și încrezători în exprimarea opiniilor lor), *amplificarea* (promovarea opiniilor tinerilor într-un mod corect.) și *influența* (încorporarea opiniilor exprimate de tineri în procesele de luare a deciziilor în moduri semnificative) (Queensland Family and Child Commission, 2022, pp. 8-9).

Republica Moldova

În Republica Moldova copii sunt definiți ca persoane care nu au atins vârsta de 18 ani, adolescenții ca persoane cu vârsta între 10-19 ani, sau a doua decadă a vieții unui copil, iar tinerii ca persoane cu vârsta între 14-24 ani. Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului a fost ratificată în 1990 și a intrat în vigoare la 25 februarie 1993. Cadrul legislativ în domeniul participării este completat de Constituția Republicii Moldova, Codului Educației din 2014 (în contextul mobilității academice), Legea Tineretului adoptată în 2016 care declară participarea ca element fundamental al politicilor de tineret, susținând implicarea activă a tinerilor în procesul de luare a deciziilor, desfășurarea de consultări publice, realizarea de activități care se produc în societate și care îi vizează pe tineri în mod direct sau indirect (Anexa 3.4), Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația - 2020” și Strategia națională de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 (Consiliul Național

al Tineretului din Moldova & UNICEF, 2019, p. 13). Autoritățile publice locale sunt responsabile de promovarea și implementarea politicilor și dezvoltarea instrumentelor în domeniu. În unele raioane au fost elaborate strategii locale de tineret. Participarea tinerilor este limitată în Republica Moldova din considerente culturale și dificultăți economice.

Modele ale participării tinerilor în România

Consiliul Național al Elevilor

Consiliul Național al Elevilor (CNE) este cea mai importantă structură națională de reprezentare a elevilor în sistemul educațional românesc care funcționează pe baza unui regulament aprobat prin Ordinul Ministrului Educației Naționale și Cercetării Științifice nr. 3838 din 23.05.2016. Există structuri de reprezentare la nivel de școală, la nivel de județ și la nivel național. Elevii care pot fi membri CNE sunt elevii din clasele IX-XII. Ordinul de Ministru stipulează însă și faptul că în școlile gimnaziale se vor constitui Consiliile școlare ale elevilor junior care au ca scop integrarea elevilor din învățământul gimnazial în activitatea CNE. Principalul avantaj al CNE este posibilitatea de a consulta vocile tuturor elevilor din România, fiind obligatorie existența unui consiliu școlar al elevilor în fiecare unitate de învățământ de tip liceal²⁰. Istoric, consiliile școlare au apărut încă din 1991, iar primul consiliu județean al elevilor este înființat în județul Dâmbovița în anul 1999, urmat de primul consiliu județean al elevilor condus exclusiv de elevi în 2003. Consiliul Național al Elevilor a fost înființat în anul 2006, fiind reprezentate 18 județe din România. În prima fază, reprezentanții CNE erau selectați de inspectorii școlari, iar deciziile CNE primeau avizul inspectoratelor județene și al Ministerului Educației (perioada 2006-2009). Din 2010 se înființează structuri în toate județele din România, însă ultimul Regulament de organizare și funcționare, aprobat în 2016, este considerat ca

fiind definitiv pentru independența CNE.

Prin Ordinul Ministrului Educației nr. 4742/2016 pentru aprobarea Statutului elevului au fost stabilite drepturile și obligațiile elevilor. Potrivit Statutului elevilor, reprezentarea are loc fie prin consiliul elevilor, fie prin asociații reprezentative ale elevilor. Consiliul școlar este format din reprezentanții elevilor din fiecare clasă, având obiectivul de a își exprima opinia referitoare la aspectele care îi afectează în mod direct. Reprezentantul elevilor participă la foruri decizionale sau consultative precum și în consiliul de administrație al unității școlare.

CNE militează pentru interesele elevilor, respectarea drepturilor acestora și pentru un sistem de educație incluziv. Premisa este aceea că implicarea elevului, la fel ca toți ceilalți actori educaționali, și considerarea acestuia actor principal în sistemul de învățământ reprezintă elemente cheie pentru îmbunătățirea calității educației. Consiliile școlare județene și naționale ale elevilor sunt alcătuite în principal din elevi de liceu, astfel că elevii din învățământul gimnazial, primar și preșcolar sunt într-o mai mică măsură reprezentați la firul ierbii.

CNE participă la majoritatea dezbaterilor din sfera educației, de altfel, conform Statutului elevului, CNE și alte asociații reprezentative au dreptul de

a fi consultate pentru toate deciziile referitoare la învățământul preuniversitar. CNE are ca misiune „inclusiunea elevilor în cele mai importante foruri de dezbateri atât la nivel școlar, cât și la nivel județean și național”²¹.

CNE a identificat în ultimii ani încălcări ale drepturilor elevilor, fiind implicat în încercări de rezolvare a

unor problemele precum: decontul navetei elevilor de liceu, probleme ce țin de condițiile din unitățile de învățământ, abuzuri ale profesorilor, bullying etc. Mai recent, reglementarea începând cu anul 2021 a feedback-ului elevilor către profesori poate fi considerată o inițiativă de succes pentru a da voce elevilor și a-i consulta cu privire la calitatea procesului educațional²².

Consiliul Consultativ al Copiilor – World Vision România

Consiliul Consultativ al Copiilor al organizației World Vision Romania (WVR) a fost înființat în anul 2012, având participarea ca una dintre valorile fundamentale (World Vision 2021). Copiii sunt consultați în luarea deciziilor de la nivelul organizației, iar personalul este format pentru lucrul cu copiii. Istoric, în cadrul Consiliului au fost aleși pentru mandate de doi ani 12 membri cu vârste cuprinse între 12-18 ani, din localitățile rurale din județele în care organizația implementează proiecte care sunt consultați de conducerea WVR în vederea luării deciziilor (World Vision 2021). În ultimul an, numărul de membri în consiliu nu mai este reglementat. Reprezentanții în consiliu provin din grupurile de inițiativă locală în care WVR își desfășoară activitatea, iar cei cu vârsta de peste 14 ani provin din programul „Vreau în clasa a IX-a,” unde sunt bursieri. Copiilor din cele două grupuri care se remarcă prin activitățile pe care le desfășoară, li se prezintă activitatea consiliului și sunt invitați să facă parte din el în urma unei discuții cu coordonatoarea consiliului consultativ al copiilor. Consiliul Consultativ al Elevilor al World Vision România nu este organizat ierarhic, și nu mai există limită maximă pentru numărul de membri.

De asemenea, membrii consiliului consultativ sunt implicați în activități de formare, evenimente tematice și în acțiuni de advocacy inclusiv prin sprijinul oferit în comunicarea cu autoritățile locale. De exemplu, copiii din Consiliul Consultativ al World Vision au elaborat în ultimii ani scrisori deschise către Cancelaria Primului Ministru, Ministerul Educației, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adopții (ANDPDCA). Totodată, copiii participă la evenimente și proiecte organizate în parteneriat cu alte organizații, în acțiuni care au scopul de a îmbunătăți viața copiilor din comunitate și consultări în elaborarea de strategii sau analize de situație.

În cazul Consiliului Consultativ al Copiilor World Vision există personal specializat care coordonează activitatea acestei structuri și are ca rol facilitarea participării copiilor la activități, dezbateri, proiecte, inițiative. Temele de discuție pentru întâlnirile acestor structuri sunt fie propuse de adulți pentru consultările specifice pe anumite teme, fie sunt venite din partea copiilor și tinerilor care sunt membrii și sunt încurajați să aibă inițiative pe teme/probleme de interes pentru ei.

Board-ul Copiilor – UNICEF

Board-ul Copiilor din cadrul UNICEF reprezintă o structură participativă (grup informal) non-ierarhică a copiilor cu vârste între 12 și 17 ani, constituită în 2019, cu ocazia deținerii președinției Comisiei Europene de către România. În mai 2019, Boardul, constituit la inițiativa UNICEF, a realizat *Declarația*

*de la București a Copiilor din Uniunea Europeană*²³, un apel către toate statele europene, cerând ca dreptul de participare a copiilor la deciziile care îi privesc să fie prioritate în politicile publice adresate tinerilor și copiilor. Declarația, adoptată la Conferința Internațională ”Participarea Copiilor la procesele de

21 <https://consiliulelevilor.ro/despre-noi>

22 <https://consiliulelevilor.ro/despre-noi>

23 <https://www.unicef.org/romania/ro/boardul-copiiilor-din-romania>

luare a deciziilor și de elaborare a politicilor la nivelul UE²⁴, la care au participat copii din 16 țări europene, a constituit un moment de cotitură important în formalizarea participării copiilor, inițiată și condusă de copii. Boardul Copiilor are un număr de 30-35 membri pe care îi reînnoiește anual deoarece odată ce membrii existenți fac vârsta de 18 ani aceștia sunt înlocuiți. Membrii care au împlinit 18 ani pot continua să se implice în structura de tip alumni a Board-ului UNICEF. Procesul de recrutare este condus de membrii Board-ului Copiilor UNICEF și include o cotă de 30% pentru membrii din grupuri dezavantajate care să fie membrii. Selecția se realizează printr-o procedură de recrutare bazată pe un formular online, prin care structura curentă își propune să recruteze membri diverși din punct de vedere al vârstei, background-ului social, etniei, dizabilității, statusului material. În plus, pentru sporirea inclusivității și reprezentativității, cel puțin 30% din membrii Board-ului Copiilor sunt copii proveniți din mediul rural, familii cu venituri reduse, sistemul de protecție specială, din minorități etnice (copii romi, maghiari etc), din comunitatea LGBTQI+, din minorități religioase, copii cu dizabilități, copii victime ale violenței sau abuzului sau din alte categorii vulnerabile. În cadrul Board-ului nu există o structură strictă pe categorii de copii/tineri, dar este de dorit să existe o diversitate cât mai mare din punctul de vedere al vârstelor, mediului de proveniență, mediului familial de proveniență (inclusiv copii din sistemul de protecție), etniei, dar și al experienței pe care o au în domeniul participării și reprezentării.

Una dintre principalele contribuții ale Board-ului a fost participarea copiilor la dezbaterile privind Strategia privind protecția și promovarea drepturilor copilului pentru 2021 – 2027²⁵. De asemenea, Board-ul a fost activ în acțiunile sale de a milita pentru respectarea și implementarea dreptului de participare a copiilor în cadrul Senatului în mai 2022, în încurajarea vaccinării, cât și în deschiderea discuțiilor privind importanța sănătății mentale²⁶. Board-ul contribuie/ gestionează consultarea copiilor prin lansarea de formulare online de culegere a opiniilor copiilor prin U-Report care sunt ulterior diseminate către publicul larg, copii, părinți, cadre didactice, dar și decidenți politici. În mod activ, copiii din Board participă ca autori la analizele realizate pe baza datelor colectate privind opiniile copiilor. Cel mai recent astfel de exemplu de participare e reprezentat de sondajul U-Report privind impactul schimbărilor climatice asupra copiilor și tinerilor²⁷. Board-ul Copiilor își propune de asemenea facilitarea accesibilității limbajului adaptat copiilor în

comunicarea privind deciziile care îi privesc, pentru a crește participarea acestora. În acest sens UNICEF a sprijinit inițiativa Senat Junior, o platformă online care explică copiilor, pe înțelesul lor, rolul Senatului și cum se pot implica copiii, lansat în cadrul evenimentului Senatul Copiilor la 1 iunie 2022.

Board-ul beneficiază de suportul adulților din structura de management a UNICEF (printr-un Ofițer pentru Participarea Copiilor), dar își propune activ o organizare bazată pe un nivel ridicat de implicare pe scala participării, cu decizii inițiate și conduse de copiii membri. Rolul adulților este de a facilita legătura cu structuri formale, reprezentanți ai ministerelor, ai ONG-urilor și asociațiilor, dar și de a dezvolta competențele și abilitățile pentru participare ale copiilor și adulților implicați în procesele de implementare a participării copiilor. Odată împlinită vârsta de 18 ani, membrii Board-ului se retrag din grup, rămânând în continuare prezenți ca alumni și contribuind cu roluri de mentorat și shadowing pentru membrii noi, cât și ca suport extern din postura de adulți pentru unele activități ale Boardului ce implică facilitarea pentru achiziția de competențe de participare.

Ce aduce nou Board-ul Copiilor UNICEF este în primul rând o încercare de a adresa participarea copiilor de la vârste mici, una dintre principalele probleme legate de implicarea copiilor fiind faptul că în structurile participative existente vocea copiilor este mai degrabă reprezentată la vârste mai înaintate, apropiate de vârsta trecerii legale la statutul de adult (16-17 ani). Mai mult, Board-ul Copiilor menține o structură organizatorică orizontală, fără ierarhizarea pozițiilor membrilor. Scopul e de a îmbunătăți participarea vocilor nereprezentate și a nu risca concentrarea puterii de decizie. Structura informală facilitează accesul copiilor la diseminarea vocilor lor în zona decidenților politici la nivel local, național, cât și internațional, prin facilitarea unor schimburi de experiențe.

Activitatea Boardului copiilor al UNICEF este coordonată de personal specializat în lucrul cu copiii care are ca rol facilitarea participării copiilor la activități, dezbateri, proiecte, inițiative. Temele de discuții sunt inițiate de copii de cele mai multe ori, iar adulții care coordonează activitatea ghidează modalitățile de a accesa resursele pentru a ajuta copiii să-și realizeze scopurile. Din discuțiile cu copiii și cu adulții din jurul Board-ului, inițierea din partea copiilor e mai prezenta atunci când grupul „are o istorie în spate”, adică se cunosc de mai mult timp și avut timp să își consolideze dinamica.

24 <https://www.unicef.org/romania/ro/comunicate-de-pres%C4%83/ro2019eu-conferin%C8%9Ba-de-la-bucure%C8%99ti-copii-din-ue-va-pune-bazele-mecanismelor>

25 <https://www.unicef.org/romania/ro/comunicate-de-pres%C4%83/au-%C3%AEnceput-%C3%AEnscrierile-pentru-re%C3%AEnnoirea-boardului-copii-din-rom%C3%A2nia>

26 <https://www.unicef.org/romania/ro/pove%C8%99ti/marica-o-domni%C8%99oar%C4%83-extraordinar%C4%83>

27 <https://www.unicef.org/romania/ro/pove%C8%99ti/sondaj-u-report-ce-impact-au-schimb%C4%83rile-climatice-asupra-copii-%C8%99i-tinerilor>

Primăria Copiilor – Comuna Ciugud

Primăria Copiilor din comuna Ciugud, județul Alba reprezintă unul dintre cele mai de succes modele de implementare a unui program de participare pentru tineri, cu un potențial ridicat de scalare și re-implementare în alte localități. Deși este o structură consultativă, Primăria Copiilor are o serie de atribuții de implementare și bugetare, fiind responsabilă pentru o serie de proiecte selectate și implementate chiar de către copii.

Ciugud este una dintre comunele aflate în proximitatea imediată a municipiului Alba Iulia și una din localitățile cu cel mai mare grad de absorbție al fondurilor europene din România²⁸, cu un istoric de practici de bună guvernare, digitalizare și excelență în administrație²⁹. În ultimii ani Primăria Ciugud a avut o serie de proiecte finanțate prin diverse mecanisme de coeziune, proiecte axate pe dezvoltarea unei identități locale moderne. Pe fondul unor investiții semnificative³⁰ în infrastructura locală și în special în școlile din comună³¹, anul 2020 a adus o nouă inițiativă de participare a elevilor, inițiativă care depășește alte modele testate în România prin implicarea copiilor în relația cu autoritățile, element destul de rar la nivel național.

Primăria Copiilor e un program local prin care copiii de gimnaziu din comuna Ciugud își aleg o serie de reprezentanți locali - Primar, viceprimari și consiliu local - dintre ei. Procesul electoral este fost unul complex – copiii organizând alegerile după modelul alegerilor locale, cu respectarea unor proceduri

electorale, precum constituirea unui birou electoral sau exprimarea voturilor în secret³². Alegerile pentru Primăria Copiilor se află la cel de-al doilea ciclu electoral, în 2021-2022, după ce mai mulți dintre elevii aleși în 2020 și-au terminat mandatul sau au terminat ciclul gimnazial. La noile alegeri au fost implementate inclusiv elemente de vot electronic – elevii votând pe platforma de învățare online a școlii, într-o secțiune separată³³. E de menționat că noul Primar al Copiilor este și singurul reprezentant în Boardul Național al Copiilor, organizat de UNICEF, ce provine dintr-o comunitate rurală.

Proiectul Primăria Copiilor nu este însă doar un exercițiu electoral. Copiii aleși ca reprezentanți - Primarul plus șase consilieri - se întâlnesc periodic și iau poziții pe subiecte de interes local, un exemplu concret fiind comunicatul trimis după începutul crizei din Ucraina³⁴. Principalele atribuții executive ale copiilor aleși le reprezintă însă selectarea și bugetarea proiectelor destinate copiilor și tinerilor, Primăria Ciugud alocând un buget de 50000 lei pentru aceste proiecte, buget care este în totalitate la dispoziția aleșilor.

Primăria Ciugud este prima localitate din țară care alocă o porțiune din buget pentru bugetarea participativă a copiilor. Proiectul a fost susținut în totalitate de la bugetul local dar interesul stârnit a dus la recunoașterea demersului la nivel național și la includerea acestuia în manualul de Cultură Civică de clasa a IV-a ca studiu de caz.

Inițiativa Localități Prietene ale Copiilor

Un proiect pilot relevant pentru tema participării copiilor este „Inițiativa Localități Prietene ale Copiilor”, aflat în implementare, de către UNICEF, în cinci localități. Patru dintre acestea se află în municipiul Bacău, municipiul Moinești, comunele Colonești și Corbasca, județul Bacău, iar a cincea este municipiul Brașov³⁵. La finalul anului 2023 se

va evalua măsura în care localitățile incluse în proiect vor primi statutul de localitate prietenă pentru copii.

Localitatea prietenă a copiilor are la bază ideea că autoritățile locale se angajează să respecte drepturile copiilor definite conform Convenției ONU

28 Europa Liberă - România: 10 ani pe harta UE. Localitate bogată, localitate săracă - <https://moldova.europalibera.org/a/28799359.html>

29 Digi24 - Ciugud, singura comună din România premiată pentru integritate și performanță administrativă - <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/ciugud-singura-comuna-din-romania-premiata-pentru-integritate-si-performanta-administrativa-1193392>

30 Digi 24 - Cea mai bogată comună din România publică primele imagini cu proiectul prin care vrea să dezvolte două județe <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/cea-mai-bogata-comuna-din-romania-publica-primele-imagini-cu-proiectul-prin-care-vrea-sa-dezvolte-doua-judete-1025593>

31 Euractiv – Ciugud Smart Village – Cum poate fi salvat satul românesc - <https://www.euractiv.ro/fonduri-ue-politica-de-coeziune/ciugud-smart-village-cum-poate-fi-salvat-satul-romanesc-23907>

32. Edupedu - Primăria Copiilor: Primarul și consilierii locali din Ciugud, care vor reprezenta copiii din comună, au depus jurământul de investire - <https://www.edupedu.ro/primaria-copii/primarul-si-consilierii-locali-din-ciugud-care-vor-reprezenta-copiii-din-comuna-au-depus-juramantul-de-investire/>

33 Eduedu - Copiii din Ciugud își aleg primarul, viceprimarul și consilierii locali în cadrul proiectului Primăria Ciugud - <https://www.eduedu.ro/copiii-din-ciugud-isi-aleg-primarul-viceprimarul-si-consilierii-locali-in-cadrul-proiectului-primaria-ciugud/>

34 Agerpres – Comunicat de Presă, Primăria Copiilor Ciugud <https://www.agerpres.ro/comunicate/2022/02/28/comunicat-de-presa-primaria-copiilor-ciugud--874334>

34 Agerpres – Comunicat de Presa, Primaria Copiilor Clujud [https://www.agerpres.ro/comunicate/2022/](https://www.agerpres.ro/comunicate/2022/03/01/primaria-copiiilor-cluj)
35 <https://www.unicef.org/romania/ro/iniciativa-localit%C4%83%C8%9Bi-prietene-ale-copiiilor>

privind drepturile copilului și să implementeze politici care vizează calitatea vieții copiilor. O localitate prietenă a copiilor trebuie să aibă sus pe agenda publică promovarea și respectarea drepturilor copiilor. Un element esențial al acestei inițiative urmărește să implice copiii în procesele de luare a deciziilor, astfel încât vocile și ideile importante ale acestora să fie luate în serios în procesele de luare a deciziilor și politicilor de la nivel local. Totodată, scopul este de a reduce inechitățile de la nivel local și de a dezvolta serviciile furnizate copiilor și tinerilor, în special cei vulnerabili.³⁶

Pentru ca o localitate să obțină statutul de „localitate prietenă a copiilor” este necesar să demonstreze o abordare pro-activă în vederea facilitării respectării drepturilor copiilor precum: mediu sigur și nepoluat, acces la servicii sociale, educaționale și medicale de calitate, infrastructură care să faciliteze petrecerea timpului liber, inegalități reduse între copii, cu accent pe sprijinirea copiilor proveniți din medii sociale dezavantajate. De altfel, autoritățile trebuie să își asume politici și practici

anti-discriminare și să furnizeze oportunități diferite de sex, apartenență etnică, clasă socială, religie, abilități.

Totodată, localitățile trebuie să favorizeze participarea copiilor organizați în consilii ale copiilor și tinerilor, să îi considere parteneri egali și să îi trateze corect și să includă prioritățile lor în programe și politici publice la nivel local.³⁷

„Ce ne dorim noi este participarea copiilor la luarea deciziilor de către primărie și consiliu local în toate problemele care îi privesc” (Reprezentant organizație internațională)

„Inițiativa localități prietene ale copiilor” încurajează copiii și tinerii să propună teme de discuție și proiecte de schimbare socială în domeniul dezvoltării locale/comunitare. Acestea sunt dezbătute în cadrul întâlnirilor consiliului copiilor și tinerilor și ulterior se decide asupra implementării acestora.

Consiliul Tinerilor Instituționalizați

Consiliul Tinerilor Instituționalizați (CTI) este prima structură reprezentativă pentru copiii și tinerii aflați în sistemul de protecție specială, sau care au părăsit sistemul. CTI a fost înființat în 2016, ca organizație ce reprezintă drepturile și interesele copiilor și tinerilor din sistemul de protecție specială sau aflați în perioada post-instituționalizare, în varii instanțe, cum ar fi relația cu DGASPC-urile sau interacțiuni cu alte instituții publice sau private. Consiliul beneficiază de suportul ANPDCA, care facilitează, acolo unde este cazul, interacțiunile dintre CTI și DGASPC-uri. Pot deveni membri CTI tinerii în vârstă de cel puțin 16 ani, pentru minori fiind necesar acordul reprezentatului legal. Din acest punct de vedere, o relație neconflictuală cu DGASPC-urile este importantă, ca și ajutorul primit din partea ANPDCA. În prezent, CTI are 40 de membri, toți având peste 18 ani. Pe lângă contactele directe/rețelele sociale ale membrilor existenți și activitatea pe Facebook, procesul de recrutare a membrilor este bazat pe trimiterea de materiale de informare despre asociație către DGASPC-uri, pentru ca acestea, la rândul lor, să direcționeze informațiile către potențialii membri.

Organizația este în proces de reorganizare, inclusiv ca urmare a faptului că fostul președinte a devenit vicepreședinte ANPDCA, fiind astfel nevoit să renunțe la mandatul din cadrul CTI. Acest eveniment (trecerea de la funcția de președinte al CTI la cea de vicepreședinte al ANPDCA) este prezentat ca un indicator al bunei relații dintre cele două instituții, precum și a rolului important pe care îl poate juca asociația în ceea ce privește reprezentarea copiilor și tinerilor aflați în sistem sau post-instituționalizare. Momentan, CTI lucrează pentru înființarea de filiale județene, cu sprijinul DGASPC-urilor, filiala CTI Cluj fiind cea mai recent înființată.

În afara colaborării constante cu ANPDCA, Consiliul Tinerilor Instituționalizați are cooperări punctuale cu ONG-uri care activează în domeniu, pentru organizarea de evenimente sau diseminarea de informații. CTI constituie un instrument al informării copiilor și tinerilor din sistem sau post-instituționalizare, canalul cel mai des utilizat fiind reprezentat de pagina de Facebook. Asociația este, de asemenea, implicată în cercetarea cazurilor de abuz/cercetarea și soluționarea aspectelor problematice,

³⁶ <https://www.unicef.org/romania/ro/documents/not%C4%83-conceptual%C4%83-ini%C8%9Biativei-%E2%80%9Elocalit%C4%83%C8%9Bi-prietene-ale-copii-lor-%C3%AEn-rom%C3%A2nia>

³⁷ UNICEF: Notă conceptuală a Inițiativei „Localități Prietene a Copiilor” în România, disponibilă la <https://www.unicef.org/romania/ro/documents/not%C4%83-conceptual%C4%83-ini%C8%9Biativei-%E2%80%9Elocalit%C4%83%C8%9Bi-prietene-ale-copii-lor-%C3%AEn-rom%C3%A2nia>

În urma sesizărilor primite din partea beneficiarilor sistemului de protecție specială.

În CTI, deciziile sunt luate prin vot, în cadrul Adunării Generale. Toți membrii CTI au drept de

vot. Organul executiv al CTI este reprezentat de Consiliul Director, format din președintele, vicepreședintele și secretarul general al organizației.

Asociația Elevilor din județul Constanța

Asociația Elevilor din județul Constanța (AEC) este una dintre cele mai active și vocale organizații de tineret din țară, fiind înființată în anul 2013. AEC își propune să reprezinte și să militeze pentru respectarea intereselor și drepturilor elevilor din județ, fiind implicată în ultimii ani atât în activități care vizează informarea și consultarea elevilor în diverse chestiuni de interes, cât și în activități de reprezentare a acestora în relație cu instituțiile de învățământ, inspectoratul școlar sau autoritățile locale și județene. Asociația, prin reprezentanții acesteia, a pichetat în repetate rânduri în ultimii ani instituțiile locale în chestiuni legate de respectarea drepturilor elevilor și a inițiat o serie de cereri de chemare în instanță adresate autorităților centrale și locale pe chestiuni legate de asigurarea gratuității manualelor școlare, acordarea burselor școlare și a decontării transportului elevilor navetiști de pe raza județului Constanța.

Succesul demersurilor inițiate de către organizație a fost asigurat prin participarea colectivă a membrilor acesteia la atingerea obiectivelor propuse și prin activismul pe care l-au demonstrat tinerii care au condus succesiv această structură. De altfel, trebuie punctat faptul că legăturile dintre foștii membri și AEC nu se întrerup odată ce aceștia nu mai sunt parte formală a organizației, ca urmare a depășirii limitei de șase luni de la încetarea calității de elev. Mulți dintre aceștia, în calitate de membri de onoare, continuă să sprijine activitățile organizației prin consultare și mentorat. Cei mai mulți dintre foștii președinți ai organizației au ales să urmeze cariere juridice și din statutul de studenți sau absolvenți ai unor facultăți de profil oferă consultanță juridică și tehnică pentru generațiile următoare de lideri ai AEC, fiind astfel asigurată menținerea implicării constante și vizibile a organizației în respectarea drepturilor elevilor.

Rezultate

Domenii în care tinerii participă

Potrivit experților intervievați, cele mai comune domenii în care copii sunt implicați sunt cele în care în mod natural sunt integrați în primii ani în societate - **școala și familia** -, în comunitate mai puțin, mai degrabă prin activitatea ONG-urilor, iar la nivel local sau național participarea este și mai redusă și este realizată mai degrabă prin căi mediate de asociații, structuri de reprezentare formale și cu sprijinul adulților.

„Familia e primul context de viață al copilului unde se pun bazele participării. Copiii pot învăța că au capacitatea să aleagă. La copiii mici înseamnă dezvoltarea de autonomie. Îl pui pe copil să își aleagă hăinuțele, jucăriile.” (Reprezentant ONG)

Printre domeniile în care tinerii participă cel mai frecvent, menționate atât de către reprezentanții instituțiilor publice centrale, cât și ai structurilor de tineret intervievați, se numără educația, domeniul social, sănătatea, ecologia/protecția mediului:

„Cred că partea asta, cel puțin în cazul meu parte de social, ar putea să fie și partea de mediu, foarte mulți tineri sunt preocupați de schimbările climatice (...), na, alte domenii... de sănătate, mă gândesc la sănătate, partea de sport.” (Reprezentant structură de tineret)

„Eu cred că, din anumite puncte de vedere, în absolut toate domeniile sunt luate decizii care afectează tinerii, chiar dacă nu afectează direct

putem vorbi de decizii care afectează viitorul tinerilor, ceea ce în mod indirect afectează tinerii. Cele mai evidente și apropiate de tineri ar fi sectorul de educație, sectorul de tineret tocmai pentru că sunt decizii în aceste domenii care afectează imediat tinerii.” (Reprezentant structură de tineret)

Educația pare a avea un loc special, respondenții evidențiind în acest sens rolul Consiliului Național al Elevilor, probabil cea mai vizibilă și eficientă structură participativă pentru copii/tineri. De altfel, în discursurile respondenților, școala apare ca actor cu un rol important în stimularea participării copiilor și tinerilor la procesele de luare a deciziilor.

„În momentul de față, dată fiind evoluția Consiliului Național al Elevilor, probabil că la momentul de față educația este domeniul în care sunt cei mai implicați. Pentru că au crescut în timp.” (Reprezentant instituție publică centrală)

Fiind o asociație în care calitatea de membru e condiționată de statutul de elev, CNE acționează în principal în sectorul educațional, scopul fiind acela de a participa la dezbateri și de a influența politicile din acest domeniu. Fiind o organizație ierarhică, acționează la trei niveluri, pe lângă structura națională, existând și consilii ale elevilor la nivel de județ și consilii ale elevilor la nivel de școală.

Membrii CNE apreciază că există un grad scăzut de disponibilitate al tinerilor de a se implica în

consiliul elevilor. Un potențial motiv este legat și de creșterea oportunităților de voluntariat pentru tineri care preferă mai degrabă să se implice în proiecte de scurtă durată care să le transmită niște competențe specifice.

„Gradul de implicare a elevilor la noi în țară este destul de scăzut și observăm că de la zi la zi tot mai puțini elevi își doresc să se implice în proiecte de tipul CNE. În consiliul elevilor durează mai mult până ajungi să ai anumite abilități, e un proces mai longeviv și probabil aceasta este explicația” (Reprezentant structură de tineret)

Prin regulamente, pot fi reprezentanți în consiliul școlar al elevilor, respectiv în cele județene și în cel național, numai elevii din clasele IX-XII. Există de asemenea școli în care funcționează consiliul școlar al elevilor junior, destinat elevilor din clasele a VII-a și a VIII-a, care are un regulament propriu de funcționare. Acesta nu este prezent în foarte multe școli gimnaziale din România, însă există și exemple considerate pozitive, precum județul Suceava unde funcționează peste 70 de consilii școlare ale elevilor junior. Membrii în consiliul școlar al elevilor junior au statut de observatori în cadrul ședințelor consiliilor școlare ale elevilor, conform regulamentului de funcționare al CNE. Reprezentanții CNE apreciază de asemenea că acest statut are ca scop familiarizarea elevilor de gimnaziu cu procesele decizionale din cadrul școlii astfel încât, atunci când fac trecerea la liceu, să se poată implica activ în CNE.

„Noi la nivel școlar avem două structuri de fapt: consiliul școlar al elevilor pentru elevii din clasele IX-XII și consiliul școlar al elevilor junior pentru elevii din clasele a VII-a și a VIII-a. Cel de-al doilea nu este prezent în foarte multe școli, însă există și excepții precum județul Suceava, unde funcționează în peste 70 de școli.” (Reprezentant structură de tineret)

În contextul în care numărul de licee din mediul rural este scăzut, în CNE gradul de reprezentare al școlilor din rurale este de asemenea scăzut. De altfel, o parte dintre copiii proveniți din mediul rural intervievați au declarat că nu au consiliul elevilor în școala pe care o urmează sau dacă există, nu pare a avea o activitate transparentă.

„Despre consiliul elevilor, că tot a venit vorba,... de obicei e președintele și profesorii, ceilalți nu contează, cel puțin la școală la mine. Mi s-a întâmplat de foarte multe ori să văd la televizor, avem un canal al Bacăului, despre activitățile consiliului elevilor de la liceu dar eu nici nu am auzit despre proiectele respective” (Participant

FG copii/tineri, structură de tineret, jud. Bacău)

Cu toate acestea, se fac consultări și există poziționări pe spețe specifice fiecărui nivel de educație, inclusiv din rural, însă este mai dificil în absența structurilor de reprezentare la nivele inferioare ale învățământului. Așadar, **elevii din nivelurile preșcolar, primar și gimnazial participă într-o mai mică măsură la luarea deciziilor**, iar reprezentanții MEN contestă adesea legitimitatea CNE ca structură reprezentativă pentru toții elevii din România. În ceea ce privește echilibrul de gen din interiorul organizației, există un număr aproximativ egal de fete și băieți, însă acest echilibru s-a realizat în mod natural, fără să existe o politică de asigurare a echilibrului de gen în organizație, lucru sesizat și de reprezentanții Ministerului Educației.

„În general e distribuit egal între băieți și fete, asta mi-a plăcut, dar în general băieții sunt mai vocali, mai activi, au fost și excepții dar în general băieții sunt mai activi” (Reprezentant instituție publică centrală)

De altfel, din perspectiva MEN, CNE este organismul consultativ al ministerului pentru elevi care are și structuri în fiecare județ (deși nu toate funcționale), iar la nivel de studenți există mai multe pârgii: trei uniuni ale studenților dar și prin reprezentanți ai studenților în diverse structuri ale MEN. Totodată, MEN organizează consultări și cu diferite asociații ale elevilor, fie pe probleme specifice precum învățământul profesional și tehnic, fie pe aspecte punctuale de la nivel regional.

Ministerul Educației face de asemenea consultări cu ONG-uri care lucrează în zone dezavantajate cu diverse grupuri țintă de copii și tineri, însă este neclar cât de mult reprezintă vocea copiilor și tinerilor sau mai degrabă vocea celor care cred că cunosc vocile copiilor și tinerilor și ce își doresc ei.

Din perspectiva MEN privind participarea tinerilor în procesele de luare a deciziei există o serie de așteptări. În primul rând, este important ca mesajul ministerului să fie transmis tuturor elevilor, să le explice măsurile înainte de a fi implementate și să culeagă feedback pe care să îl poată lua în considerare. Totodată, e important ca CNE să fie și un canal prin care să se poată purta un dialog cu cât mai mulți elevi.

A doua așteptare este ca reprezentanții CNE să înțeleagă problemele specifice diferitelor categorii de elevi, să le prezinte în fața ministerului și să le susțină cu argumente.

„Cred că așteptările lor de la ei au fost mai mari decât ale noastre din perspectiva unor soluții juridice și cum ar trebui să sune o lege sau un ordin de ministru, nu asta ne așteptăm, pentru asta avem și noi specialiști. Ei se chinuie de multe ori cu această problemă, vrem ca articolul nu știu care să sune așa sau altfel. Noi ne-am dori să vină cu idei foarte clare, uite de asta este nevoie” (Reprezentant instituție publică centrală)

Cea de-a treia așteptare este legată de asumarea rolului de reprezentanți ai intereselor tuturor elevilor.

„E o chestiune pe care și-o arogă. Pentru anumite grupuri specifice de elevi da, dar nu toți. Unele grupuri au uneori nevoie de mai multă reprezentare și de acțiuni afirmative decât altele și am dori să depășească această neutralitate care îi împiedică să reprezinte interesele unor grupuri specifice” (Reprezentant instituție publică centrală)

La nivel național se pot observa o serie de diferențe în ceea ce reprezintă parametrii de funcționare ai consiliilor elevilor din învățământul liceal, aspecte care concură la conturarea unei imagini neunitare asupra acestor structuri. Prima dimensiune în baza căreia se conturează aceste decalaje ține de tipul și specificul unităților școlare. Deși nu vorbim despre o regulă general valabilă, în unitățile liceale de filieră teoretică activitatea acestor consilii tinde să fie semnificativ mai intensă în comparație cu situația unităților de tip profesional și tehnic. Cea de-a doua dimensiune a diferențierii este construită pe baza criteriilor ce țin de specificul localităților în care funcționează unitățile școlare, în sensul că aceste structuri de reprezentare sunt, în general, mai active și mai vizibile în orașele mari, în timp ce în localitățile urbane mici și în puținele comune în care funcționează unități școlare din ciclul secundar superior, activitatea acestora este semnificativ mai redusă. În baza acestor două dimensiuni, consiliile elevilor se dovedesc a fi structuri de reprezentare a intereselor elevilor în doar o parte a unităților școlare, de regulă colegii naționale și licee teoretice, în timp ce în cele mai multe dintre unitățile liceale existente la nivel național, consiliile fie au activități reduse, fie nu funcționează de facto.

Participarea tinerilor din sistemul de protecție specială este necesară și definită formal ca activitate din viața de zi cu zi, prin reglementări specifice, dar și vizibilă, spre exemplu prin activitatea Consiliului Tinerilor Instituționalizați. Acesta este format din 40 de membri din rândul tinerilor care au crescut în sistemul de protecție, iar colaborarea Consiliului cu ANPDCA este considerată un

indicator al deschiderii instituțiilor relevante față de participarea tinerilor. ANPDCA acționează ca mediator al relației dintre DGASPC-uri și CTI, prin aceea că susține în mod oficial solicitările trimise de CTI către direcțiile teritoriale/județene (acestea ajung la DGASPC din partea ANPDCA, primele fiind coordonate de către Autoritate și, astfel fiind nevoite să răspundă). Cu toate acestea, activitatea CTI pare să nu fie foarte intensă în perioada recentă conform unora dintre respondenți, iar acest lucru se resimte prin participarea redusă la decizie a tinerilor din sistemul de protecție.

„Ne-a fost foarte greu să accesăm copiii din sistemul de protecție. Pe vremea când CTI-ul funcționa era simplu. Nu am putut să obținem de la ei niciun raport, niciun feedback...sunt prezenți acum pe Facebook. Am adus copiii cu ajutorul instituțiilor, dar nu au vorbit...nu au fost activi la grupuri. Au venit, au ascultat, au visat alături de ceilalți copii la grupurile de lucru, dar nu pot spune că a fost o participare reală a lor. (....) Acum singura varianta este să cerem Direcțiilor ajutorul să ne trimită copii.” (Reprezentant ONG)

Conform prevederilor legale, tinerii aflați în sistemul de protecție specială sunt implicați în deciziile care îi vizează, atât în ceea ce privește instituirea măsurii de protecție, cât și în ceea ce privește lucrurile minore din viața de zi cu zi. Fiecare copil/tânăr are un plan individualizat de protecție (PIP) și un manager de caz la nivelul DGASPC care coordonează echipa multidisciplinară a cărei misiune este aceea de a urmări implementarea PIP. Beneficiarul măsurii de protecție este implicat în mod direct în elaborarea PIP, care trebuie să reflecte dorințele/preferințele sale. Este menționat chestionarul aplicat periodic drept metodă prin care este evaluată participarea copilului/tânărului:

„Păi, de exemplu, când sunt înscrisi la o anumită școală, la un after-school, când se face mâncarea. Noi încercăm familiile [familiile de plasament] să fie responsabilizate ca la 18 ani un copil să știe să se organizeze singur, să nu ne trezim că la 18 ani nu știe să deschidă o conservă, nu știe să meargă singur. Sunt implicați de mici, avem chestionare prin care sunt întrebați «Când ai avut ultima dată un cuvânt de spus în familie?» dacă «Ești întrebat atunci când se face...se ia o decizie în familie?» dacă «Ești ascultat când ai o problemă?». Deci ei tot timpul nouă ne transmit lucrurile astea, sunt implicați în...” (Reprezentant instituție publică la nivel local)

Focus grupurile și interviurile cu specialiști din cadrul sistemului de protecție arată că cele mai

frecvente decizii asupra cărora copii și tinerii din sistem sunt consultați sunt cele la nivel micro, referitoare la viața cotidiană: ce doresc să mănânce sau ce preferințe au pentru activitățile de timp liber.

„În principiu, deciziile la care ei participă sunt cele uzuale (activități, meniu, ieșiri, tabere, excursii). Aceste excursii și ieșiri, care sunt destul de frecvente, sunt motivația ca ei să aibă un anumit comportament. În principiu ei spun așa: munte sau mare. Noi, în funcție de buget, căutăm, vorbim și cam asta se întâmplă.” (Specialist sistemul de protecție specială)

La nivelul structurilor din cadrul DGASPC există consilii ale copiilor/ tinerilor, ale căror activități converg însă, de cele mai multe ori, în jurul aceluiași decizii cotidiene sau, în unele cazuri, au mai degrabă rol de a trage la răspundere beneficiarii care încalcă normele, ceea ce în rândul copiilor nu face decât să scadă credibilitatea acestei structuri și încrederea în rolul ei de a reprezenta interesele membrilor.

„...s-au focusat pe chestii cu totul și cu totul diferite față de ceea ce ar trebui să se focalizeze de fapt. Nu știu, așa mi s-a părut și mi se pare că a fost și foarte direct «Dar hai să ne focusăm pe ăla care face prostie și să-l punem în fața consiliului și să-l certe consiliul» și atât a fost. Țăsta era de fapt consiliul. Consiliul trebuia să-i vâneze pe cei care merg la școală și au note mici, consiliul trebuia să-i vâneze pe ăia care nu fac teme, consiliul trebuia să-i vâneze pe cei care fac prostii și să se ducă mai departe la adulți și să-i pâre. Țăsta era consiliul.” (Țănar, jud. Sibiu, participant FG, sistemul de protecție specială)

„Cred că principalele domenii pe care un copil țănar ar trebui să fie întrebați și implicați ar fi, în primul rând, partea de mediul în care locuiește, siguranța lui, partea de siguranță, condițiile de trai mai degrabă. Partea de locuire în centru, și-așa mai departe. 2. Partea de educare, ce formă de învățământ să aleagă, ce studii dorește să facă. Partea de etnie, ce etnie este, care sunt valorile sale culturale. Partea de religie. Toate direcțiile spun că asistenții maternali pot să-și educe copiii așa cum doresc cu religia. Fals. Dacă ne uităm în legea 272 vedem cu totul altceva, da' eu n-am văzut niciun asistent maternal sau niciun educator să întrebe pe copil „tu ce religie ai?”. La partea de etnie, partea de orientare sexuală, partea de apartenență la gen. Ce să mai spun, partea aceasta de dorințe și aspirații, ce-mi doresc eu de la aceasta viață, care sunt hobby-urile mele. La partea de sănătate, ce servicii de sănătate aș

avea eu, ca țănar, nevoie.” (Țănar, jud. Cluj, participant FG, structură de tineret)

Printre principalele mecanisme prin care copiii din sistemul de protecție specială își pot exprima opinia se numără **comunicarea cu managerul de caz**, care face vizite periodice, atât anunțate cât și inopinate, la locațiile de rezidență pentru copii; **ședințele de consiliere sau terapie**, desfășurate în cadrul DGASPC-urilor și **comunicarea cu specialiștii**. Ceea ce este foarte important este modul în care specialiștii interacționează cu tinerii, modul în care pun în practică recomandările și prevederile legale, tinerii intervievați relatând că deși și-au exprimat punctul de vedere, acesta nu a fost luat în considerare, ceea ce, pe unii dintre ei, i-a descurajat ulterior să se implice în demersuri participative.

„nu au încredere din cauză că li s-au mai promis chestii și nu s-au întâmplat sau nu au fost ascultați.” (Țănar, București, participant FG, sistemul de protecție specială)

„Da, am avut și eu experiențe în centru, unde instructorii de educație nu se comportau tocmai ok cu copiii, am sesizat, însă s-a oprit undeva, adică deși ceilalți instructori cunoșteau problemele, nimic nu se întâmpla, adică informația nu mergea mai departe, de exemplu, de la centrul de plasament la DGASPC sau de la DGASPC mai sus, adică se stopa acolo.” (Țănar, București, participant FG, structură de tineret)

„Să vadă că propunerile lor sunt luate în serios, să vadă că se produce o schimbare. Nu e suficient ca ei să fie întrebați, trebuie să vadă că se și întâmplă ceva. Ori acest feedback este foarte important pentru ei.” (Specialist sistem de protecție)

Dincolo de aceste limitări funcționale majore și de prevederile cuprinse în standarde și metodologii, interviurile și focus grupurile cu specialiștii din sistemul de protecție specială și cu beneficiari ai acestuia sugerează un caracter difuz al participării/ modalităților de participare. Principala formă de participare descrisă atât de specialiști, cât și de beneficiari, este aceea a **comunicării directe cu specialiștii**, în contexte informale, ca parte a cotidianului. Calitatea acestei participări este influențată de detalii precum nivelul de familiaritate dintre specialiști și beneficiari, timpul petrecut de copii/tineri într-un anumit tip de serviciu. Dată fiind această situație, după cum explică specialiștii dintr-un serviciu de tip rezidențial, o parte importantă a muncii lor constă în cultivarea unui mediu egalitar, în care resursele (atât financiare, venite de la DGASPC și sponsori, cât și emoționale, ale specialiștilor) să fie

împărțite în mod egal între beneficiari.

A fost menționat faptul că, în sistemul de protecție, discuțiile despre drepturile copilului sunt relativ comune și recurente, spre deosebire de mediul familial, în care rolurile copiilor, ale părinților, precum și dinamica familială sunt considerate a fi mai degrabă de la sine înțelese și în mare parte dependente de modelele tradiționale, cele în care au fost socializați părinții în propriile familii de origine.

„Situația asta nu e generată de copii, ci mai degrabă de părinți, care, unii, încă au un alt sistem de valori și probabil că încearcă să-și crească copilul așa cum au fost ei crescuți, că pe vremea lor cu siguranță nu se discuta de drepturi și cu atât mai mult de dreptul la participare.” (Reprezentant instituție publică centrală)

Domeniile care permit mai puțin participarea tinerilor sunt considerate cele unde autoritatea formală este considerată decisivă pentru forma acestor interacțiuni, iar distanța socială între adulți și copii este foarte mare (cel al justiției pentru copii, de exemplu):

„O mai mare reticență, să zicem, am întâlnit în domeniul justiției pentru copii. Când e vorba de judecători, de procurori, polițiști, ei zic că sunt specialiști și că n-au ce sfat sau recomandări să

primească de la copii; că ei sunt cei care de fapt transmit informația, nu copiii, și că n-au ce să-i învețe copiii cum să-și ajusteze ei practicile. Am avut proiecte unde copiii au trebuit să transmită recomandările lor către specialiști, specialiștii nu le-au răspuns direct, dar nouă, separat, că nu își doresc lucrul acesta” (Reprezentant ONG)

În afara situațiilor care au legătură cu participarea directă la decizie, pentru copii sunt importante activitățile de dezvoltare personală și implicarea în discuții și acțiuni pe teme care îi interesează în mod particular și, mai degrabă, direct. În acest context apar și teme sau domenii de care atât tinerii din mediul urban, cât și cei din rural sunt interesați precum: sănătate mintală, educație sexuală, consiliere psihologică, inegalități de gen, minorități sexuale. Totodată, au fost sesizate diferențe între elevii de liceu și cei de gimnaziu în privința preferințelor pentru tipuri de activități în care își doresc să se implice, cei mici fiind mai activi în principal la nivel local, iar cei de liceu în contexte mai largi.

„Cei mici de gimnaziu se remarcă cu activități de advocacy la ei în comunitate, sunt foarte activi pe acest plan. Cei de liceu sunt ceva mai bine pregătiți și au o experiență mai mare în a ține o prezentare și a-și susține punctul de vedere, ei preferă să participe la dezbateri, la conferințe, să fie speakeri, au alt curaj.” (Reprezentant ONG)

Rezultate

Domenii în care tinerii participă

Niveluri ale participării tinerilor

Copiii menționează că deși sunt progrese făcute pentru susținerea participării lor în diverse domenii, cele mai multe medii guvernate de adulți reușesc doar parțial să implementeze un nivel ridicat de participare. Cele mai comune exemple pentru a reflecta niveluri imperfecte, parțiale sau precare de participare sunt din **mediul școlar**, unde **relația dintre cadre didactice și elevi** e marcată de mize multiple legate pe de o parte de calitatea actului educațional, dar și de menținerea unor relații ierarhice între cadre didactice și elevi, ceea ce afectează posibilitatea participării copiilor la decizii privind modul de organizare a orelor sau a altor activități extrașcolare.

„Personal cred că problema care există și o puteam vedea destul de des este că mulți se prefac practic că dau putere de decizie copiilor când de fapt ei nu acceptă și nu consideră părerile lor. Un bun exemplu ar fi când profesorii primesc

plângeri de la părinți sau de la alți elevi și spun, de exemplu : <<ok, spuneți-mi cum ați vrea să modific ora ca să -fie mai bine?>> Și după ce se dau nenumărate idei care să transforme ora într-una mai interactivă și mai eficientă, profesorul nu ascultă deloc și revine la modelul vechi. Și asta mi se pare că e o problemă care izvorăște în primul rând din faptul că mulți adulți au ideea asta de superioritate, că sunt superiori copiilor. Într-adevăr, au mai multă experiență de viață, dar copiii, mai ales că fac parte din anumite comunități, ar trebui să fie și ei capabili să decidă pentru aceste comunități.” (Tânăr, jud. Dâmbovița, participant FG, structură de tineret)

„(...) modul în care e văzută autoritatea elev-profesori: e o cutumă în educație că trebuie să respecti profesorul oricând s-ar întâmpla și atunci profesorii și persoanele care lucrează în învățământ se tem de treaba asta. Asociațiile elevilor cer

constant demisia ministrului. Se tem de puterea pe care copiii pot să o aibă când copiii vorbesc. Se tem, asta e motivul pentru care nu investim în vocile copiilor.” (Reprezentant ONG)

Există **diferențe de gen în participare**, așa cum semnalează copiii în cadrul focus grupurilor. Fetele sunt percepute, atât de către băieți, cât și de către fete, ca implicându-se mai mult decât băieții în activități de organizare și de planificare, care sunt consumatoare de timp și de efort, în timp ce băieții sunt văzuți ca preferând activități practice, de intervenție punctuală. În același timp, exemplele copiilor reflectă inegalități de gen în accesul la poziții de conducere, deși per ansamblu fetele sunt mai prezente ca implicare în procesul decizional. În plus, unele voci ale fetelor remarcă faptul că, uneori, oportunitățile de a face lucruri similare băieților sunt mai reduse pentru fete.

„În Board-ul de la Consiliul Elevilor, că așa se numește, președintele e băiat, dar în rest sunt fete, dacă nu mă înșel. Într-un fel, e echilibrată balanța, dar nu e așa de ok. (...) Am observat chestia asta, că fetele se implică mult mai mult și la ore, atunci când ne este cerută părerea într-o situație, adică băieții nu sunt cei care să-și expună punctul de vedere, mai mult fetele sunt cele care o să vină cu propunerea «haide să rezolvăm chestia asta, haide să ne gândim cum să găsim soluții sau să discutăm despre chestia asta», nu prea am văzut băieți care să se implice atât de mult.” (Tânăr, jud. Vaslui, participant FG, structură de tineret)

„Ce am observat, la mine în clasă, e că de obicei băieții așteaptă ca fetele să ia o decizie, iar de obicei preferă să facă lucrul practic. Pentru că de fapt, probabil așa e și în societate, femeia ia decizia, pentru că se spune că femeia nu este la fel de puternică ca bărbatul, fizic, el se așteaptă să facă treaba mai grea” (Tânăr, jud. Bacău, participant FG, structură de tineret)

Diferențele de gen par că se accentuează pe măsură ce se extinde sfera de activități, la nivel de clasă participarea, mai degrabă informală, e ușor inegală, dar distribuită în funcție de interesele copiilor, iar în Consiliile Elevilor de la nivelul școlilor percepția copiilor e că în general sunt mai multe fete implicate decât băieți, dar diferența devine mai vizibilă în pozițiile cheie sau de conducere, deși experiențele lor variază în funcție de școală și de cât de activ e Consiliul Elevilor. În schimb, la nivel de activități în comunitate, copii din cadrul discuțiilor de la focus grupuri semnalează că apar inegalități vizibile în accesul la poziții de conducere, cu președinția Consiliilor Elevilor la nivel județean fiind, mai

degrabă, deținută de băieți. În același timp, participantele la focus grup atrag atenția că în acest fel pot apărea astfel probleme de reprezentare a celor care nu sunt prezenți în aceste structuri.

„În momentul în care ai aceste discrepanțe, se reflectă și la nivel de proiecte, se reflectă și în modul de funcționare al organizațiilor, și e important să se implice toată lumea. Pentru un festival, de exemplu, dintre 45 de voluntari pe care îi avem, 37 sunt fete. Și dintre cei 8 băieți, nu știu dacă o să avem 4 concret prezenți la eveniment. Și suntem și noi mai în siguranță dacă avem și băieți alături, pentru că na, asta e realitatea în care trăim. (...) Pur și simplu cred că ratează ei ocazia de a lua parte la evenimente foarte faine” (Tânăr, jud. Bacău, participant FG, structură de tineret)

Mesajele legate de aceste inegalități de gen în implicare sunt că ele reflectă contexte sociale restrictive pentru participare deplină. În primul rând, inegalitățile de gen în participare sunt considerate de copii ca exemple de situații în care reprezentările de gen despre ce fel de activități preferă băieții și fetele sunt foarte puternice. În același timp, aceste diferențe de gen în practicile participative semnalează o cultură a participării neinclusivă, pe de o parte cu băieții pentru că aceștia nu sunt interesați în aceleași forme de participare și par a fi prezenți mai degrabă periferic în structurile informale de participare, pe de altă parte cu fetele, pentru că la nivelurile mai înalte ale ierarhiei formale, băieții, deși în continuare minoritari ca număr, dețin mai degrabă pozițiile de conducere.

Aceste diferențe în participare par a fi inclusiv o consecință a tiparelor de socializare primară și a dinamicilor între părinți și fiice, respectiv fii, în ceea ce privește exercitarea autorității parentale și nivelul de libertate care este oferit copiilor. Tinerii menționează că fetele au, de regulă, mai puține ocazii de a experimenta și de a cunoaște mediul exterior, existând tendința de a le proteja excesiv, mai ales comparativ cu băieții.

„Că băieții sunt mereu în siguranță, lor nu li se poate, așa este în capul unora, că nu li se poate întâmpla cam nimic băieților. Dar fetele sunt toate într-o bulă și să nu spargă cineva bula aia și cam așa e. Cumva noi suntem foarte sensibile și să nu cumva, până la urmă, mergând afară, văzând ce se întâmplă, ne dezvoltăm, vedem cum e adevărata viață și ne putem descurca mai încolo. Pentru că dacă suntem ținute toată viața în casă, nu ieși, nu ai voie să faci aia, când o să ieșim, o s-o dăm fix în bară.” (Tânăr, jud. Sibiu, participant FG, sistemul de protecție specială)

Circumstanțele de **participare a copiilor la nivel de decizii politice**, prin consultare de către administrațiile locale, județene sau naționale sunt mai rar menționate, ele reprezintă în continuare situații excepționale (care apar în relație cu evenimente particulare, precum 1 iunie sau dezvoltarea Strategiei Naționale pentru Drepturile Copiilor) în care formal copiii sunt consultați. Opinia lor este că deși gestul politic pentru susținerea reprezentării vocii lor e important și e necesar să continue, schimbările legate de luarea în considerare a pozițiilor lor e în continuare un proces dificil, care sugerează că în unele cazuri consultările sunt mai degrabă tokeniste.

Tinerii intervievați semnalează că, de multe ori, **interesul** pentru participarea lor este **mai degrabă formal**, determinat de normele și directivele în vigoare și că pentru a se face ascultați este nevoie, de cele mai multe ori, să pună presiuni și să insiste.

„Per total, cred că în toate domeniile implicarea și participarea tinerilor stă destul de prost. Și din perspectiva organizației noastre, atunci când e să ne implicam pe un subiect, nu e pentru că ne implică altcineva, pentru că suntem implicați, ci e pentru că ne implicăm noi activ, ne ducem noi și cerem să fim implicați.” (Reprezentant structură tineret)

„Au fost săptămâni în care mergeam în fiecare zi până ne primeau. Deci n-a fost niciodată o chestiune în care ei să ne cheme sau de prima oară să dorească. Ci mai degrabă pentru că ne-am dus repetat și am tot insistat, până la urmă, într-un final ne-au primit, și chiar dacă ne-au primit... nu ne-au primit cu un rezultat anume. (...) Am fost implicați pentru că am cerut insistent să fim implicați.” (Reprezentant structură de tineret)

Instituțiile unde părerea copiilor e mai bine reprezentată și inclusă în decizii sunt cele implicate în educație (consiliile administrative ale școlilor, inspectoratele școlare), mai rar instituții publice din alte domenii. Experiența copiilor legată de implicarea în dezvoltarea Strategiei Naționale pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Copilului 2022-2027 reprezintă pentru ei un exemplu pozitiv pe care îl folosesc pentru a ilustra că participarea e un proces de includere pe termen lung în procese decizionale (cu ocazia acestei Strategii o parte dintre copiii din focus grup au fost implicați timp de 6 luni în grupuri de dezbateri privind dezvoltarea anumitor componente ale Strategiei), în care expunerea copiilor la interacțiuni directe cu decidenții și reprezentanții Ministerelor a fost ridicată:

„Pe parcursul a aproximativ jumătate de an, 2021, am avut o serie de întâlniri prin care am dezbătut, noi, copiii, fiind din medii diferite, problemele pe care le-am întâmpinat noi la nivel de comunitate, și am încercat împreună să găsim soluții astfel încât să fie bine pentru toată lumea. Am avut întâlniri cu specialiști pe anumite teme, de exemplu, pentru sănătate sau familie sau...drepturi în general” (Tânăr, jud. Suceava, participant FG, structură de tineret)

În contextul anumitor dezbateri politice a fost posibil un nivel ridicat de participare, copiii indicând faptul că au avut posibilitatea să propună recomandări la inițiativa lor, dezvoltate de către propriile structuri reprezentative.

„Mi s-a părut că am fost tratați ca adulții și mai mult de 50% din ce e acolo a fost propus de noi și monitorizat de noi și la fiecare întâlnire noi eram principalii, nu știu, persoane care vorbeau. S-a pus accent pe opinia noastră, dar, din nou, nu s-a pus presiune, fiecare a avut dreptul să zică cât de mult a vrut sau a avut dreptul să tacă dacă nu dorea să își exprime neapărat opinia, dar desigur că noi am făcut-o ca să ne asigurăm că respectăm și reprezentăm dorințele tuturor copiilor din țară” (Tânăr, jud. Suceava, participant FG, structură de tineret)

La polul opus însă, se plasează experiența tinerilor care nu au fost primiți sau au fost dați afară de la dezbateri, deși acestea erau evenimente publice.

„Au fost acum dezbaterile acelea cu România Educată, cu proiectele noii legi a educației. Una din dezbateri a fost făcută la [localitatea din care sunt respondenții]. Fiind județul din care noi suntem am mers cred că în jur de 10 elevi, dorind să participăm la dezbateri. Și acolo au venit și ni s-a spus că e o dezbatere cu listă închisă, deși pe site-ul ISJ fusese anunțată ca o dezbatere publică. Am fost ținuti afară timp de 2 ore și dați afară, ni s-a spus că nu putem să intrăm” (Reprezentant structură de tineret)

Inițiativele conduse de copii (*child-led*) în participare sunt văzute ca fiind posibile doar în medii mai degrabă cu experiență și suport construit în timp pentru a susține aceste demersuri, un nivel la care unele voci ale experților intervievați consideră că instituțiile publice nu au ajuns. În plus, dificultățile participării complet conduse de copii sunt date de o nevoie de infrastructură care să susțină acest tip de participare, în care să fie inclus suportul ridicat al adulților față de astfel de inițiative, cât și un efort mai mare al acestora de a se adapta programului

copiilor, care e guvernat în primul rând de nevoie educațională (timp prioritar pentru școală) (expert participare copii ONG).

Există diferențe suplimentare în participarea copiilor în structuri reprezentative, copiii din cadrul discuțiilor consideră că grupurile de tineri provenind din background-uri vulnerabile au tendința de a aplica în număr mai mic ca să obțină statutul de membru, o situație subliniată de cei din cadrul Board-ului copiilor. Așa cum remarcă ei, eforturile lor sunt de a echilibra, prin procesul de selecție, această tendință de auto-selecție prin care copiii deja activi implicați aplică în număr mai mare, în timp ce cei care nu avut structura de oportunitate să participe o fac în număr mai mic:

„La întrebarea de mai devreme, «Ce fel de copii aplică?», am observat că predomină persoane care deja se implică activ în comunitate, tocmai de aceea noi avem în minte procente, adică putem accepta, tocmai de aceea avem procente care să determine persoanele din medii defavorizate, persoane care în general nu prea au avut astfel de experiențe sau oportunități, bineînțeles, acceptăm și persoane care au mai fost implicate, ca să aibă anumite cunoștințe în spate și să poată să-i ajute și pe ceilalți să crească și cumva deși predomină acest fel de tineri, noi reușim în final să ajungem la un grup foarte divers și să echilibrăm șansele astea pe care le-au avut ei în trecut” (Tânăr, jud. Suceava, participant FG, structură de tineret)

În același timp, acest mecanism de selecție e considerat ca având două scopuri care uneori sunt necesare în aceeași măsură, dar pot fi și conflictuale, pentru că există un număr limitat de persoane noi pe care Board-ul le acceptă. Pe de o parte, există nevoia organizațională de a avea membri cu experiență pe anumite forme de participare, pentru a ajuta Board-ul să progreseze. Pe de altă parte, nevoia de inclusivitate și diversitate este prioritară în scopurile Board-ului. Această ultimă nevoie presupune crearea de spații sigure pentru membri noi, fără experiențe explicite în participare și care provin din medii unde au întâmpinat dificultăți în acest sens. Din acest punct de vedere, procesul de decizie legat de recrutare, cât și munca în echipe mixte din punct de vedere al oportunităților sociale, dar și al categoriilor de vârste, reprezintă forme suplimentare de participare a copiilor.

„Și e nevoie de muncă de echipă ca într-un grup mixt să poți să ridici pe toată lumea. Și trebuie să fie un echilibru, ca dacă sunt diferențele prea mari, discrepanțele prea mari între ei, inclusiv

la nivel de discurs, când își beau sucul sau la o poveste despre viața lor de copil, nu de activist, trebuie cumva să... Ei își găsesc mult mai ușor decât adulții limbajul comun.” (Expert participare copii, ONG)

Opiniile copiilor identifică cea mai comună și dezvoltată participare a lor la **nivel familial** (pentru că e primul mediu la care au acces), apoi la nivel de școală și din ce în ce mai puțin în structuri comunitare locale sau la nivel de decizii politice.

Copii din cadrul FG remarcă importanța **caracterului informal al participării ca strategie de dezvoltare participarea**: în cadrul mediilor unde relațiile sunt mai informale participarea e mai acceptată și susținută, în timp ce pe măsură ce crește gradul de formalizare, această participare are tendința să fie mai redusă (la școală, în cadrul instituțiilor publice). Cel mai probabil acest caracter informal al participării, deși important pentru stabilirea de interacțiuni și comunicări ce pot dezvolta participarea copiilor, reflectă și o formă de dependență a copiilor de acceptarea adulților și mai puțin premisa că pot participa pentru că au dreptul ca cetățeni, de aici și reducerea acestei participări în medii mai degrabă formalizate, unde pozițiile tind să fie formal egalitare, ceea ce reduce acceptarea din partea adulților.

„Păi cred că în familie copii pot fi, poate, cei mai implicați, pentru că părinții sunt, de obicei, mai deschiși în a-i lăsa să participe la decizii, decât la școală sau, nu știu, în medii mai formale, tocmai pentru că nu au relații mai apropiate de adulții în cauză” (Tânăr, jud. Neamț, participant FG, structură de tineret)

În unele cazuri, școala devine un fel de substitut pentru participarea în familie. Acolo unde mediul familial este unul complicat, unde familiile se confruntă cu lipsuri severe (de regulă financiare), participarea copiilor sau a tinerilor poate fi problematică. Implicarea la școală pare să capete, aici, importanță în viața elevilor:

„Acești copii sunt mult mai motivați pentru că vor să își depășească această condiție și atunci sunt mult mai implicați. Înțeleg rostul oricărei activități pentru că atunci când se întorc acasă, nu au nicio variantă. Sunt mult mai motivați și dornici de a reuși. Da, aceasta e diferența cea mai mare. Aceasta e.” (Reprezentant unitate de învățământ liceal)

Ipoteza noastră este că astfel de inversiuni pot avea loc în medii școlare în care accentul nu cade

neapărat pe competiția dintre colegi/elevi, în medii în care distribuțiile notelor/perforanțelor sunt relativ omogene la nivelul elevilor și mai degrabă de nivel mediu. Cu alte cuvinte, medii în care distanța între ceea ce poate face un copil/tânăr nesusținut de familie, în termeni de pregătire pentru școală, și ceea ce se cere la clasă să nu fie insurmontabilă.

Participarea în comunitate, cel puțin cea de tipul voluntariatului, este definită de tineri ca variind în funcție de mediul de rezidență/tipul comunității. Având în vedere că participarea este dependentă de oportunitățile existente, este punctat faptul că există mult mai puține ocazii în mediul rural decât în cel urban. Asociațiile și ONG-urile sunt prezentate ca structuri care mediază participarea copiilor/tinerilor prin voluntariat la viața comunitară, astfel absența lor (situație asociată frecvent cu mediul rural) însemnând participare redusă/inexistentă.

„Nu știu exact dacă este o problemă minoră sau majoră cu implicarea copiilor sau tinerilor, însă tind să cred, așa cum spunea și M., că depinde de mediul din care provii. Pentru că dacă mergi la școală într-un oraș mai mare și există și ONG-uri sau asociații care vin la școală și îți prezintă „uite, poți face voluntariat la noi” sau... există mai multe oportunități, însă la sat sau într-o comună unde nu ai posibilitatea de a alege sau de a vedea măcar că există mai multe, nu știu cum să le numesc, că poți face ceva pentru societate, comunitate.” (Tânăr, București, participant FG, sistemul de protecție specială)

Există totuși **inițiative importante care stimulează participarea la luarea deciziei în mediul rural**. Un exemplu în acest sens este implementarea programului „European Youth Village/Satul European de Tineret” de către Asociația Pentru Dezvoltare Activă și Go Free - Asociația pentru Sprijinirea Societății Civile. Scopul programului este de organizare și dezvoltare comunitară pentru tinerii din mediul rural cu două componente principale: de incluziune și de participare. O localitate din România poate ajunge sat european de tineret în urma unei aplicații pe care o poate depune un grup de minimum cinci tineri, dintre care trei trebuie să aibă peste 18 ani, accentul fiind pus pe modalitățile în care pot fi rezolvate probleme la nivel local. În urma oferirii acestui titlu, activitățile desfășurate pe parcursul unui an vor avea ca obiectiv să îmbunătățească participarea tinerilor la decizie și să crească implicarea autorităților în vederea rezolvării unor probleme sau nevoi ale tinerilor din comunitate. Deși au avut loc sesiuni de informare în toate regiunile de dezvoltare din România, numai 10 comune din România au aplicat pentru candidatură în anul

2022, fiind alese toate pentru a participa în program (în urma retragerii unei localități au rămas 9). Tinerii din mediul rural din aceste localități au fost formați în sesiuni naționale pe teme precum organizare comunitară, advocacy, metode de mobilizare și consultare, scriere de proiecte. Ulterior tinerii sunt sprijiniți de către membrii juriului să organizeze consultări cu autoritățile locale și cu tinerii din comunitate și să elaboreze un plan care are ca scop rezolvarea problemelor locale, dezvoltarea unei relații cu autoritățile locale, precum și organizarea și coalizarea tinerilor din comunitate. Acest plan este ulterior evaluat în vederea oferirii titlului de sat european de tineret. Ulterior, asociațiile care asigură guvernanta programului sprijină tinerii din localitățile care au obținut titlul să implementeze planul cu care au candidat. Așadar, vorbim despre un proces prin care tinerii din comunități rurale vin cu idei de schimbare socială, însă ele se concretizează în proiecte după ce lucrează împreună cu lucrători de tineret și după ce sunt formați în cadrul programului.

Consiliul consultativ al copiilor al unor organizații precum WVR este format exclusiv din copii și tineri din mediul rural care provin din familii cu venituri mici, dar care au rezultate educaționale bune. Criteriul esențial pentru a fi selectați în consiliu este însă să își dorească să se implice în activitățile organizației. Membrii organizației apreciază că există o diferență față de copiii din alte consilii ale unor organizații din punct de vedere al experienței de lucru în astfel de contexte, astfel că o parte importantă a activităților desfășurate împreună cu aceștia sunt de formare și dezvoltare a abilităților.

„Specific consiliului nostru e că membrii sunt copii din comunități din rurale, inclusiv din grupuri vulnerabile, de aceea punem și accentul pe formare. Dar e foarte bine pentru că chiar știu care sunt problemele și nevoile de la ei din comunitate.” (Reprezentant ONG)

În **nivelurile avansate ale participării**, copiii au roluri în general asociate cu responsabilitățile adulților, precum cel de planificare și scriere a aplicațiilor pentru finanțarea proiectelor, de formare a adulților, de monitorizare a implementării proiectelor sau de cercetători în temele ce țin de bunăstarea copiilor. Astfel de situații de participare sunt însă minoritare în plaja participării și mai degrabă prezente în cadrul ONG-urilor care își propun sistematic includerea și promovarea vocii copiilor.

„Mai avem și astfel de board-uri care participă și la scrierea de proiect împreună cu noi. Adică creăm o schiță a proiectului și cum văd și ei sau

ce soluții sau ce activități ar trebui incluse. (...)”
(Reprezentant ONG)

Modalități de participare a copiilor și tinerilor sunt promovate în cadrul unor ONG-uri pe baza unor

modele pedagogice derivate din sisteme educaționale alternative. Acestea au un caracter incluziv și sprijină copiii și tinerii în integrarea socială prin dezvoltarea deprinderilor de viață independentă.

Mecanisme pentru participarea tinerilor

CNE este o organizație care urmărește procesul legislativ cu relevanță pentru sectorul educațional și intervine când dorește remedierea unei probleme sau influențarea deciziei, așa cum e cazul raportului transmis Ministerului pentru noua lege a educației, criteriile pentru acordarea de burse ș.a.

„CNE este un partener, o structură cu care MEN se consultă, drept dovadă chiar astăzi ne vom întâlni cu Ministrul Educației pentru noul proiect de lege al educației.” (Reprezentant structură tineret)

În ceea ce privește asigurarea reprezentativității pentru toți elevii, CNE are mecanisme de **consultări interne cu consiliile județene ale elevilor** (CJE) din toate județele din țară care la rândul lor au o strânsă legătură cu consiliile școlare ale elevilor (CȘE) din județul lor. Informația pornește de cele mai multe ori de sus în jos, plecând de la CNE spre CJE, iar de la CJE se diseminează în CȘE și la colegii lor. Totodată, elevii sunt **consultați prin pagini de media** unde sunt postate toate lucrurile care se întâmplă și cum pot fi accesate.

„Structura noastră internă este ceea ce numim noi reprezentarea elevilor la firul ierbii”
(Reprezentant structură tineret)

Totodată, există și mecanisme de consultare cu elevii din România prin instrumente precum **cheshionare online**.

„Anual derulăm o consultare la nivel național pentru a vedea măsura în care a fost implementat și respectat statutul elevului în școlile din România. La această consultare participă și profesori care sunt contactați prin ISJ-uri și elevii care sunt abordați prin intermediul rețelei.”
(Reprezentant structură tineret)

În ceea ce privește reprezentativitatea, este dificil de apreciat dacă un grup restrâns de elevi poate cunoaște și reprezenta interesele tuturor elevilor fiind dificil de făcut diferența între propriile opinii ale reprezentanților CNE și ”vocea elevilor” din

România care teoretic ar trebui să fie consultați. O potențială soluție ar fi diversificarea organizațiilor care reprezintă elevii.

„Am avut consultări și cu alte asociații de elevi și tineri mai nișate, fie regional, fie pe probleme specifice. Însă nici aceste organizații mici nu au neapărat reprezentativitate suficientă pentru ca noi să spunem: în urma consultării cu aceste organizații, am decis următoarele (...) Se mai fac consultări cu organizații de copii și tineri pe teme punctuale precum Consiliul tinerilor instituționalizați sau cu organizații de elevi pe probleme legate de sarcini la vârstă timpurie, educație sexuală, am încercat cât de cât să găsim organizații reprezentative însă e dificil” (Reprezentant instituție publică centrală).

O potențială problemă când se discută despre reprezentativitate o reprezintă faptul că majoritatea celor aleși în structurile de conducere a structurilor de tineret provin din colegii naționale sau școlile cu rezultate bune din țară, ceea ce face ca, din punct de vedere al diversității elevilor și condițiilor în care aceștia trăiesc și învață, cunoașterea tuturor problemelor să fie extrem de dificilă.

„Lipsește cu desăvârșire componenta de învățământ profesional și tehnic, de exemplu. Însă conform legii în vigoare suntem obligați să îi consultăm pe ei. (...) Ar fi util să ajungem la cât mai mulți elevi, să consultăm poate și prin sprijinul direcțiilor județene mai mulți elevi la nivel local și la nivel de județ, astfel încât propunerile să fie cât mai diverse și cât mai aplicate.” (Reprezentant instituție publică centrală)

Invitarea la dezbateri în principal a structurilor participative cu notorietate, constituie pe de o parte un avantaj, pentru membrii acestora, dar poate reprezenta și un obstacol în calea asigurării diversității punctelor de vedere în cadrul consultărilor. În consecință, pare să fie importantă mediatizarea/publicitatea de care aceste structuri se bucură, pentru a-și putea afirma și dezvolta identitatea

instituțională în mod public.

„Ei interes au. Și ei ajung, ajung prin Consiliul Național al Elevilor, ajung prin CTI (Consiliul Tinerilor Instituționalizați) în cazul tinerilor instituționalizați, și de obicei pot ajunge prin Autoritate, prin ANPDCA, că avem legături destul de strânse cu Autoritatea, și-atunci da, noi știm de CTI, de acea organizație, hai să îi chemăm și pe ei la dezbateri, la discuții. Da, sunt aceste organizații de tineret specific care și-au făcut, să spun așa, o publicitate bună și au ajuns să fie auziți mai sus și decidenții au auzit de ei, și atunci ok, îi chemăm și pe ei.” (Reprezentant structură tineret)

În cazul copiilor și tinerilor instituționalizați, există reglementări specifice cu privire la consultarea lor, care sunt parte a infrastructurii instituționale a sistemului de protecție și, în același timp, parte din viața de zi cu zi a copiilor. Totuși, tinerii din sistemul de protecție intervievați semnalează cazuri în care și-au exprimat părerea, însă implicarea lor nu a condus la îmbunătățirea situației. Faptul că lucrurile se blochează este pus pe seama birocrației, sau a felului în care fiecare specialist/angajat își îndeplinește atribuțiile, sau chiar a modului mai puțin democratic, în anumite cazuri, în care sunt selectați reprezentanții copiilor/tinerilor în structurile cu rol de reprezentare (consiliile copiilor).

Dezbaterile au fost menționate drept evenimentele în cadrul cărora tinerii participă, în urma invitațiilor de participare din partea instituțiilor organizatoare. În acest cadru formal ei își pot exprima punctul de vedere, participând astfel la luarea deciziilor. Totuși, în lipsa unui mecanism instituționalizat care să asigure participarea copiilor/tinerilor, acestea par să fie dependente în foarte mare măsură de deschiderea adulților implicați față de implicarea lor în dezbateri.

„Am încercat să-i implicăm, dar prin invitare. Deci nu este un mecanism instituționalizat, e mai dificil. Am avut la un moment dat protocol cu Consiliul Tinerilor Instituționalizați, dar în ultimele luni ei sunt în proces de reorganizare. Cu siguranță, când ei se vor stabili, vom relua discuțiile.” (Reprezentant instituție publică centrală)

Colaborarea dintre instituții publice, ONG-uri, structuri de tineret este esențială pentru un grad ridicat de participare a copiilor/tinerilor. Invitațiile de participare la dezbateri, consultări se trimit cel mai adesea prin intermediul rețelelor de colaborare dintre aceste organizații și astfel ajung la tinerii, membri ai unor structuri de tineret, cu notorietate

și experiență de participare anterioară la astfel de demersuri participative.

„(...) Avem o colaborare constantă și cu UNICEF, ca organizație ONU specializată în România, ei au un board al copiilor și am selectat, au fost reprezentanți de la ei, au fost reprezentanți de la forumul Salvați Copiii, de la World Vision, de la Terre des Hommes, în general de la organizațiile care lucrează constant cu copii sau tineri. (...) Am cerut organizațiilor respective, au nominalizat și au participat.” (Reprezentant instituție publică centrală)

Deși există și structuri de participare ierarhice, precum Consiliul Național al Elevilor, Board-ul Copiilor UNICEF își propune să mențină o relație orizontală la nivelul formal al organizării, posibilă și datorită numărului relativ redus de membri (în jur de 40 membri). O parte dintre copiii participanți la studiu justifică opțiunea pentru lipsa de ierarhie ca fiind un mecanism mai bun pentru incluziune în procesele de participare, tocmai pentru a destrutura inegalitățile în participarea membrilor, inegalități despre care ei consideră că pot apărea atunci când membrii sunt organizați pe departamente ierarhizate. Această formă de organizare a rezultat de-a lungul timpului, după încercări de a structura Board-ul într-o organizare mai formală:

„În trecut Board-ul a fost împărțit în niște... departamente. Dar am vorbit anul acesta la întâlnirea pe care am avut-o și am decis că cel mai bine ar fi să nu avem nici roluri, nici departamente, nici Președinte, nici funcție de conducere, pentru că e mai bine ca orice membru să se implice în orice rol pe care vrea să-l aibă și pentru că oricum membrii departamentelor ar trebui să facă și treaba membrilor celorlalte departamente și am hotărât că cel mai bine e să nu avem niciun fel de împărțire” (Tânăr, jud. Neamț, participant FG, structură de tineret)

Board-ul copiilor folosește ca instrumente pentru participarea în cadrul grupului întâlnirile online sau fizice, în același timp apelând alternativ la **votul democratic deschis** sau la discuții, dezbateri, în funcție de tema deciziei. Copiii argumentează că **dezbaterile** sunt cele mai utilizate pentru decizii importante din cadrul activităților grupului, care necesită diversitatea perspectivelor, în timp ce votul este utilizat mai degrabă pentru decizii privind elemente logistice legate de organizarea întâlnirilor.

Pentru îmbunătățirea nivelului de participare în școli a copiilor, soluțiile propuse pentru a contracara procesele de participare considerate de copii ca

fiind participare falsă se concentrează pe mecanisme de transparentizare a rezultatelor consultărilor cu elevii, mai exact opiniile copiilor să fie vizibile nu doar la nivelul scolii, dar ele să fie accesate și de către alți actori interesați (precum inspectoratele), pentru a echilibra relațiile de putere inegale între elevi și profesori, în special cele care au efecte negative asupra participării:

„O soluție e un formular de feedback care să fie neapărat anonim, dar la care să aibă acces nu doar directorii școlii și profesorii școlii, cei care automat ar apăra prestigiul respective instituții, ci inspectoratele. S-ar complica procesul, clar, pentru că ar fi cazul, în multe cazuri, de zeci de mii de răspunsuri. Cred, totuși, că ar fi o evaluare un pic mai corectă decât inspecțiile la clasă, pentru că atitudinea se schimbă radical. Și cred că dacă informațiile ar părăsi instituția și profesorii ar ști că părăsesc instituția, că nu pot să țină în interior tot ce se întâmplă acolo, poate s-ar schimba puțin atitudinea cadrelor didactice” (Tânăr, jud. Brașov, participant FG, structură de tineret)

„E foarte diferită experiența de la profesor la profesor. Pentru că profesorii, până la urmă, în ziua de azi, ei decid dacă vor să facă o schimbare. Și aia e una dintre probleme pentru că de multe ori, cel mai adesea, decid să nu facă schimbare” (Tânăr, jud. Cluj, participant FG, structură de tineret)

Principalele forme de participare ale tinerilor sunt diferite pentru copiii din structuri informale sau formale dedicate creșterii participării, cum e Board-ul Copiilor UNICEF, în comparație cu copiii neîncadrați în astfel de structuri. Astfel, activitățile în structuri dedicate cuprind o gamă mai variată de participări considerate „reale” de către copiii participanți la interviuri, precum inițiative-condușe exclusiv sau inclusiv de copii, dar și posibilitatea consultării copiilor în decizii care îi privesc în interacțiunea directă cu forumuri decizionale la nivel politic, precum Senatul sau Avocatul Poporului / Avocatul Copiilor (FG copii).

Un mecanism prin care tinerii sunt implicați în deciziile de la nivelul comunității (domeniu în care participarea lor este cea mai redusă), îl reprezintă **comitetele locale de coordonare**, create în cadrul proiectului „Localități prietene ale copiilor” pilotat de UNICEF. Acestea sunt formate din reprezentanți ai comunității (cu reprezentanți diverși în funcție de mediul de rezidență de la inspectorate școlare, directori de licee, DSP, medic de familie, preot, reprezentanți ai părinților etc.), inclusiv copii (localități cu un copil sau doi copii în acest comitet). Acest

comitet se întâlnește o dată la două luni, membrii sunt informați ce s-a întâmplat în cadrul proiectului astfel încât deciziile să poată fi luate împreună. În cadrul aceluiași proiect s-au constituit în august și septembrie 2022 în județele Bacău și Brașov (județe pilot) **consilii consultative formate din copii** care vor fi recunoscute oficial de primării și vor funcționa pe lângă primărie ca o structură consultativă a consiliului local ori de câte ori vor fi inițiate care îi privesc pe copii sau îi afectează. Deși aflate încă la început, aceste structuri sunt proiectate pentru a avea un impact local mai ridicat în creșterea implicării copiilor în deciziile care îi privesc la nivel de politică publică și în comunitățile locale.

Aceste structuri la nivel local ar putea asigura, conform copiilor din cadrul FG-urilor, o reprezentare mai ridicată a opiniilor lor despre amenajarea orașelor pentru a se potrivi nevoilor copiilor, crearea unor spații alternative pentru activități de timp liber care sunt dedicate copiilor, cât și realizarea unor evenimente care să fie incluzive cu mai multe categorii de copii.

„Eu mi-aș dori să fim ca un filtru al proiectelor care au impact direct asupra copiilor. Să venim cu modificări, de asemenea cu propuneri noi” (Tânăr, jud. Bacău, participant FG, structură de tineret)

Un alt mecanism de participare a copiilor descris de reprezentanți ai ONG-urilor e constituit de **consilii consultative specializate pe anumite teme**, constituite în jurul unor proiecte și programe temporare, dar care au o perioadă mai lungă de 2 ani, proiecte și programe dezvoltate de ONG-uri (Child Advisory Boards), unde sunt incluși copii direct interesați de tema respectivă (ex. copii din sistemul de protecție socială, copii din sistemul de probațiune sau care au comis anumite infracțiuni, copii victime ale violenței etc.). Selecția membrilor în aceste consilii temporare e ghidată de profilul proiectului și se bazează pe colaborarea cu centre din subordinea DGASPC-urilor sau cu alte instituții publice, dar și pe colaborarea cu comunitățile partenere în alte proiecte anterioare. Astfel de structuri temporare sunt utile în două direcții: (1) Acolo unde e necesară ghidarea adulților care lucrează cu copiii pe baza recomandărilor membrilor, prin realizarea de materiale dedicate adulților (ghiduri ajutoare, toolkit-uri cu propuneri de instrumente de lucru, materiale de advocacy) (2) Prin crearea unor contexte benefice pentru ca membrii din advisory boards să vină cu propriile idei și inițiative de schimbare a practicilor sau măsurilor existente pentru creșterea bunăstării copiilor.

Organizațiile non-guvernamentale care au consilii consultative ale copiilor apreciază în general că este esențial să îi țină motivați pentru a continua să fie activi o perioadă mai lungă de timp în contextul în care copiii dispun de un timp limitat pentru a se implica în activități suplimentare. Majoritatea copiilor intervievați apreciază că au un program foarte încărcat, numărul de ore petrecute la școală fiind ridicat la care se adaugă activități extra curriculare, meditații particulare (în special în clasele terminale) și volumul de teme considerat prea ridicat. Copiii se simt adesea obosiți sau chiar epuizați pentru a mai avea energie să se implice și în alte activități civice în școală sau în comunitate.

„E foarte important să îi motivăm pe copii, e important să îi și atragem înspre activități. E și dorința lor, e important să fie tineri care își doresc să se implice, să nu fie spectatori, dar și pe ei trebuie să îi menții activi. Sunt copii, mai sunt și alte activități de care sunt atrași, mai este și școala. Și foarte important, îi întrebăm pe ei ce vor să învețe.” (Reprezentant ONG)

„Duce la o maturizare foarte rapidă. Foarte mulți activiști nu mai au parte de copilăria lipsită de

griji, ci fac advocacy(...) Nu mai ieși pe afară, după școală lucrează la proiecte și e foarte greu. Eu am intrat în burnout” (Reprezentant ONG, despre perioada în care era membru activ al unei structuri de tineret)

În mediul rural la nivel local, instrumentele care stimulează implicarea și participarea tinerilor la decizie și care au funcționat în proiecte derulate de organizații non-guvernamentale sunt preluate din metodele de educație non-formală precum **dezbaterea în comunitate** (inclusiv pe stradă) sau **cafe-neaua publică** precum și din tacticile de organizare comunitară.

„O metodă pe care o folosim este street debate care a avut impact foarte mare la nivel de comunitate, având și impact vizual. O altă metodă e cafe-neaua publică pentru consultări” (Reprezentant ONG)

„E zona de ce înseamnă organizare comunitară în rural, e vorba nu doar să faci ateliere și activități educaționale ci să faci zile de grătar de exemplu și alte activități prin care pot să se cunoască și să socializeze.” (Reprezentant ONG)

Beneficii ale participării tinerilor la decizie

Printre beneficiile participării tinerilor la luarea deciziilor se numără faptul că aceasta oferă acces nemijlocit la perspectiva acestora, fără a depinde de capacitatea adulților de a înțelege situații/probleme cu care ei înșiși nu se confruntă.

Identificarea problemelor copiilor/ tinerilor, a nevoilor acestora a fost caracterizată de către reprezentanții instituțiilor publice centrale ca depinzând în bună măsură de luarea în considerare a opiniilor acestora.

„Advocacy se face de multe ori doar din birou, de oameni care au pierdut legătura cu terenul. E important să crească implicarea copiilor în politici publice și advocacy.” (Reprezentant ONG)

Totodată, deciziile care sunt rezultatul colaborării dintre adulți și copii/tineri au potențialul de a **respecta perspectivele amândurora**. Exercițiul colaborării este, în sine, un câștig, contribuind, la rândul său, la încurajarea participării.

„Cred că întotdeauna, în orice decizie pe care o iei, e bine să existe un echilibru între oameni

cu experiență, care văd lucrurile într-un anumit fel, dar și oameni cu mai puțină experiență, mai tineri, pentru că trebuie să recunoaștem: au o altă deschidere, sesizează mult mai ușor lucrurile. Deci de principiu, nu numai declarativ, cred în lucrul ăsta.” (Reprezentant instituție publică centrală)

Alături de beneficiile pentru tineri, participarea acestora are beneficii și pentru instituțiile din care ei provin/cu care aceștia sunt asociați. Fără a fi operaționalizate sau cuantificate foarte exact, aceste beneficii pot fi subsumate ideii de bună funcționare, mai ales în cazul organizațiilor/instituțiilor specializate/ create direct pentru lucrul cu tinerii (cum ar fi DGASPC-urile).

„Cred că dacă toți cei care intră în contact cu copii în viața lor de zi cu zi ar ști că până la urmă ar fi în beneficiul instituțiilor în care lucrează, lucrurile s-ar schimba. Deci nu trebuie decât să insistăm, să le spunem că sunt anumite drepturi ale copiilor care ar putea să nu rămână doar la nivel de drept într-o lege și atâtă tot.” (Reprezentant instituție)

publică centrală)

Potrivit respondenților cu experiență în domeniul participării copiilor și tinerilor, beneficiile participării copiilor la nivelul școlii se răsfrâng și asupra cadrelor didactice care susțin astfel de demersuri.

„În principiu, dacă copilul participă tu te degrezezi de foarte multe aspecte legate de activitățile de la clasă. La clasă, copiii pot să facă diverse activități legate de distribuirea materialelor. Profesorii trebuie doar să creeze contextele necesare și să implice copiii în cât mai multe activități.” (Reprezentant ONG)

Dincolo de ceea ce se întâmplă cu părerile copiilor și tinerilor, dacă ele sunt luate în considerare și aplicate, exercițiul de a manifesta o opinie/de a exprima o părere este valorizat în sine, din perspectiva **dezvoltării personale a celui care participă**. Tinerii învață cum să-și susțină și să-și argumenteze punctul de vedere, își dezvoltă abilitățile de comunicare și chiar încrederea în sine.

„Apropo de a le face vocea auzită și cred că asta îi și motivează, în demersurile de advocacy pe care le are fundația, îi consultăm, îi întrebăm despre diferite modificări, ce părere au, ce ar vrea să schimbe și le ducem părerea, fie că sunt scrisori către autorități, scrisori deschise în presă, fie prin noi la masa luării deciziei, fie chiar ei. De exemplu am lansat raportul nostru de bunăstare și am avut doi copii care au fost prezenți la lansare în Parlament, au vorbit cu ministrul, au pus întrebări, ministrul le-a răspuns.” (Reprezentant ONG)

„Pentru copii participarea duce la creștea stimei de sine și a capacității de a lucra în echipă (...). În plus, în zona de comunicare se înregistrează progrese. Copiii vulnerabili înțeleg prin participare că nu sunt singuri și ajung să înțeleagă mai mult despre drepturi. Toate aceste lucruri conduc către cetățenie activă. Noi vrem implicare socială, dar copiilor nu le spunem de ce să facă asta.” (Reprezentant ONG)

Activitățile adiționale precum programele de mentorat și formare, sprijin în elaborarea și implementarea de proiecte, participarea la conferințe și dezbateri în care își susțin părerea sunt de asemenea considerate ca fiind benefice pentru copii și tineri, aceștia **dezvoltându-și competențe** care îi vor face inclusiv mai activi în procesele de participare la luarea deciziei. Așa cum remarcă și experții în participarea copiilor, includerea copiilor în cercurile de dezbateri pentru decizii politice are, pe lângă rolul de a le face vocea auzită, și rolul de a le **forma**

deprinderile de vocabular și conduită pe care adulții decidenți le doresc în interacțiuni, dar care nu sunt de fapt accesibile celor mai mulți copii.

„Cu toate că sunt copii comunicativi, îi mai ajutam să își dezvolte abilitățile de relaționare, de public speaking, de prezentare, de comunicare mai ales pe social media sau TV pentru a-și face vocea auzită. Până la urmă dacă fac campanii de advocacy au nevoie să știe să comunice mai ușor.” (Reprezentant ONG)

În cadrul unor proiecte concrete, precum Satul European de Tineret, participanții sunt încurajați și sprijiniți, inclusiv prin facilitarea colaborării cu instituții publice precum Agenția Națională pentru Programe Comunitare în Domeniul Educației și Formării Profesionale (ANPCDEFP), să aplice pentru finanțări de tipul Erasmus+ sau Corpul European de Solidaritate. Totodată, unele comune au înființat un fond pentru tineret pentru a sprijini tinerii care desfășoară activități la nivel local, altele au solicitat fonduri de la Consiliile Județene pentru sprijinirea activităților realizate de tineri.

„Plus că lucrăm foarte bine cu ANPCDEFP care coordonează programul Erasmus sau COR și au făcut un training pentru cei care voiau să aplice. Atât pentru tineri din aceste localități cât și pentru alți tineri din mediul rural. Au parte inclusiv de feedback și stau o lună pe capul lor pentru a-i sprijini să scrie proiecte. De exemplu, 15% din proiectele aprobate au fost din comunitatea European Youth Village.” (Reprezentant ONG)

În cazul CNE principalul beneficiu perceput este **impactul pe care îl au asupra reglementărilor din domeniul educației**.

„CNE este o structură foarte puternică, are un cuvânt de spus atunci când se iau decizii referitoare la elevi și la sistemul educațional. Cel mai concret exemplu pe care pot să îl dau este referitor la noul proiect pentru Legea Educației. CNE a lansat ieri un raport care a stârnit destul de multe reacții asupra viziunii elevilor în raport cu prevederile pe care legea educației le oferă în acest moment și de asemenea vom veni cu amendamente care sperăm să influențeze factorii de decizie.” (Reprezentant structură tineret)

La nivel local, consiliile școlare ale elevilor au un rol important în școală. De exemplu, reprezentantul elevilor în consiliul de administrație este ales tot prin intermediul consiliului elevilor și este membru cu drept de vot în consiliul de administrație al școlii, iar președintele consiliului școlar al elevilor

participă în calitate de observator la ședințele consiliului de administrație.

Un exemplu de bună practică în domeniul participării tinerilor în educație îl reprezintă inițiativa CNE prin care a fost reglementat prin ordin de ministru formularul de feedback pentru profesori din partea elevilor

„Au venit și au zis ca au nevoie de formular, ei au venit cu argumentele pentru care e necesar, noi l-am transpus în lege. Reprezentanții ministerului nu considerau că e ceva ce ar trebui neapărat reglementat prin ordin de ministru însă argumentele elevilor au fost că profesorii ar fi reticenti așa ca a fost reglementat. Chiar dacă a propus un mini-cutremur în sistem, s-a văzut că își doresc, a fost preluat de la un mandat la altul de reprezentanții CNE.” (Reprezentant instituție publică centrală)

În domeniul protecției copilului, participarea copiilor și tinerilor alături de adulți este valorizată și considerată benefică atât pentru instituțiile implicate, cât și pentru **dezvoltarea/evoluția copiilor și tinerilor din sistemul de protecție**. Această colaborare este valorizată și de către tineri. Adulții sunt considerați a fi persoanele cu expertiza necesară pentru luarea și implementarea deciziilor, însă copiii și tinerii ar trebui încurajați să își exprime opiniile și, mai departe, acestea ar trebui să fie luate în considerare.

„Copilul se simte valorizat, simte că are personalitate când îl întrebi și îl bagi în discuție” (Specialist sistem de protecție)

„Da, adică luăm în considerare și părerea copiilor că «Măi, cum ar trebui?». Și totuși noi dacă vă cerem părerea, vrem într-adevăr... spre exemplu, în mediul școlar «Măi, cum ați vrea voi să arate

o școală?», «Uite am vrea așa, am vrea așa», «Ah, păi noi, ca specialiști, am mai adăuga și asta și asta pe lângă ceea ce vreți voi, ca să vă luăm și vouă părerea în considerare, să vedeți că contați, să vedeți că sunteți întrebați și ascultați și totuși ne implicăm și noi». Că atunci dacă ar decide doar copiii, doar elevii, doar studenții, nu știu dacă ar fi neapărat rău sau greșit sau dacă ar fi neapărat bun sau foarte bun.” (Tânăr, jud. Suceava, participant FG, structură de tineret)

Un exemplu de bune practici în ceea ce privește participarea copiilor/tinerilor și colaborarea dintre aceștia și adulți este elaborarea Strategiei Naționale privind Protecția Drepturilor Copilului.

„Vă dau exemplul ultima întâlnire cu ei: implicați în elaborarea Strategiei Naționale privind Protecția Drepturilor Copilului. Și au fost selectați niște tineri care au fost implicați de la început până la sfârșit în procesul de elaborare, de validare, de consultare. Deci au participat efectiv la întâlniri, au venit cu propuneri, i-am rugat partea de participare (...), i-am rugat pe ei, am pornit de la propunerile lor și noi, adulții, le-am mai reformulat pe ici pe colo. (...)” (Reprezentant instituție publică centrală)

- Selectarea participanților, din rândul copiilor și tinerilor, a fost realizată de către ONG-urile cu care ANPDCA colaborează în mod curent, la solicitarea acestora din urmă. Însă selectarea copiilor/tinerilor nu a avut drept criteriu ca aceștia să fie/să fi fost în sistemul de protecție specială. Cu alte cuvinte, este adus în discuție faptul că tinerii și copiii au fost implicați în elaborarea Strategiei, nu specific cei aflați în sistemul de protecție. Acest subiect este folosit de respondent ca exemplificare a deschiderii instituției, ca tip de atitudine generală, spre colaborarea cu copiii și tinerii și luarea în considerare a părerilor acestora.

Rezultate

Beneficii ale participării tinerilor la decizie

Provocări în participarea tinerilor la decizie

La **nivel familial**, participarea copiilor la procesele de luare a deciziilor este o chestiune care depinde de educația părinților/adulților, de modul în care aceștia înțeleg dinamica familială și definesc modurile de exercitare a controlului, dar și de nivelul resurselor economice. În astfel de cazuri, rolul specialiștilor este acela de a contribui la educarea părinților pentru respectarea drepturilor copilului. Însă aceste intervenții sunt generate, cel mai

adesea, de probleme în viața/manifestările/comportamentele copiilor și tinerilor, nicidecum de contextul familial cu privire la participarea copiilor.

„Sunt părinți care implică copiii în deciziile de familie, alții nu. Fiecare cum înțelege asta. Asta ține de educația părinților, de psiho-educația părinților. Mulți nu înțeleg, a cum adică? Sunt părinți care spun «A, până la 18 ani ești la mine în casă,

faci ce spun eu și nu ai ce comenta.» Nu, și atunci îi mai chem de vorbă, încerc să le mai schimb un pic. Cred că tot la educație e vorba, nu ajungem la implicarea copiilor în decizie.» (Reprezentant instituție publică la nivel local)

„Da de multe ori [am întâlnit situații în care familia nu susținea participarea copiilor], chiar și în familii bune, cu bani. În aceste cazuri, familia crede că participarea le poate afecta copiilor activitatea școlară. Am avut cazuri de copii care s-au retras din diverse structuri pentru că părinții nu au fost de acord. În unele situații, rezultatul la care s-a ajuns a fost invers celui așteptat: după ce copiii s-au retras din aceste structuri, uneori le-au scăzut și rezultatele școlare. E greu să faci participare cu familii care nu susțin aceasta.” (Reprezentant ONG)

„Deci avem fie prioritizarea activităților academice și viziunea asta că sunt total opuse, dacă faci asta nu te mai ocupi de școală instant. Fie de multe ori, e trauma asta, cred că e o traumă generațională legată de implicarea civică. Având în vedere că a fost comunism, cred că în general e mai mult o frică «Dacă pățește copilul meu ceva? Se duce acolo și dacă-l vede cineva? Dacă-i face cineva, ceva?» Pentru că totuși ne luptăm cu oameni destul de puternici față de noi. Am avut și părinți care nu-i lăsau strict din pur .. din probleme de fond, adică nu sunt de acord cu ce susține asociația asta sau îi lăsau dar nu erau de acord cu ce susține asociația la modul că «De ce să aibă elevii drepturi? Că noi n-am avut drepturi și am reușit.»” (Reprezentant structură de tineret)

La nivel structural, copiii subliniază importanța unei infrastructuri a oportunităților care să susțină participarea, cea mai evidentă **lipsă de astfel de oportunități este reliefată pentru copiii din mediile rurale:**

„Eu cred că este vorba și de lipsa de oportunitate în sine, dacă faci parte din mediul rural, nu mereu oferă primăria sau decidenții sau organizațiile de adulți oportunitatea copiilor să participe, să facă, cum ar veni, să aibă o influență asupra deciziilor care îi privesc, deci cred că ar trebui să se pună mai mult accentul pe oportunitate decât pe participare, pentru că implicit vine și participarea” (Tânăr, jud. Suceava, participant FG, structură de tineret)

În același timp, nivelul de dezvoltare al mediului rezidențial nu întotdeauna reflectă aceste structuri de oportunități, un exemplu în acest sens e dat de comuna Ciugud, ca exemplu de bună practică

privind participarea în școli din mediul rural.

În **mediul rural** există mai multe dificultăți în a participa la procese decizionale. În contextul unei culturi a participării reduse și a unei experiențe reduse privind participarea, reprezentanții organizațiilor non-guvernamentale care lucrează cu tineri din mediul rural apreciază că numărul tinerilor care se retrag din proiectele în care se implică sau care nu își duc la bun sfârșit proiectele pe care și le-au asumat este destul de numeros. Acest lucru vine și pe fondul unor temeri din partea părinților care decid într-un final să nu își lase copiii să participe, mai ales dacă acestea au loc în alte localități decât cea de rezidență.

„Anul trecut la summit-ul tinerilor din mediul rural, după ce am publicat rezultatele selecției, vreau 60 de tineri au fost înlocuiți de pe listele de rezervă. Erau pe principiul, «A, m-am înscris dar nu mai vreau să vin, dar nu mă lasă mama, dar nu știu ce». Părinții sunt suspicioși, nu știu unde își lasă copiii să meargă. Din acest motiv au mai mult succes activitățile pe care le organizezi la nivel local. Dacă te duci tu acolo, față de situația în care trebuie să aduci tinerii la un loc” (Reprezentant ONG)

„Am lucrat foarte mult cu familii din mediul rural, unde prioritatea este să pună ceva pe masă nu neapărat să susțină participarea” (Reprezentant ONG)

Un alt obstacol în calea participării în mediul rural ține de **reacția autorităților publice locale**, care nefiind obișnuite să vadă grupuri de tineri care sunt implicați, ajung să îi considere un pericol pentru capitalul electoral pe care îl au, sau să politizeze evenimentele, asumându-și meritele pentru activitățile pe care le desfășoară copiii și tinerii.

„În general autoritățile publice din rural nu sunt obișnuite ca tinerii să facă ceva. Dimpotrivă, fiind comunități mici, dacă se formează un grup de tineri care începe să facă activități la nivel local, avem autorități care îi consideră un pericol în principal pentru că îi critică. Există riscul ca autoritățile să politizeze evenimentele, vin și zic «Da, ăștia sunt tinerii noștri»” (Reprezentant ONG)

Resursele și fondurile sunt limitate, ceea ce constituie o problemă serioasă care poate descuraja atât inițiativele adulților de implicare a copiilor și tinerilor în diferite activități, cât și pe aceștia din urmă să participe la activități ce presupun implicarea în comunitate și în luarea deciziei. Tinerii în general și, în mod particular, cei din mediul rural,

accesează cu dificultate finanțări, ei neavând competențe să scrie proiecte, nu au nici structură de ONG. De altfel, una dintre probleme este chiar lipsa unei asocieri formale între tineri la nivel local, grupurile informale de copii și tineri nefiind recunoscute.

„Chiar dacă aveam fonduri de la Erasmus+, banii îi foloseam pe activități, dar noi nu aveam bani pentru personal și atunci am lucrat ca voluntari. Fiecare aveam jobul nostru și lucram voluntar în organizarea evenimentelor naționale. Asta e o problemă generală, nu sunt suficiente resurse.” (Reprezentant ONG)

„Unul dintre obiectivele de pe agendă va fi dezvoltarea legii grupurilor informale – pentru a fi recunoscute astfel încât când te duci la primarul din localitatea ta să nu mai vină primarul și să zică - păi ne trebuie un ONG cu care să semnăm.” (Reprezentant ONG)

„Dincolo de asta, ai nevoie de bani ca să organizezi ceva pentru copii. Nu poți să vii cu bani de acasă, trebuie să existe un cadru. Sunt profesori care folosesc bursa Teach pentru a cumpăra tot felul de materiale pentru copiii de la clasă. Dacă tu nu ai resurse pentru tine să te pregătești, atunci e posibil ca și calitatea orelor de la clasă să aibă de suferit. Resursele proprii nu trebuie direcționate către altceva.” (Reprezentant ONG)

Nu în ultimul rând, în mediul rural, dar nu numai, există și **probleme practice, de organizare**. De exemplu transportul local este deficitar, lucru care influențează posibilitatea de participare a tinerilor din mai multe sate ale unei comune în activități sau procese decizionale.

„Anul trecut am organizat o consultare cu tinerii dintr-o localitate și au fost tineri care au venit 12 km pe jos ca să poată să vină la activitate. Era si duminica, nu era niciun fel de transport și atunci asta e o problema mare.” (Reprezentant ONG)

Majoritatea participanților la interviuri și focus-grupuri au invocat **lipsa spațiilor** în care pot desfășura activități. Spre exemplu, o parte importantă dintre copiii care au participat la focus-grupul din Municipiul Bacău, organizat în Centrul de Resurse pentru Adolescenți Bacău, nu știau anterior implicării în proiectul „Localități prietene ale copii” de existența acestui spațiu. În general, lipsa spațiilor unde pot petrece timpul gratuit este invocată frecvent atât de copii, cât și de adulți. În mediul rural situația este și mai dramatică, spațiile fiind cvasi-inexistente.

„Ar fi important să existe câteva locuri constante în care adolescenții să își petreacă timpul liber. Ar trebui să existe spații care pot fi accesate oricând de orice copii, locuri amenajate special. Un loc cu o bibliotecă, cu o cafenea, o sală de jocuri, ceva prietenos pentru noi” (Tânăr, jud. Bacău, participant FG, structură de tineret)

„Altă provocare în mediul rural e că nu ai unde să faci activități, nu există centre de tineret, nu sunt mai mult de 10, maximum 20 de centre de tineret deschise. Lipsa de spații în care să se întâlnească e o problemă.” (Reprezentant ONG)

Una dintre provocările importante în calea participării tinerilor la luarea deciziilor, adusă în discuție atât de reprezentanții instituțiilor publice centrale, cât și de cei ai structurilor de tineret și ai ONG-urilor o constituie **capacitatea personalului care lucrează cu tinerii** (experiența acestora, formarea, valorile). Respondenții aduc în discuție nu atât experiența lucrătorilor în exercitarea profesiei, cât experiența specifică în domeniul participării copiilor/tinerilor și a mecanismelor de încurajare a demersurilor participative ale acestora.

„Lucrurile se schimbă în timp. Nu cred că își imagina cineva acum 50 de ani că vom vorbi noi acum despre dreptul la participare al copilului. Încă mai avem oameni din vechea generație, cărora le e mai greu să accepte componenta asta de drepturi.” (Reprezentant instituție publică centrală)

„Nu știu câte din ONG-uri (...) știu cu adevărat să lucreze cu copilul. Chiar cred e o problemă chestia asta. Faptul că ești un psiholog specializat să lucreze cu copilul, sau ești un educator asta nu înseamnă că știi să îl implici pe copilul ăla decât în activitățile în care ești tu specializat. Cred că (...) e o problemă cu specialiștii și mecanismele cu care ei lucrează astfel încât copiii să aibă dreptul la participare și să fie învățați despre drepturile lor” (Reprezentant ONG)

În unele ONG-uri s-a trecut de la un sistem de participare reprezentativ la unul direct tocmai pentru a personaliza interacțiunea cu copii și tinerii care nu sunt obișnuiți să fie consultați sau să aibă alternative. Reprezentanții ONG-urilor subliniază că sunt necesare abilități pedagogice pentru a sesiza și sistematiza preocupările beneficiarilor și a încuraja dezvoltarea comportamentului independent al acestora.

Totodată, **numărul lucrătorilor** de tineret, mai ales în mediul rural, este foarte mic, ceea ce înseamnă,

pe de-o parte că foarte puțini copii (dar și adulți) știu că pot lua parte la procese decizionale care îi privesc și, pe de altă parte, că acolo unde există potențial de coagulare a unor grupuri de copii și tineri aceștia nu beneficiază de sprijinul necesar pentru a face acest lucru în mod eficient.

„Neexistând suficienți lucrători de tineret, grupurile au nevoie de un sprijin pe zona de management și resurse umane, e foarte ușor sa ajungă să se certe, ușor să apară conflicte și asta distruge foarte ușor grupurile” (Reprezentant ONG)

Deși este recunoscută importanța pregătirii adecvate a personalului care lucrează direct cu beneficiarii, specialiștii din sistemul de protecție intervievați au specificat că **nu au participat la cursuri de formare pe tema dreptului copiilor la participare**. Această temă nu pare să reprezinte o preocupare constantă, de sine stătătoare, a specialiștilor intervievați, ci este descrisă mai degrabă ca integrată în activitățile de zi cu zi.

În ceea ce privește deciziile de zi cu zi, la nivelul serviciilor rezidențiale din sistemul public un factor important este dat de resursele financiare, care sunt limitate și adesea, în viziunea respondenților (specialiști și beneficiari deopotrivă), insuficiente pentru nevoile beneficiarilor. Astfel, există un proces de adaptare la resursele disponibile, această adaptare făcându-se adesea în detrimentul participării beneficiarilor la luarea deciziilor.

„Adică în mod normal domnul administrator se ocupă de meniuri și mai vine și doamna șef centru care-și mai spune părerea și ideile sau ne mai întreabă. Chestia e și direcția... că nu e problema de aici, aicea face [în serviciu de tip rezidențial]. Adică când, de exemplu, când s-a pus idee de alte meniuri, de alte feluri de mâncare, ca să nu fie repetitive, s-a făcut. Da' acum degeaba noi vrem sau și personalu' și-n toate părțile vrem dacă direcția nu ne oferă.” (Tânăr, jud. Sibiu, participant FG, structură de tineret)

Lipsa finanțării adecvate conduce la situații care descurajează participarea. Astfel, se acumulează frustrare în rândul beneficiarilor din serviciile de tip rezidențial. Un exemplu oferit de către specialiști se referă la faptul că, deși copiii și tinerii din centre au dreptul legal de a-și alege îmbrăcămintea, centrul primește din partea DGASPC produse conform necesarului solicitat, însă nediferențiate. Practic, copilul sau tânărul nu își poate exprima preferința, importantă fiind satisfacerea nevoii considerată a fi obiectivă:

„(...) conform legislației, ei ar trebui să aibă acest drept, de a-și alege hainele, de a-și alege rechii [rechizite]... din păcate nouă ni se trimit și atunci cu ce avem bineînțeles că trebuie să împărțim copiii.” (Specialist sistemul de protecție specială)

„Noi avem totul standard, copii xerox. Și atunci ei, eu cred, părerea mea, că de-acolo [provine frustrarea]” (Specialist sistemul de protecție specială)

Efectele acestei uniformizări pentru dezvoltarea personalităților copiilor și tinerilor constituie un subiect în sine și depășesc scopurile acestei cercetări. Ceea ce poate fi, însă, menționat este faptul că, în cazul copiilor și tinerilor din serviciile rezidențiale furnizate în regim public, resursele limitate sunt deseori suplimentate de implicarea specialiștilor (angajați ai centrelor rezidențiale, manageri de caz etc.) și apelul la rețelele sociale ale acestora.

Respondenții au menționat însă înregistrarea unei evoluții constante către acceptarea și respectarea drepturilor copiilor, inclusiv acela de a participa la luarea deciziilor în probleme care îi privesc direct. În același timp, **rutina la locul de muncă**, pregătirea specialiștilor, **lipsa unei culturi a participării** în instituțiile publice sau **valori mai degrabă tradiționaliste** au apărut ca elemente care îngreunează/nu înlesnesc participarea. Un aspect căruia i s-a acordat importanță în cadrul interviurilor a vizat comunicarea dintre copii/tineri și personalul care lucrează cu ei, astfel încât copiii și tinerii să înțeleagă deciziile adulților. În zona de protecție a copilului (instituționalizare/sistem de protecție) această comunicare pare să constituie unul dintre primii pași făcuți către împuternicirea copiilor și tinerilor pentru participare:

„Sunt convinsă că avem oameni în sistem care chiar implică copiii și țin cont de părerea lor, sunt convinsă că mai avem, în continuare, și oameni care nu pun foarte mult accentul pe lucrul ăsta. Aici cauzele sunt diverse, de la pregătirea lor, de la abilitățile pe care le au, de la rutina care a intervenit. Dar eu sper ca, la un moment dat, toată lumea să conștientizeze că e în beneficiul lor până la urmă, și că nu ei, pentru că de cele mai multe ori, și le și spun și colegilor mei, și colegilor din țară, ei cred că ar trebui să fie permanent, în orice moment conștienți că orice decizie pe care ei o iau, de ea poate depinde destinul unui om. Și nu e așa de ușor. Cu cât îi pui mai multe piedici și nu-i explici de ce unui tânăr, s-ar putea ca asta să nu fie în beneficiul lui.” (Reprezentant instituție publică centrală)

Copiii și tinerii intervievați au remarcat o serie de **competențe mai degrabă reduse** pe care o parte din adulți le au în interacțiunea cu copii pentru decizii care îi privesc. Această situație e explicată, potrivit copiilor, de mai mulți factori:

- ▶ Lipsa formării explicite a adulților pentru participare;
- ▶ Atitudini ale unor adulți care nu acordă importanță opiniilor copiilor, la care reacționează pozitiv doar atunci când intervine un adult pentru a le susține;
- ▶ Sentimente de insecuritate legate de propriul statut social și menținerea unei stări conflictuale în interacțiune cu copii;
- ▶ Lipsa unei culturi a feedback-ului evaluativ de către copii ca beneficiari de servicii oferite, bazată pe prioritizarea rolului de adult în decizii;
- ▶ O putere dezechilibrată a adulților, de a decide pentru copii, fără a fi necesar să justifice decizia în fața acestora;
- ▶ Lipsa unor raporturi egalitare, bazate pe respect care să fie reciproc și pe o responsabilitate a adulților (*accountability*) nu doar în relația cu alți adulți, dar și față de copii;
- ▶ Temeri ale copiilor în a exprima nevoile pe care le au, care ar constitui feedback pentru îmbunătățirea competențelor personalului care lucrează cu copii;
- ▶ Lipsa de acceptare a participării copiilor în formele cele mai ridicate (participarea inițiată și condusă de copii);

„Singurul moment în care doamna a făcut o schimbare semnificativă a fost când un alt adult i-a spus să facă asta” (Tânăr, jud. Cluj, participant FG, structură de tineret)

În cadrul discuțiilor de grup, dar și al interviurilor, este subliniat că unul dintre factorii care îi determină pe copii să participe este de multe ori adaptarea lor la lumea adulților, ceea ce instituie o relație inegală între copii și adult. Unul dintre experții intervievați subliniază importanța unei relații de adaptare reciprocă, chiar cu efort suplimentar al adulților de a utiliza strategii de comunicare potrivite copiilor, pentru a nu risca ca anumite categorii mai vulnerabile de copii să se retragă din proces, dar și pentru a asigura că participarea copiilor este considerată de ambele părți (copii și adulți) reală și satisfăcătoare.

„Mi se pare că partea asta de încredere, iar, e foarte importantă. Adică dacă le promiți ceva, le spui că o să facem, chiar trebuie să facem. Sau dacă nu reușim să facem ce-am promis, ce-am încercat, atunci e important să le explic de ce. Și asta e valabil și la niveluri mai mari, la nivel de

primar, de minister, promisiunile astea de adult, chiar dacă ele nu se pot îndeplini din motive perfect justificate, dar foarte des se uită să te mai întorci la grupul de copii cu care ai comunicat, să le spui <<am încercat sau n-am încercat>>, <<asta-i bună sau nu e bună>>, m-am consultat cu consilierii și nu acum, nu se poate>>. Dar să le explici, să nu simți că ei își spun părerea, își spun dorințele, spun ce li s-ar părea lor că ar trebui să se întâmple și apoi lucrurile rămân acolo unde le-au spus și nimeni nu le-a băgat în seamă” (Expert participare copii, ONG)

Tinerii menționează **abilitatea de a interpreta coresponsător situațiile sociale și diplomația** ca două dintre calitățile foarte importante pentru ca punctul lor de vedere să fie luat în seamă.

„Dacă iei ideea copiilor și o duci la adulți, depinde foarte mult cum o duci la adulți. Că poate e ideea foarte bună dar nu știi să o (prezinti). Și adultul nu o să o ia nu din cauză că ideea nu e bună, nu o s-o ia din cauză că nu a fost prezentată..” (Tânăr, jud. Sibiu, participant FG, sistemul de protecție)

Experiențele asociate **vârstelor diferite ale copiilor din structuri consultative** sunt văzute de specialiști din ONG-uri ca fiind provocări ce pot fi adresate însă prin negocieri colective, ceea ce pe termen lung e un beneficiu al participării pentru că educă pentru diversitate atât copiii, cât și adulții implicați.

O altă provocare o reprezintă **așteptările nerealiste** din partea adulților privind participarea copiilor.

„Există poate uneori așteptări nerealiste din partea noastră ca ei să producă materialele astea în deadline-ul pe care noi [adulții] îl avem, dar nu se poate tot timpul. S-a întâmplat să fie decalaje, pentru că ei au ritmul lor. Și dacă noi înțelegem lucrurile mai repede sau putem să creăm ceva mai repede, la ei nu e așa și copiii chiar au vrut să lucreze foarte minuțios la acel material, să ajungă la un consens sau să arate foarte bine.” (Reprezentant ONG)

Rezistența adulților la formarea proprie gestionată sau inițiată de către copii este identificată de către reprezentanți ai ONG-urilor ca o barieră la adresa participării depline a copiilor. Intervențiile inițiate sau conduse de copii sunt, în aceste situații, minimizezate ca importanță:

„Copii participau împreună cu formatorul la formarea specialiștilor. Și de aici ziceam că au ieșit niște situații care nu prea li s-a părut lor...unora,

erau și de la Avocatul Poporului participanți. Și de la Poliție sau procurori și da, copiii veneau cu recomandări, în sesiunile de formare, cam cum ar trebui să comunice adulții cu copiii. Din ce îmi amintesc, formatorul respectiv a încercat foarte bine să modereze, pentru că erau adulți care, o dată că păreau plictisiți sau că nu voiau să asculte sau spuneau că da, dar în realitate nu se poate face așa, că ceea ce propun copiii nu e posibil, încercau să diminueze oarecum intervenția copiilor” (Reprezentant ONG)

Inițiativa Localități Prietene ale Copiilor (Child-Friendly Cities) este creditată ca având explicit un segment dedicat formării adulților pe participarea copiilor, cu sesiuni deja implementate în aprilie 2022, cu o formulă gândită sustenabil în care e combinat training-ul nu doar punctual, dar și sprijin constant (consultarea pe termen lung), pentru a asigura însușirea și practicarea abordării participative a copiilor (Expert participare copii, ONG). În plus, o componentă importantă pentru promovarea participării copiilor a fost susținerea training-urilor de către copii, ca formulă de implicare condusă de copii (child-led).

Un alt aspect relevant, cu efecte asupra gradului de participare, îl reprezintă **caracteristicile individuale**. Acestea pot genera tipare comportamentale diferite și, în consecință, comportamente participative diferite: unii copii și tineri participă, alții sunt mai degrabă introvertiți/reticenți.

„Eu nu cred în împingerea elevilor de la spate pentru a se implica în consiliul elevilor, dorința individuală este esențială având în vedere că trebuie să acumulezi experiență în CȘE și CJE pentru a ajunge în CNE” (Reprezentant structură tineret)

„E clar că sunt persoane extrovertite, persoane care au abilități de comunicare, persoane care sunt deschise, deschise la comunicare, deschise la nou, astea trebuie să fie. Pentru că dacă ești o persoană mai puțin extrovertită și nu-ți place să socializezi, nu-ți place să vorbești... nu poți să-l oblige pe tânăr să vină, să se ducă să se implice în nu știu ce proiect al tinerilor (...)” (Reprezentant instituție publică centrală)

Uneori tinerii ezită să se implice, fie că vorbim de situații la nivelul școlii sau al comunității, din teama de a nu fi judecați de colegi, prieteni. Alteori, după cum relatează unii dintre tinerii respondenți, cei mai vocali sunt supuși **presiunilor, sunt amenințați**, ceea ce uneori îi determină să renunțe, sau în unele situații alimentează reticența părinților față de activitățile în care copiii lor sunt implicați.

„Am văzut colegi care erau foarte revoltați, dar de teama repercusiunilor nu făceau nimic, sau de teama «Ce o să spună despre mine, o să îmi afecteze reputația.»” (Reprezentant ONG)

„Și e implementată chestia că odată ce ești la liceu ..Ce măi, smiorcăilă, te-ai dus la director? Cum adică, tu ești la liceu și ai nu știu ce vârstă și te duci la un adult să te ajute? Rezolvă-ți problema!” (Tânăr, jud. Sibiu, participant FG, sistemul de protecție specială)

„Noi am avut un caz anul trecut cu fondul școlii (...), o elevă care a publicat niște liste cu datorii de la xerox care se strângeau de la elevi în școala ei. Și după ce a făcut chestia asta, a dat în presă cazul respectiv, directoarea a fost demisă. În tot timpul acestei situații, a fost chemată în biroul directorului, au încercat să o oblige să semneze niște chestii cum că a mințit, au chemat-o pe mama ei la școală și au încercat să o intimideze. La un moment dat era atât de agresivă directoarea încât mama fetei și cu fetița au trebuit să se ascundă în baie ca să scape de presiuni că încercau să le forțeze să semneze niște chestii.” (Reprezentant structură de tineret)

În cazul tinerilor din sistemul de protecție, responsabilizarea, precum și **acumularea deprinderilor de viață independentă**, sunt provocări majore, asociate cu echilibrul între drepturi și îndatoriri. Carențele în responsabilizare, asociate de respondenți cu viața petrecută în sistemul de protecție, sunt vizibile și în ceea ce privește interesul și disponibilitatea pentru participare. Participarea este prezentată, explicit sau implicit, ca fiind în strânsă legătură cu asumarea responsabilității. În discuțiile cu specialiști din cadrul sistemului de protecție, precum și cu tineri care fie sunt în continuare în sistem, fie l-au părăsit, un aspect identificat ca dificil se referă la găsirea unui echilibru între ceea ce se oferă beneficiarilor și ceea ce este așteptat din partea acestora. Faptul că beneficiarii nu sunt mereu implicați în activități curente (curățenie, mici sarcini la bucătărie etc.) este văzut ca ducând ulterior la adaptarea dificilă la viața independentă și la eșecuri în asumarea responsabilității.

„Un pic se schimbă perspectiva la apartament, pentru că având 18 ani trebuie să fie independent. Și lucrurile sunt exact așa cum mi le imaginam, frecvența la școală nu mai e aceeași, nici randamentul nu e același, faptul că nu au mașină de spălat și trebuie să spele hainele ei este șoc. Ideal ar fi ca la noi în casa de tip familial ei să poată umbla și la mașina de spălat. Deci pregătirea asta a lor pentru a-și lua viața în mâini nu

este ok. Mulți dintre ei încă nu conștientizează valoarea banilor. Ei primesc, din câte știu, la apartament o sumă de bani din care ar trebui să se întrețină o lună și pentru care trebuie să aducă bonuri justificative. Sa știți că nu se descurcă. Din bănuții pe care îi primesc pentru mâncare ne tatuăm, ne luam cercei...și Wow...în prima săptămână am rămas fără bani. Cred că și noi avem uneori o falsă impresie legată de faptul că ei înțeleg ceea ce le spunem.” (Specialist sistemul de protecție specială)

Copii din sistemul de protecție specială sunt și ei vizați pentru implicarea în structurile reprezentative, însă din perspectiva adulților care lucrează foarte aproape cu aceste structuri, deși ei pot fi informați prin colaborarea instituțiilor locale relevante (DGASPC-urile) de existența grupurilor de reprezentare care susțin participarea copiilor, implicarea lor este foarte dependentă, ca și în cazul copiilor care nu au background vulnerabil dar beneficiază de suportul familiei, de rețele foarte particularizate de suport precum sprijinul asistentului social (sau maternal) care se ocupă de ei. Sprijinul acestor asistenți e văzut ca fiind extrem de important, chiar dacă copiii ajung în Board sau alte structuri reprezentative ale copiilor, pentru că de-a lungul timpului, în fața provocărilor, au șanse mai mari să renunțe.

„Copiii din sistemul de protecție a copilului. Ok, ajung, aud de Board...noi colaborăm și foarte mult cu autoritățile locale, DGASPC-urile ș.a.m.d. Dacă ei nu au la centru sau la căsuța de tip familial, asistentul maternal sau ce formă e, care să-i susțină și să-i încurajeze, atunci foarte ușor se pierd. Se simt mai străini grupului. Cum e cazul unuia dintre copii, condițiile în care trăiește, alte drepturi i se încalcă zilnic și atunci nu vede, nu simte, nu se simte confortabil să aibă motivația și dorința asta interioară de a se implica civic, de a participa la ce facem noi” (Expert participare copii, ONG)

Conform specialiștilor din sistem, care lucrează în mod direct cu copiii și tinerii, există o serie de bariere care împiedică dezvoltarea practicilor coerente și sustenabile de participare a copiilor în sistemul de protecție specială:

- ▶ Cele cauzate de lipsa de resurse din mediile defavorizate din care provin, asigurarea acestor resurse devenind prioritară în detrimentul participării.
- ▶ Experiențele anterioare precare cu adulți care îi determină să nu aibă încredere să se implice în comunicarea directă cu adulții din jur.
- ▶ Lipsa unor proceduri contabile de decont flexibile

la nivelul instituției, care să faciliteze participarea la activități a copiilor.

- ▶ Lipsa bugetului și a timpului pentru formarea specialiștilor privind participarea copiilor.
- ▶ Bariere cauzate de lipsa suportului instituțional pentru participarea directă a copiilor beneficiari (cu suportul adulților) la măsurile prevăzute în strategiile locale ale DGASPC-urilor. Existența structurilor consultative ale copiilor e rară la nivel de sector, în principal justificată de lipsa unei componente de bugetare în acest sens; specialiștii declară că mecanismul de colectare a opiniei copiilor se realizează mai degrabă centralizat, anual, la nivelul ANDPDCA, prin raportările DGASPC-urilor de sector bazate pe secțiunile privind opinia copilului (printr-un chestionar standard) din anchetele realizate. Suplimentar, colaborările cu diferite asociații și ONG-uri asigură o implicare a copiilor din sistemul de protecție specială în activități care promovează participarea copiilor.
- ▶ Lipsa de personal sau supraîncărcarea personalului cu sarcini de raportare și administrative, care rezultă în atenție mai redusă acordată nevoilor copiilor.

„Noua legislație dă foarte tare în cap managerului de caz, pentru că îi pune în cârcă foarte multe lucruri, începi, ca manager de caz, să te concentrezi pe a respecta prevederile legale, să-i întocmești copilului toată documentația. În felul acesta pierzi cumva din vedere situația copilului, că n-ai cum să mai adresezi toate nevoile. Nu, nu ai cum, real, să te ocupi, decât dacă poate ai noroc și ai mai puține dosare sau toți copiii sunt cumiți așa și stau și n-au nicio problemă. Dar în momentul în care gestionezi dosare cu adolescenți, adolescenții au tot felul de probleme. (...). dar ai 12-17 fișe de completat, iar managerul de caz pe alternativa de tip familial face absolut tot și din perspectiva mea e aproape imposibil să reușești să faci dosarele cât de cât în regulă, am prioritarizat în funcție de gravitate” (Specialist sistemul de protecție specială)

„De fapt, munca de asistent social se transformă într-un post de tehnoredactare (...) Nevoia copilului acolo e alta decât e în hârțogării” (Specialist sistemul de protecție specială)

Faptul că managerii de caz au alocat un număr mare de beneficiari (spre exemplu, intervalul aflat în cercetarea din Sibiu este 50-80 de cazuri/ manager de caz) face problematică stabilirea unei conexiuni între specialiști și copii/tineri. Datele sugerează un sistem de protecție specială cu specialiști supraaglomerați, cu o cantitate considerabilă

de reglementări, a căror respectare devine de multe ori dificilă ca urmare a volumului mare de sarcini. La aceasta se adaugă lipsa de resurse, descrisă anterior în raport, care limitează plaja de decizii din viața de zi cu zi la care pot participa beneficiarii.

În sectorul educațional, deși există legislație care favorizează participarea tinerilor la luarea deciziei, există situații în care structurile de reprezentare ale elevilor nu sunt consultate sau luate în serios de conducerea școlilor. Reprezentanții structurilor de tineret discută despre o **lipsă a culturii comunicării și consultării la nivel de școală**. De exemplu, în situații specifice în care se stabilesc cursurile opționale, școlile impun cursurile pentru completarea normelor fără ca elevii să fie consultați.

„Cea mai mare problemă cu care ne confruntăm din prisma nerespectării statului elevilor e dreptul de participare. Pe legislație elevii sunt reprezentați, însă la firul ierbii lucrurile astea nu se întâmplă. Sunt doar pe hârtie.” (Reprezentant structură tineret)

- Dificultățile de implicare în CNE țin de timpul care trebuie alocat pentru implicarea în special în structurile județene și naționale, percepția fiind că este dificil de acomodat activitatea din CNE cu activitățile specifice de elev.
- Există percepția conform căreia există o colaborare bună cu instituțiile de la nivel central, însă la nivel județean sau local elevii sunt de multe ori neascultați și în lipsa unei obligativități, sunt rareori chemați la consultări anterior luării deciziilor.

În ceea ce privește mecanismele pentru o mai bună reprezentare a elevilor, membrii structurilor de tineret apreciază că este necesară o mai bună stimulare a elevilor să discute problemele cu care se confruntă în sistemul educațional.

„Principala problemă cu care tinerii se confruntă în acest moment este lipsa de interes a noilor generații, iar noi ca elevi reprezentanți trebuie să explicăm mai bine cât de importantă este structura și cât de important este pentru colegii noștri să ne spună ce îi deranjează și ce își doresc de la învățăământ.” (Reprezentant structură tineret)

Provocările privind consultarea tinerilor țin și de **influența acestora în luarea deciziei**. Dacă instituțiile publice centrale își propun introducerea unei noi politici (sociale, educaționale etc.), acestea încearcă să implice cât mai multe organizații la consultări. Aceste consultări urmăresc obținerea de feedback, iar vocile copiilor și tinerilor nu sunt, de cele mai

multe ori, cele care influențează deciziile.

„De exemplu, pentru problema burselor am discutat mult cu CNE, cu alte asociații ale elevilor și studenților și cu organizații care lucrează în domeniul asistenței sociale și al sprijinului pentru grupuri vulnerabile. A fost susținut unanim cam același model care avea susținători adulți și cercetări științifice și la celălalt pol nevoia tinerilor și copiilor părea să fie alta decât ceea ce ne spuneau ONG-urile care lucrează cu ei și atunci am avut o dificultate în a decide în ce direcție mergem și s-a mers mai degrabă în direcția dată de știință mai degrabă decât pe consultarea directă cu tinerii.” (Reprezentant instituție publică centrală)

Astfel de situații pot avea însă efectul de a descuraja tinerii să participe la luarea deciziilor. Situațiile în care **revendicările tinerilor sunt luate în serios** reprezintă un factor important care îi motivează și stimulează pe elevi să participe la luarea deciziei.

„Am avut un dialog cu Ministerul Educației prin adrese când examinam noul proiect al Legii Educației și am observat că în componența consiliului de administrație de la nivelul școlii elevii nu mai erau prezenți, era de fapt o eroare de scriere a legii și cred că în două ore legea a fost modificată. Acesta e un exemplu concret de activitate a noastră care ne-a confirmat încă o dată că vocea elevilor contează” (Reprezentant structură tineret)

La nivelul școlilor, există de asemenea tendința ca profesorii care încurajează elevii să se implice în activități să direcționeze elevii spre câteva dintre activitățile pe care ei le consideră relevante, fără să existe un proces de deliberare cu elevii. Astfel, procesul e mai degrabă vertical, dinspre autoritate către elevi, ceea ce poate duce la o lipsă de interes din partea copiilor pentru implicarea în activități.

„Profesorii încearcă să influențeze foarte mult tinerii cu direcțiile de activități pe care ei le consideră ok sau cum știu ei că trebuie să se facă: ziua lui Eminescu, tradiții, Crăciun, agricultură, caritate s.a. Și atunci asta e o problemă pentru că tinerii neștiind că exista și alte tipuri de activități care se pot face, nu au nici suficientă încredere că ei pot face ceva.” (Reprezentant ONG)

Una dintre provocările structurii Board-ului Copiilor UNICEF este dată de reînnoirea recurentă a membrilor, în acest sens provocarea fiind aceea de a găsi **strategii eficiente de a transmite de la membri vechi la cei noi cunoștințele, procedurile și**

competențele dobândite. Un rol în acest sens îl au Alunni, care mențin comunicarea și legăturile cu grupul informal prin mentoratul membrilor noi (prin programul Buddy System de socializare în noua structură).

Pentru includerea în grupuri de advocacy pentru participare, o strategie este de a căuta membri noi prin procese de recrutare. Folosirea platformelor online cu formulare de recrutare este comună, însă ea întâmpină niște bariere în asigurarea diversității participanților (pe criterii legate de gen, vârstă, mediul rezidențial, etnie, dizabilitate, reprezentare a județelor), în includerea celor care provin din medii dezavantajate unde conectarea la internet poate fi o problemă a gospodăriei din care copilul provine. În astfel de situații, eforturile membrilor structurilor reprezentative ale copiilor și tinerilor se îndreaptă spre asigurarea unor cote pentru diversitate, însă în continuare unele structuri au mai degrabă membri din mediul urban în detrimentul celor din mediul rural (Board-ul Copiilor UNICEF). Board-ul Copiilor își propune includerea în fiecare rundă de recrutare a cel puțin unui membru care să reprezinte diverși membri ai unor grupuri vulnerabile precum copiii din sistemul de protecție specială copiii din mediul rural, copii cu dizabilități sau aparținând unor minorități etnice. Dar, așa cum remarcă copiii din Board în cadrul discuției de focus-grup, există un efect al implicării copiilor care deja au experiență acumulată de participare, în timp ce vocile noi sunt mai puțin prezente printre membrii aspiranți. Acest efect e vizibil în procesul de recrutare a noilor membri, dar și în participarea membrilor în cadrul activităților structurii reprezentative, astfel, cei din urban și cei cu vârste mai mari au tendința să fie mai implicați.

Participanții la focus grupuri cu copii/ tineri remarca importanța **cunoașterii dreptului la participare**, una dintre bariere în calea participării fiind lipsa unui mediu care să sprijine și să susțină cunoașterea acestui drept.

„Eu cred că un copil care nu participă la deciziile care se fac pentru binele lui, nu va reuși să se descurce așa bine în unele situații. Pe când un copil care de mic, nu neapărat de la o vârstă fragedă, de la o vârstă la care reușește să gândească pentru el, are mai mult succes în a lua decizii singur, și reușește să se informeze corect, să aibă o decizie bună și să se implice în lucruri care trebuie.” (Tânăr, jud. Bacău, participant FG, structură de tineret)

În ceea ce privește propriile drepturi, cea mai mare parte a tinerilor aflați în/proveniți din sistemul

de protecție intervievați menționează faptul că, de multe ori, nu le cunosc, iar relațiile lor atrag atenția asupra necesității adaptării modalităților de informare la abilitățile beneficiarilor. Altminteri, obligativitatea de a informa copiii și tinerii cu privire la propriile drepturi este îndeplinită ritualic, fără însemnătate sau consecințe în ceea ce privește situația beneficiarilor.

„Eu voiam să adaug faptul că nu există informa-re, copiii nu sunt informați și e de înțeles că toți angajații, personalul centrului au luat la cunoș-tință toate drepturile și tot ce ține legat de copil, nu numai asistent social sau manager de caz, și ei nu transmit informația mai departe. Fun fact, că sunt de 10 ani în centru de plasament, erau pe uși lipite drepturile copilului, cel puțin 10 cred, însă erau copii care nici măcar nu știau să citească sau să își scrie numele și nu aveau de unde să știe ce trebuie să facă sau că au dreptul la ceva anume. Și nici eu, chiar dacă le citeam, nu știam exact ce înseamnă, la vârstă respectivă, 10-12 ani, adică nimeni nu vorbea despre lucrurile astea.” (Tânăr, București, participant FG, structură de tineret)

În sens general, este necesară și cunoașterea oportunităților de participare, nu doar la luarea deciziilor, cât la diverse programe/manifestări/activități. O popularizare adecvată a activităților este necesară, astfel încât potențialii participanți să poată alege în consecință. Pentru aceasta, conectarea la rețele sociale și utilizarea mijloacelor de comunicare online sunt prezentate ca importante de către tineri:

„(...) păi participarea, uite cum ai spus tu că vine din două părți, atunci când vine de la cel care implementează participarea, implementează, dă startul activității, da și vrea participarea. Primul lucru prin care participi e să informezi celelalte persoane care vor să participe.” (Tânăr, jud. Sibiu, participant FG, sistemul de protecție specială)

„Acum până să se ajungă la mail, WhatsApp sau așa mai departe urmează, adică noi cel puțin când ne-am implicat în activități, prima dată am vorbit cu cei care, cumva, ne au în îngrijire, să zicem, care sunt responsabili pentru noi. De la ei primeam informații și dup-aceea mai departe. Eram implicați online.” (Tânăr, jud. Sibiu, participant FG, sistemul de protecție specială)

La nivel individual, auto-excluziunea de la dreptul la participare constituie un fenomen subtil care e subliniat ca o barieră importantă în calea participării, pentru că explicațiile care stau la baza lui sunt multiple și greu de schimbat. Dezvoltarea în timp a unor practici constante de susținere a implicării

copiilor în familie, la școală și în comunitate este considerată de copii calea cea mai bună pentru susținerea participării, dar aceste practici pot lipsi sau pot fi precare, co-existând mesaje mixte legate de unde și când pot copii participa. Participanții la focus grupurile cu copii/ tineri din structurile reprezentative ale acestora discută despre soluțiile pe care ei le imaginează la această auto-excluziune de la dreptul la participare:

- ▶ Educația explicită pentru participare, pentru a conștientiza circumstanțele unde promovarea propriilor drepturi e necesară;
- ▶ Accesul stabil la educație al copiilor din grupuri vulnerabile sau zone dezavantajate;
- ▶ Acces la medii de învățare egalitare unde relația dintre cadre didactice și copii e deschisă și bazată pe suport, respect reciproc și lipsă de dezinformare;
- ▶ Încurajarea și suportul oferit constant pentru actualizarea propriei voci.

La nivel organizațional barierele identificate sunt pe de o parte dezvoltarea unor strategii de a falsifica premisele participării, pe de altă parte menținerea unor relații ierarhice disfuncționale între adulți și copii, un laitmotiv prezent în discuțiile cu copii/ tineri:

„(...) Mi se pare că, pentru copii, foarte mulți adulți par inaccesibili, adică la un nivel...practic pe o poziție prea înaltă ca să-i putem afecta noi. Orice spui la profesori, e numai o sugestie, nu-s obligați să considere opinia ta, nu-s obligați să le pese de tine. E o discrepanță prea mare între rangul de elev și rangul de profesor. Și rangul de elev, deși ar trebui să poată influența un pic profesorul, în ziua de azi, în unele școli nu poți să-l influențezi aproape deloc” (Tânăr, jud. Cluj, participant FG, structură de tineret)

Referitor la posibilitatea falsificării participării, ea constituie un set de practici care imită participarea, preluate din recomandări și ghiduri naționale și internaționale, dar care nu oferă niveluri adecvate de incluziune a copiilor în procesele de participare și care sunt realizate doar punctual, în anumite ocazii ce presupun semnalizării publice a organizațiilor că aderă la aceste standarde privind participarea. Exemple în acest sens sunt oferite de participanții la focus grupuri, care discută situații în care cadrele didactice imită pașii de consultare, de implicare în decizii a copiilor, însă la final decizia lor nu reflectă niciun element din propunerile copiilor. Soluțiile propuse sunt legate de mecanisme de inspecție pe termen lung, care să identifice corect ce nivel de participare este actualizat în școli și care să includă

și perspectiva copiilor.

„Legat de propunerea de inspectare a școlilor, au loc inspecții în școli, în clase, peste tot, dar profesorii schimbă radical comportamentul și e degeaba. (...) N-o să strige la elevi când e inspectorul lângă el sau directorul. Ar putea inspectorul să solicite interviuri cu elevii” (Tânăr, jud. Vaslui, participant FG, structură de tineret)

În plus, un efect negativ al structurilor cu membri copii care încurajează reprezentarea și participarea copiilor e că pot descuraja implicarea non-membrilor în acțiuni care susțin participarea (funcționând ca gate-keeper). În aceste cazuri, deși ele funcționează ca suport pentru membri, devin exclusiviste și creează acces inegal la oportunități de participare.

Printre experții intervievați sunt voci care susțin că, deși bune pentru creșterea gradului de participare a copiilor, structurile reprezentative ale acestora pot, în timp, dezvolta **mecanisme de selecție și de promovare a copiilor non-incluzive, care sunt mai degrabă elitiste** (pentru ca avantajează copii cu educație bună, cu situație materială stabilă și bună, cât și pe cei din orașe) și riscă să piardă categoriile dezavantajate. În acest sens există recomandarea unei atenții sporite pentru includerea copiilor vulnerabili și, odată selectați în astfel de structuri, formarea acestora în vederea depășirii decalajelor din punct de vedere al implicării față de copiii mai puțin vulnerabili.

„[structură de reprezentare a copiilor] alege spume, nu alege copii care vin din categorii diferite” (Reprezentant ONG)

„trebuia să alegem copii și cu dizabilități, și din mediul rural...Ceea ce se întâmplă după, aceea parte de engagement e foarte grea pentru copiii care nu au mai avut oportunități, e foarte greu să ai parte de engagement pentru copiii pentru care e prima dată când se întâmplă lucrul ăsta.” (Reprezentant ONG)

„Copiii din comunitățile vulnerabile au stimă de sine foarte scăzută, nu au încredere în oameni. De regulă nu au curajul să își spună părerea. Este greu, dar nu imposibil, să faci un copil vulnerabil să vorbească. Aici este substanța participării: să îi ajuți să vorbească pe cei vulnerabili. Copiii din familii normale sunt foarte siguri pe ei, au atitudine foarte combativă, vor permanent să arate că ei știu, că pot. În principiu, diferențele cele mai importante sunt în zona de stimă de sine și de acces” (Reprezentant ONG)

Modalități de suport pentru participarea tinerilor la decizie

Pornind de la principalele provocări identificate în ceea ce privește participarea tinerilor, putem spune că **informarea** și **educația** constituie una dintre principalele modalități de suport pentru participare: conștientizarea importanței participării în rândul tinerilor, a părinților/ reprezentanților legali ai acestora, a personalului care lucrează cu tineri. Experții care lucrează cu copii certifică faptul că cei prezenți în structurile de reprezentare a tinerilor de multe ori beneficiază în primul rând de **suportul familiei**, care înțelege, susține și lasă timp pentru demersurile lor de implicare. Prin urmare, **formarea este o componentă vitală pentru succesul inițiativelor participative**.

„Pentru ca participarea să se întâmple trebuie să creștem informarea, conștientizarea și creșterea resurselor. Mă refer la informarea profesorilor, consilierilor școlari, personalului din centrele de plasament..” (Reprezentant ONG)

„E foarte importantă susținerea familiei, mai ales când ești tânăr. Vorbeam cu colegii de la asociații. Faptul ca părinții nu îi ceartă, unii îi încurajează foarte tare să facă ceea ce fac, faptul că sunt sprijiniți de părinți sau de alte rude, chiar și de prieteni. Dar există o pasivitate destul de mare care își are rădăcinile și în familie și în școală.” (Reprezentant ONG)

Nevoia unor **cursuri care să pună accent pe componenta de drepturi ale copiilor** este semnalată și de copiii participanți la focus grup, dar și de reprezentanții ONG-urilor interviate.

„Drepturile copiilor nu-s așa accentuate, în multe cazuri, pentru că profesorii poate nu consideră că-s așa de importante, în multe cazuri. ” (Tânăr, jud. Cluj, participant FG, structură de tineret)

„Eu pot să spun când locuiam în Franța, mai trăgeam cu urechea la ce se întâmpla în școli acolo. Ei aveau foarte multe ore în Franța de public speaking, de drepturile copiilor, de reprezentare. Erau învățați să vorbească, să se reprezinte. E important și pentru copiii din sistemul de protecție” (Reprezentant ONG)

„Educarea lor încă din școală ce înseamnă participarea ca ei să înceapă să își ceară drepturile, să își facă asociații, să fie militanți. Că așa cred

că în nicio țară guvernelor nu le-a convenit că tinerii încep să își ceară drepturile. De cele mai multe ori dacă în familie se schimbă ceva...dar cred că la noi nici în familie nu sunt încurajați.” (Reprezentant ONG)

Școala a fost identificată ca **promotor al participării** și catalizator al schimbării de valori atât în ceea ce privește copiii, cât și adulții. Prin intermediul școlii se poate ajunge inclusiv la părinți (contribuind astfel la schimbarea și educarea acestora în vederea încurajării participării copiilor). De asemenea, un avantaj este faptul că, în mediul școlar, se poate ajunge la un număr mare de copii simultan, situația de colectivitate fiind benefică și stimulând, ea însăși, participarea.

„Dacă în triada asta, copil-părinte-profesor, se aduce în discuție dreptul la participare, eu zic că încet, încet lucrurile se pot schimba.” (Reprezentant instituție publică centrală)

„Sunt trei categorii de profesori. Sunt cei care chiar nu știu, pentru ei e nevoie de formare. Sunt profesorii care știu, dar pentru care participarea nu este o prioritate pentru că timpul este limitat, că programa este încărcată, că presiunile sunt mari din partea ISJ. Noi încercăm să îi facem să înțeleagă că participarea nu înseamnă ceva în plus, ci că trebuie să facă unele lucruri diferit. A treia categorie este cea a profesorilor care nu înțeleg, care consideră că participarea nu este relevantă în acest moment. Pe ansamblu, e nevoie de formare și de expunere la modele de bună practică. Cu exemple din școli, din comunități unde se întâmplă lucruri. Trebuie să existe cursuri pentru profesori, schimburi de experiență.” (Reprezentant ONG)

Pornind de la conștientizarea diferențelor individuale, care influențează implicarea tinerilor în procese consultative, respondenții au menționat că o posibilă soluție de depășire a acestor obstacole o constituie **extinderea spectrului participativ, pentru a include modalități variate de consultare**: spre exemplu posibilitatea prezentării punctelor de vedere în scris/ on-line, astfel încât să fie încurajați să își exprime punctul de vedere și tinerii care nu se simt confortabil cu vorbitul în public sau cu medii mai degrabă formale.

În majoritatea școlilor din România există consiliu al elevilor. În cazul în care într-o școală nu există, CJE face **campanii de informare**, merg în școala respectivă și încearcă să formeze ei structura școlară. **Colaborarea cu alte organizații de tineret** poate fi considerată relevantă pentru stimularea participării tinerilor la luarea deciziei precum Alianța Națională a Organizațiilor Studentești din România, Consiliul Tineretului din România și alte ONG-uri care au un interes de tineret și elevi.

CNE are un eveniment anual pentru reprezentanții elevilor în CJE - „sesiunea națională de formare a elevilor reprezentanți”. În aceste sesiuni avem foarte multe ateliere pe care CNE le facilitează colegilor de la nivel de județ pe tema participării tinerilor, despre deciziile care se iau într-o școală, despre deciziile la nivel local și județean. Elevii din Consiliile județene ulterior îi instruiesc la rândul lor pe colegii lor din consiliile școlare ale elevilor într-un alt eveniment „sesiunea județeană de formare a elevilor reprezentanți” care este realizată anual.

Board-ul Copiilor din cadrul UNICEF este prezentat de copiii participanți la interviuri și focus grupuri ca un model de bună practică care a reușit să își dezvolte activitatea și structura pe fundalul unor contexte importante pentru evoluția pozitivă dreptului de participare a copiilor, cum ar fi deținerea în 2019 a președinției Uniunii Europene de către România. Fiind o oportunitate bună pentru a avansa anumite politici și reglementări privind dreptul de participare a copilului, Board-ul copiilor este, în viziunea lor, o structură sustenabilă, pentru că deși a pornit în acest context și a beneficiat de vizibilitatea oferită de circumstanțe, continuarea structurii s-a datorat demersului copiilor membri, care au constituit proceduri pentru menținerea și dezvoltarea grupului informal după 2019.

Membrii Board-ului accentuează în cadrul focus grupului importanța **formării copiilor de vârste mai mici, din ciclul gimnazial**, pentru participare, pentru a construi competențe și disponibilitate de participare în cadrul ciclurilor ulterioare.

„Într-un fel s-au resemnat «Ok, eu nu voi participa cât voi fi minor, eu nu voi participa aproape deloc», probabil de aceea nu există deschidere, adică participarea pe marginea căreia avem discuția, ar trebui începută de foarte mici, ca atunci când intri la liceu sau la școala generală, deja să ai anumite așteptări, le pot numi, iar când dai de un profesor cu mintea deschisă, doritor, să poți fructifica această șansă” (Tânăr, București, participant FG, structură de tineret)

În privința **dezvoltării abilităților copiilor pentru participare**, experții care susțin activitatea structurilor reprezentative remarcă faptul că e un proces de lungă durată și necesită efort de capacitate, care e de multe ori mai puțin vizibil și presupune o serie de activități recurente:

- ▶ Educație pentru diversitate și incluziune, drepturi ale copilului, participare;
- ▶ Formare pentru abilități de negociere și dezbateri cu diferite categorii de persoane provenind din medii diferite;
- ▶ Cursuri de diplomație și pregătire de discurs, însușirea unui vocabular de politici și de discurs cu mize politice;
- ▶ Educație media;
- ▶ Formare privind planificarea unor bugete pentru inițiativele propuse;
- ▶ Formare pentru înțelegerea atribuțiilor instituțiilor publice
- ▶ Educație privind sănătatea mintală;

„Nu sunt copii pe care îi iei așa de pe stradă sau de la Palatul Copiilor că dansează frumos, e pus acolo și eventual îi și zici ce să zică. Faptul că noi lucrăm cu ei constant, sunt discursuri scrise de ei, repetate cu ajutorul nostru, partea de pregătire, dar ideile sunt ale lor, noi doar le dăm tema și tot ce fac sunt ideile pe care ei vor să le aducă în discuție, consultate cu colegii lor din Board. ” (Expert participare copii, ONG)

O soluție propusă de copiii participanți la focus grupuri la rezistențele față participarea copiilor este crearea unor **spații sigure facilitate de micro-comunități centrate pe susținerea participării copiilor** (similare Board-ului Copiilor sau alte consilii consultative), care pot fi scalate la nivelul altor organizații, altele decât ONG, în școli sau instituții publice (ex. ANDPDCA). În plus, se dorește sustenabilitatea acestor inițiative de grupuri ale copiilor nu doar pentru momente-cheie în dezvoltarea unor proiecte sau programe politice care adresează explicit drepturile copiilor (cum a fost consultarea pentru Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului), ci ca aceste grupuri să fie permanent consultate atunci când există planificarea unor reglementări, strategii sau legi care au impact asupra vieții și bunăstării copiilor, chiar dacă acest impact este implicit și nu face obiectul principal al acelor reglementări (Expert participare ONG).

Modelul Board-ului Copiilor UNICEF este în curs de scalare prin proiectul Localități Prietene ale Copiilor, la nivelul a cinci localități din județul Bacău, unde se dorește crearea, pe lângă primării, a

unor Comitete Consultative ale Copiilor. Ca model de participare, procesul de constituire a acestor comitete a implicat un copil din Board-ul Copiilor UNICEF în comisia de selecție a copiilor viitori membri ai acestor comitete, cu interviurile pentru recrutare conduse de copii.

„Cred că ar trebui să fie un fel de, nu știu, grupulețe, cum e Board-ul Copiilor, aici, ar trebui să fie mai multe din astea, mai multe inițiative, prin care copiii să conștientizeze că e ok ce spun și că e ok să-și exprime opiniile. Cred că ar trebui implementate în școli.” (Tânăr, jud. Vaslui, participant FG, structură de tineret)

La nivelul proiectelor în comunități care implementează activ și într-o manieră formalizată participarea copiilor sunt menționate ca modele de bună practică și în focus grup și în interviuri proiectul primăriei comunei Ciugud din Alba pentru participarea copiilor, cât și Inițiativa localității prietene pentru copii, proiect la care partener este UNICEF.

Chiar și în funcționarea de zi cu zi a structurilor pentru participarea copiilor, copiii provenind din medii vulnerabile pot simți că vocea celor provenind din medii avantajate e mai legitimă și implicit se pot retrage informal din demersurile de participare, chiar dacă formal ei sunt membri. Implicit, **strategiile de suport e necesar să fie individualizate** și să adreseze contextualizat situația socio-familială a copilului și diversitatea experiențelor de implicare în timp.

„Dacă trimit pe grup că avem întâlnire, că «voțați», că cine vrea, foarte des copiii vulnerabili, dacă îi numim așa, nu percutează. Nu simt că e adresat lor, nu simt că s-ar potrivi, n-au încredere. Dacă stau și trimit un mesaj separat la cei pe care îi știu în situația asta, 5, sau 10 sau câți sunt, mesaj individual, tot timpul îmi răspund și de cele mai multe ori e genul de imbold ca ei să simtă <a, ok, dacă s-a gândit la mine, hai că pot să particip>. Dacă las pe grup, cei care sunt din urban și au 17 ani înțeleg beneficiile, le place, participă imediat” (Expert participare, ONG)

Propunerilor specialiștilor din cadrul ONG-urilor și ale copiilor recomandă **pregătirea adulților pentru metode non-invasive de suport care respectă autonomia copiilor și granițele în relaționare.**

„Adulții să dea sfaturi, dar să nu gândească în locul nostru. Dacă greșim ceva, să ne arate metoda de rezolvare sau să ne arate, să ne dea o idee, nu să facă să rezolve totul în locul nostru” (Tânăr, jud. Bacău, participant FG, structură de tineret)

„Uneori adulții se gândesc că pentru că nu avem experiență așa multă ca ei, atunci nu avem experiență deloc. Ceea ce nu este adevărat, deloc. Pentru că s-a întâmplat de foarte multe ori și sunt sigură că nu numai mie, ni se „lasă”, ni se dă permisiunea să ne spunem opinia, dar e ca și cum nu am fi auziți. (...) Ei se gândesc că nu avem așa experiență, pentru că ei au fost crescuți în altă perioadă a timpului pentru că evoluția omului, a societății, a tehnologiei, se dezvoltă foarte repede de-a lungul anilor și dacă zicem că sunt diferențe de 20-30 de ani, este un impact foarte mare asupra societății și cum gândesc oamenii din jur, deci avem experiențe diferite, chiar dacă și ei au fost copii ca noi” (Tânăr, jud. Bacău, participant, structură de tineret)

În cazul grupurilor precum consiliul consultativ al copiilor din cadrul WVR în care membrii provin din toate zonele țării, este importantă **alocarea de resurse** pentru realizarea de activități față în față. Organizarea unei școli de vară anuale pentru copiii din consiliul consultativ reprezintă una dintre soluțiile considerate dezirabile pentru încurajarea schimbului de idei și pentru consolidarea relațiilor între membrii grupului. Și reprezentanții altor ONG-uri au semnalat dificultatea realizării activităților și mobilizării tinerilor on-line, în special în perioada pandemiei, comparativ cu perioada anterioară acestuia când activitățile se realizau față în față.

„Pentru noi e foarte important să ne putem întâlni față în față având în vedere că copiii sunt din toate județele. O activitate pe care ei o apreciază foarte mult și care consolidează grupul, este școala de vară.” (Reprezentant ONG)

„Deși ne-am dorit foarte mult să avem comitetul ăsta, a mers foarte greu pentru că am avut dificultăți în a-i coopta pe tineri. Deși cred că am trimis la o bază de date de peste 3 mii de oameni în total, profesori, direcții pentru protecția copilului...deci am făcut o grămadă de demersuri ca să atragem copiii, a fost foarte greu ca să atragem copii. Din experiențele anterioare, că noi am mai avut proiecte cu copiii – a fost mai greu pentru că au fost activitățile online. Când am avut activitățile offline și am avut bani să facem activități cu copiii a fost mult mai simplu.” (Reprezentant ONG)

„Ceea ce s-a întâmplat cu copiii, a fost greu să îi mobilizăm online chiar și la ateliere, chiar și dacă am adus niște reporteri extraordinari. A fost dificilă partea de mobilizare pentru că sunt asaltați de social media în ultima perioadă și devine destul de obositor” (Reprezentant ONG)

Rezultate

Modalități de suport pentru participarea tinerilor la decizie

Concluzii

Pentru o parte semnificativă a copiilor și tinerilor din România participarea la decizie în familie, sistemul educațional și în comunitate este dificilă, în contextul în care o pondere ridicată din populație se află în sărăcie și se confruntă cu numeroase probleme sociale precum acces limitat la educație, sănătate și alte servicii publice, violență domestică, abuz asupra copiilor etc. Participarea copiilor/tinerilor nu trebuie înțeleasă separat de aceste probleme, fiind dependentă de rezolvarea acestora. Dincolo de acești factori, participarea copiilor/tinerilor la procesele de luare a deciziilor este influențată de factori asociați, pe de-o parte, cadrului legislativ și instituțional, care reflectă ansamblul de măsuri, structuri și organizații introduse prin legislația în domeniu și, pe de altă parte de, ceea ce putem numi, cultura participativă sau ansamblul de norme și valori, construite în timp, prin mecanisme informale, care determină nivelul real al participării cetățenilor la viața socială, în sens larg, și implicarea copiilor/tinerilor în procesele decizionale, în sens specific.

Din punct de vedere normativ, România a reușit să integreze în legislația națională cea mai mare parte a recomandărilor internaționale privind susținerea participării copiilor/tinerilor la viața socială și la procesele de luare a deciziei. Alinierea legislației naționale reprezintă un progres evident față de situația din deceniile anterioare, însă constituie doar un prim pas în direcția dezvoltării participării copiilor și tinerilor în procesele colective de luare a deciziilor. Dincolo de condiționările structurale, date de contextul economic și instituțional, participarea este influențată și de o serie de bariere ce țin de normele și valorile tradiționale, ce sunt preluate informal de către copii din mediul familial, sau din școală. Societatea românească, în general, familia și școala, în mod particular, continuă să acorde

puțină importanță dezvoltării culturii participative a copiilor/tinerilor, substituind în multe situații implicarea reală a acestora în procesele decizionale cu simple activități de informare sau consultare, în care opiniile și sugestiile copiilor/tinerilor nu ajung să fie parte a proceselor decizionale.

Există numeroase situații în care reprezentanții autorităților publice (ex. primărie, școală) nu sunt interesați să consulte copiii în procese decizionale, considerându-i persoane fără experiență și cu capacitate limitată de decizie și invocând adesea necesitatea de a discuta cu un adult problemele semnalate de copii. Aceste practici îi plasează pe copil/tânăr, de facto, în afara proceselor decizionale și îi stabilesc un rol pasiv, incompatibil cu ideea de participare. Implicații similare au și situațiile în care adulții obișnuiesc să-i consulte pe copii/tineri în chestiuni neesențiale, ce țin de activitățile de zi cu zi, însă evită să îi implice în procesele care au ca finalitate luarea unor decizii majore. O altă categorie de situații din același registru se referă la cazurile în care deciziile asumate colectiv, inclusiv cu participarea copiilor la procesele de elaborare a acestora, nu sunt puse în practică în termenii pe care aceștia îi așteaptă. Aceste practici subminează încrederea în procesele decizionale, copii și tinerii fiind neîncrezători pe mai departe în utilitatea participării la orice demers de acest tip. Toate aceste contexte arată că, în ciuda unor progrese evidente, suntem încă departe de generalizarea modelelor participative în ceea ce privește implicarea copiilor/tinerilor în procesele decizionale și că, probabil mai mult decât orice altă instanță, semnificativă pentru dezvoltarea practicilor participative este ajustarea perspectivei generale din care societatea în ansamblul ei privește aceste procese.

În cazul sistemului de protecție specială, cadrul

normativ prevede proceduri și standarde referitoare la încurajarea și susținerea implicării și participării copiilor la procesele decizionale. La nivel de practică, însă, aceste prevederi nu ajung să fie implementate în totalitate sau unitar. Astfel, există diferențe și nuanțe în ceea ce privește încurajarea și susținerea participării copiilor/ tinerilor, care îmbracă forme ce pot merge de la simpla informare sau consultare a acestora în chestiuni ce țin mai degrabă de organizarea unor activități cotidiene (precum alegerea meniului sau a modalităților de petrecere a timpului liber) și până la forme mai complexe de implicare, precum alegerea unor reprezentanți în diverse structuri de reprezentare și participarea activă la decizii semnificative, precum sunt cele legate de alegerea unei școli sau a unei profesii. Un număr redus de Direcții Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului au structuri consultative formale ale copiilor din sistemul de protecție, iar în cadrul serviciilor rezidențiale participarea copiilor și tinerilor la realizarea deciziilor cotidiene se realizează mai ales prin interacțiuni directe cu specialiștii, depinzând în bună măsură de relația existentă între

aceștia și beneficiari. O serie de cauze principale stau în spatele acestui mod de acțiune, care reprezintă doar un prim nivel al participării: modul în care personalul din sistemul de protecție specială înțelege relevanța participării pentru dezvoltarea implicării sociale și creșterea autonomiei copiilor/ tinerilor, numărul redus de specialiști și lipsa de pregătire specifică pe tema participării, resursele materiale insuficiente, precum și disponibilitatea reală a unora dintre copii de a fi parte activă a proceselor decizionale. În multe situații, copiii sunt dezinteresați sau deziluzionați de ideea de a fi parte a proceselor de luare a deciziilor atât pentru că au un deficit de informații în acest sens, cât și pentru că experiențele anterioare le-au arătat că opiniile lor contează mult prea puțin în luarea deciziilor, care rămân preponderent în sarcina adulților. Problemele referitoare la implicarea copiilor din sistemul de protecție specială în procesele decizionale reprezintă o consecință a cumulului de factori care arată insuccesul în dezvoltarea deprinderilor de viață autonomă.

Modele ale participării tinerilor în România

Consiliul Național al Elevilor (CNE), prin activitățile în care este implicat și prin structura teritorială, constituie cea mai vastă și cea mai importantă organizație de reprezentare a intereselor elevilor, fiind organizat în anul 2016 prin ordin de ministru. CNE este parte activă a dezbaterilor și consultărilor privitoare la organizarea și funcționarea învățământului preuniversitar și militează pentru respectarea drepturilor elevilor și rezolvarea diferitelor tipuri de probleme structurale ale învățământului românesc. Între obstacolele pe care CNE le întâmpină în demersurile de dezvoltare se numără gradul redus de penetrare la nivelul învățământului gimnazial (consiliul elevilor junior) și în învățământul secundar superior din rural, precum și diferențele existente între activitățile consiliilor elevilor ce activează în licee de profil teoretic comparativ cu cele din unitățile profesionale și tehnice.

Bordul Copiilor din cadrul UNICEF a fost constituit în anul 2019 ca o structură non-ierarhică de reprezentare a intereselor copiilor din România și are în componență 20 de membri cu vârste între 12 și 18 ani, cu background divers. În anul 2019 Bordul Copiilor a redactat *Declarația de la București a Copiilor din Uniunea Europeană*, prin care se solicită respectare drepturilor copiilor la participare

în procesele decizionale care îi privesc. Totodată, prin intermediul platformei U-Report, dezvoltată de către UNICEF, Bordul gestionează un proces de consultare periodică a copiilor cu privire la diverse teme de interes, iar membrii săi sunt implicați în redactarea de rapoarte și sinteze pe baza opiniilor exprimate de către copii. Recent, Bordul Copiilor a fost implicat în dezbaterile și consultările privind *Strategia privind protecția și promovarea drepturilor copiilor pentru perioada 2021-2027*.

Consiliul Consultativ al Copiilor din cadrul World Vision a fost înființat în anul 2012 ca for de consultare a copiilor din cadrul organizației cu privire la deciziile ce îi implică în mod direct. Membrii consiliului sunt implicați în diverse activități și evenimente în cadrul organizației și a comunităților locale și dețin un rol activ în reprezentarea intereselor copiilor în relației cu autoritățile la nivel local sau național. Selecția copiilor se face în baza unui mecanism intern al World Vision ce ține cont de implicarea în activitățile curente și de dorința acestora de a participa la rezolvarea problemelor comune.

Inițiativa Localități Prietene ale Copiilor este un proiect pilot al UNICEF care se implementează în cinci localități (municipiile Brașov, Bacău și

Moinești și comunele Colonești și Corbasca din jud. Bacău) care vizează promovarea și garantarea respectării drepturilor copiilor, precum și reducerea inechității sociale. Una dintre dimensiunile cheie ale acestui proiect urmărește încurajarea participării copiilor în procesele decizionale luate la nivel local. Pentru ca o localitate să obțină statutul de "localitate prietenă a copiilor" este nevoia de asigurarea respectării drepturilor acestora, cu accent pe sprijinirea participării sociale și a inițiativelor destinate reducerii inechității sociale.

Primăria Copiilor Ciugud este un demers unic în România prin care copiii de gimnaziu din comună își aleg, printr-un proces democratic, o serie de reprezentanți (primar, viceprimar, consiliul local) care provin din rândul lor. În momentul de față, Primăria Copiilor se află la al doilea ciclu electoral. La alegerile din anul 2021 elevii au avut la dispoziție inclusiv un modul de vot electronic, complementar sistemului clasic de votare. Reprezentanții aleși de către copiii din Ciugud se implică în diverse activități pe plan local, între care se regăsește și discutarea și alocarea concretă a sumelor de bani pe care Primăria comunei Ciugud le pune la dispoziție pentru proiecte destinate copiilor și tinerilor.

Prima structură reprezentativă pentru copiii și tinerii aflați în sistemul de protecție specială, înființată în 2016, Consiliul Tinerilor Instituționalizați are ca principal avantaj chiar faptul că, provenind din sistem, membrii săi sunt familiarizați cu problemele specifice. Structura este deja un actor cunoscut în domeniul drepturilor copiilor și tinerilor din sistemul de protecție specială sau post-instituționalizare, sporindu-și legitimitatea cu fiecare eveniment/demers la care participă. CTI are o colaborare constantă cu ANPDCA, inclusiv prin medierea de către autoritate a relației dintre CTI și DGASPC-uri. Din păcate, CTI nu are încă filiale județene, cu excepția celor din București și Cluj.

Înființată în 2013, Asociația Elevilor din județul Constanța reprezintă interesele elevilor din județ, militând de-a lungul timpului pentru respectarea drepturilor copiilor și pentru protejarea intereselor acestora în raport cu instituțiile și autoritățile locale. Între activitățile realizate de către organizație se regăsesc pichetări ale instituțiilor, redactarea de petiții și demararea unor procese în instanță prin care se solicită autorităților centrale și locale asigurarea gratuității manualelor școlare, acordarea burselor școlare și decontarea costurilor de transport pentru elevii navetiști.

Modelul de desfășurare a temelor de discuție depinde de doi factori principali: cât de veche e

structura și dacă sunt structuri organizate în jurul unor comunități de interese specifice sau, dimpotrivă, dacă ele adresează larg tema implicării copiilor. În structurile de tip Child Advisory Boards (ex. Terre des Hommes), care sunt construite în jurul unor teme foarte specifice și pe termen scurt (1-2 ani) (ex. justiție restaurativă pentru copii), temele de discuții sunt ghidate de adulți.

În cazul Boardului copiilor al UNICEF și Consiliul Consultativ al Copiilor World Vision există personal specializat în lucrul cu copiii care are ca rol facilitarea participării copiilor la activități, dezbateri, proiecte, inițiative. Temele de discuție sunt fie propuse de adulți, în cazul în care e vorba de consultări specifice pe anumite teme, fie sunt propunerile copiilor care sunt încurajați să aibă inițiative pe teme/probleme care sunt de interes pentru ei. Inițierea temelor de discuție din partea copiilor e mai prezentă atunci când grupul este consolidat, membrii cunoscându-se de mai mult timp având interacțiuni multiple.

Același model e și în cazul proiectelor „Inițiativa localități prietene ale copiilor” sau „Satul european de tineret” care încurajează copiii și tinerii să propună teme de discuție și proiecte de schimbare socială în domeniul dezvoltării locale/comunitare. Structurile consultative din cadrul proiectului „Inițiativa localități prietene ale copiilor” încă nu sunt coagulate (s-au finalizat structurile abia spre finalul lunii august 2022), iar momentan temele de discuție sunt inițiate și conduse de adulți, dar copiii au în plan teme de discuții considerate de ei importante pe care și le propun pentru a le înainta pe agende viitoare de lucru.

Procedura de vot în cadrul diverselor structuri de participare a copiilor/ tinerilor este una democratică, fiecare membru având drept de vot, iar decizia se bazează pe majoritate. Chiar dacă uneori decizia este influențată de opinia adulților, copii/ tinerii au posibilitatea de a-și exprima punctul de vedere.

Copiii/ tinerii nu primesc recompense financiare strict pentru participare în structuri. În cazul unor inițiative precum „Satul european de tineret” tinerii nu primesc beneficii materiale dar sunt sprijiniți să își adapteze proiectele astfel încât să aplice la granturi pe Erasmus+. Există și cazuri de structuri construite în jurul unor proiecte specifice (Child Advisory Boards), unde se oferă recompense precum vouchere de cumpărături / cadou. În restul structurilor, recompensa e legată mai degrabă de construirea abilităților de participare, de acces la structuri de decizie și de certificarea unor experiențe de voluntariat și de activități extrașcolare (în

Domenii în care tinerii participă

Potrivit copiilor și specialiștilor intervievați, cele mai comune domenii în care copii și tinerii sunt implicați sunt cele în care în mod natural sunt integrați în primii ani în societate - școala și familia-, în comunitate mai puțin, mai degrabă prin activitatea ONG-urilor, iar la nivel local sau național participarea este și mai redusă și este realizată mai degrabă prin căi mediate de asociații, structuri de reprezentare formale și cu sprijinul adulților.

Bazele participării și implicării copiilor în procesele decizionale se pun în cadrul familiei, ulterior școala are rolul de dezvolta și completa aceste norme. Contextul familial este esențial pentru încurajarea participării și dezvoltarea responsabilității sociale.

Participarea în comunitate, cel puțin cea de tipul voluntariatului, variază în funcție de mediul de rezidență/tipul comunității. Fiind cel mai adesea mediată de ONG-uri, implicarea în activități de voluntariat în mediul rural este redusă.

Deși în domeniul educațional există mecanisme prin care copiii și tinerii pot participa la decizie, cazurile în care unitățile de învățământ oferă sprijin

în acest sens sunt rare. Situații specifice în care copiilor nu le sunt respectate drepturile continuă să existe în sistemul educațional. Copiii și tinerii participanți la cercetare apreciază că există o lipsă a consultării elevilor la nivel de școală, fiind adesea făcută confuzia între informare și consultare reală în care ideile lor sunt luate în serios.

Participarea tinerilor din sistemul de protecție specială, deși reglementată, ia de cele mai multe ori forma informării și consultării acestora în ceea ce privește activitățile cotidiene (preferințe alimentare sau de timp liber) și se realizează, mai degrabă, prin comunicare directă cu specialiștii care lucrează cu copiii/tinerii, și, mai puțin în cadrul unor structuri formale de reprezentare (consilii ale copiilor/tinerilor).

Domeniile care permit mai puțin participarea tinerilor sunt considerate cele unde autoritatea formală este considerată decisivă pentru forma acestor interacțiuni, copiii nu pot accesa pârgă pentru a deține aceste poziții de autoritate formală, iar distanța socială între adulți și copii este foarte mare (de ex. domeniul justiției pentru copii).

Niveluri ale participării tinerilor

Nivelul de participare a copiilor în multe instituții publice, deși asigurat formal prin măsuri și proceduri, este relativ scăzut, bazat pe informare, consultare și, în unele cazuri, integrarea feedback-ului oferit punctual pe dimensiunile solicitate sau ghidate de către adulți.

Tinerii intervievați semnalează că, de multe ori, interesul pentru participarea lor este mai degrabă formal, determinat de normele și directivele în vigoare. Pe de o parte, formalitatea asigură cadrul necesar exprimării vocii, pe de altă parte prezența cadrului fără practicile de participare construite și sedimentate determină, în unele cazuri, o mimare a participării copiilor sau niveluri de participare minime, bazate pe informare și feedback neconcretizat

în schimbare. Instituțiile unde părerea copiilor este mai bine reprezentată și inclusă în decizii sunt cele implicate în educație (școli, inspectorate școlare), mai rar instituții publice din alte domenii.

Există un deficit de structuri formale de asociere a tinerilor, în special în mediul rural, lucru care face dificilă participarea la decizie a copiilor și tinerilor. În condițiile în care numărul de licee din mediul rural este scăzut, numărul de consilii școlare ale elevilor în mediul rural este de asemenea redus. De altfel, o parte dintre copiii proveniți din mediul rural intervievați au declarat fie că nu au consiliul elevilor junior (destinat elevilor din clasele a VII-a și a VIII-a) în școala pe care o urmează, fie că nu cunosc activitatea acestuia.

La nivel de decizie de politică publică, forma cea mai avansată de participare a copiilor/tinerilor pe care respondenții noștri au menționat-o a reprezentat-o implicarea lor de către ANPDCA în dezvoltarea Strategiei Naționale pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Copilului 2022-2027, proces în care expunerea copiilor/tinerilor la interacțiuni directe cu decidenții și reprezentanții Ministerelor a fost ridicată.

În același timp însă, astfel de contexte nu sunt sistematic create, iar nivelurile avansate de participare, precum inițiativele parțial sau complet conduse de copii (child-led) sunt văzute ca fiind posibile doar în medii mai degrabă cu experiență și suport construit în timp pentru a susține aceste demersuri, un nivel la care unele voci ale experților intervievați

consideră că instituțiile publice nu au ajuns. În plus, dificultățile participării complet conduse de copii sunt date de o nevoie de infrastructură care să susțină acest tip de participare, cu o disponibilitate ridicată de adaptare realizată de către adulți în ceea ce privește programul copiilor, care e guvernat în primul rând de nevoi educaționale (timp prioritar pentru școală).

În nivelurile avansate ale participării, prezente momentan doar în cadrul structurilor dedicate ale copiilor susținute de ONG-uri care lucrează cu copii/tineri, aceștia au roluri egale cu adulții, precum cel de planificare și scriere a aplicațiilor pentru finanțarea proiectelor, de formare a adulților, de monitorizare a implementării proiectelor sau de cercetători în temele ce țin de bunăstarea copiilor.

Mecanisme pentru participarea tinerilor

În educație, Consiliul Național al Elevilor (CNE) are mecanisme și proceduri pentru consultări interne cu consiliile județene ale elevilor (CJE) din România, care la rândul lor se află în legătură cu consiliile școlare ale elevilor (CȘE) din județ. Informația pornește de cele mai multe ori de sus în jos, plecând de la CNE spre CJE, iar de la CJE se diseminează în CȘE care diseminează informația la nivel de școală. Totodată, elevii sunt informați și uneori consultați prin pagini media sau chestionare on-line.

În relație cu instituțiile publice, tinerii sunt invitați uneori să participe la dezbateri sau consultări publice. Din păcate, acestea nu se finalizează întotdeauna cu integrarea feedback-ului copiilor/tinerilor în decizia finală.

În ceea ce privește copiii și tinerii din sistemul de protecție specială, există mecanisme formale de participare, date de interacțiuni periodice cu managerii de caz sau chestionare care verifică participarea lor și satisfacția cu măsura de protecție. Totuși, pe fondul numărului foarte mare de cazuri/

manager, acestea rămân deseori simple formalități. În viața cotidiană, în serviciile de tip rezidențial participarea copiilor și tinerilor la luarea deciziilor se realizează preponderent prin comunicare spontană cu specialiștii din centre; consiliile copiilor, acolo unde există, sunt mai degrabă formale și, de multe ori, au rolul de a trage la răspundere beneficiarii care încalcă normele și mai puțin de a reprezenta interesele copiilor.

Un mecanism prin care tinerii sunt implicați în procesul decizional la nivelul comunității îl constituie comitetele locale de coordonare, create în cadrul proiectului „Localități prietene ale copiilor” pilotat de UNICEF, formate din reprezentanți ai comunității (de la inspectorate școlare, directori de licee, DSP, medic de familie, preot, reprezentanți ai părinților etc.), inclusiv copii. Un alt mecanism de participare, constituit în cadrul aceluiași proiect, în județele Bacău și Brașov, este cel al consiliilor consultative formate din copii care vor fi recunoscute oficial de primării și vor funcționa pe lângă acestea ca o structură consultativă a consiliului local ori de câte ori vor fi inițiative care îi privesc pe copii/tineri.

Beneficii ale participării tinerilor la decizie

Beneficiile participării copiilor sunt pe de o parte individuale, și se referă la creșterea bunăstării

copiilor și asigurarea unor servicii potrivite pentru ei, pe de altă parte sunt colective și comunitare și

țin de dezvoltarea copiilor ca cetățeni cu drepturi depline, care devin adulți implicați.

Dintre beneficiile participării copiilor/tinerilor la procesele de luare a deciziilor care îi privesc/afectează menționăm:

- ▶ Identificarea problemelor copiilor/ tinerilor, a nevoilor acestora. Participarea copiilor/tinerilor oferă acces nemijlocit la perspectiva acestora, fără a depinde de capacitatea adulților de a înțelege situații/probleme cu care ei înșiși nu se confruntă.
- ▶ Contribuie la dezvoltarea de competențe sociale și specifice a copiilor/tinerilor (dobândirea de noi competențe, deprinderi de vocabular, conduită etc.). Tinerii învață să-și susțină punctul de vedere, își dezvoltă abilitățile de comunicare, de a vorbi în public și, chiar încrederea în sine.
- ▶ Contribuie la un mediu inter-generațional pentru asigurarea unor decizii democratice. Deciziile care sunt rezultatul colaborării dintre adulți și copii/tineri permit respectarea perspectivelor ambelor părți implicate.
- ▶ Familiarizarea copiilor/tinerilor cu contexte sociale variate oferite de oportunitățile de participare, cu interlocutori provenind din medii sociale

diferite, ceea ce contribuie la reducerea segregării și a conflictelor sociale bazate pe diferențe de vârstă, etnie, medii de proveniență etc. atât în structurile decizionale, cât și în mediul școlar.

- ▶ Acces crescut la activități extrașcolare și oportunități de finanțare prin facilitarea programelor de tineret.
- ▶ Prin interacțiunea ridicată cu instituțiile publice, crește implicit cunoașterea pe care o dezvoltă copii/tinerii privind responsabilitățile și rolurile acestor instituții.
- ▶ Adaptarea strategiilor și măsurilor implementate de către instituțiile publice pentru a acomoda nevoile copiilor, inclusiv a copiilor din sistemul de protecție specială.
- ▶ Formarea deprinderilor necesare vieții autonome și independente de adult. Participarea este pusă în legătură directă cu responsabilizarea și maturizarea, atât de specialiștii din sistemul de protecție specială, cât și de tinerii din sistem și este descrisă ca importantă pentru pregătirea copiilor/tinerilor pentru viața de adulți.
- ▶ Generarea de schimbare în domeniile de politică publică relevante și care îi vizează (ex. politicile din domeniul educației, decizii la nivel județean privind transportul public pentru elevi sau acordarea burselor etc.).

Concluzii

Beneficii ale participării tinerilor la decizie

Provocări în participarea tinerilor la decizie

- ▶ Cunoașterea redusă a drepturilor copiilor/ tinerilor în general și, în particular, a dreptului la participare de către copii/ tineri, cadre didactice, specialiști din sistemul de protecție specială, reprezentanți și instituțiilor publice.
- ▶ Lipsa de suport din partea adulților, care nu acordă importanță opiniilor copiilor decât atunci când intervine un alt adult în sprijinul acestora din urmă.
- ▶ Lipsa sprijinului familiei pentru participarea copiilor/tinerilor. Motivele care pot sta la baza acestei reticente variază de la dezacordul cu principiile pentru care copiii lor militează sau cu ideea de participare a copiilor/tinerilor în general, ca urmare, de cele mai multe ori a propriei experiențe de viață într-o societate nedemocratică, la temeri privind siguranța copiilor, în contextul dezechilibrului de putere din cadrul proceselor participative, sau la considerarea participării ca fiind incompatibilă cu succesul academic, care ar trebui să fie prioritar.
- ▶ Lipsa culturii comunicării și consultării la nivel de școală. De exemplu, în situații specifice în care se

stabilesc cursurile opționale, școlile impun cursurile pentru completarea normelor fără ca elevii să fie consultați.

- ▶ Capacitatea redusă a personalului care lucrează cu copii/tineri (nivelul cunoștințelor privind participarea, formarea în domeniu, experiența, valorile) de a sigura o participare reală a acestora la procese de decizie. În ciuda unei evoluții constante către acceptarea și respectarea drepturilor copiilor, inclusiv acela de a participa la luarea deciziilor în probleme care îi privesc direct, rutina la locul de muncă, pregătirea specialiștilor, lipsa unei culturi a participării în instituțiile publice sau valori mai degrabă tradiționaliste sunt elemente care îngreunează/nu înlesnesc participarea.
- ▶ Numărul deficitar al lucrătorilor de tineret, în special în mediul rural, dar și a specialiștilor care lucrează cu copiii/ tinerii în sistemul de protecție specială și încărcarea acestora cu sarcini administrative, ceea ce se traduce în atenție mai redusă acordată nevoilor copiilor și, implicit, participării acestora.

- ▶ Lipsa oportunităților de participare, cu precădere pentru copiii/ tinerii din mediul rural, corelată cu o serie de probleme practice, de organizare (ex. lipsa spațiilor cu acces gratuit în care copiii și tinerii să poată participa la/ organiza activități, transport deficitar).
- ▶ Resursele financiare limitate, ceea ce poate descuraja atât inițiativele adulților de implicare a copiilor și tinerilor în diferite activități, cât și pe aceștia din urmă să participe la activități ce presupun implicarea în comunitate și în luarea deciziei. Acest aspect se manifestă pe mai multe dimensiuni:
 - accesul limitat la finanțări al copiilor/tinerilor, cu precădere a celor din mediul rural;
 - resursele limitate la nivelul sistemului de protecție specială, al ONG-urilor care lucrează cu copii/tineri;
 - resursele limitate ale familiilor, pentru care satisfacerea nevoilor de bază devine prioritară, în detrimentul participării.
- ▶ Așteptările nerealiste din partea adulților vizavi de participarea copiilor/tinerilor definite prin raportare la modul adulților de a gestiona situații similare (ex. înțelegerea instrucțiunilor, forma finală a unui material, încadrarea în termenul limită,).
- ▶ Programul foarte încărcat al copiilor și tinerilor, care lasă puțin timp pentru implicare. În afară de numărul de ore pe care îl petrec în școală, aceștia au numeroase teme pentru acasă, meditații și alte activități extra curriculare, ceea ce lasă puțin timp pentru a fi informați cu privire la procese decizionale și ulterior pentru a se implica în astfel de procese.
- ▶ Caracteristicile individuale ale copiilor/tinerilor: cei extrovertiți, cu abilități de comunicare și încredere ridicată în forțele proprii sunt mai predispuși să se implice în demersuri participative. De regulă, copiii provenind din medii defavorizate au stimă de sine redusă, nu au încredere în ceilalți, spre deosebire de copiii provenind din familii stabile care sunt mult mai siguri pe ei și sunt mai vocali.
- ▶ Mecanismele de selecție și promovare a copiilor/ tinerilor non-incluzive, elitiste: avantajează copiii cu educație bună, cu situație materială bună, din mediul urban etc.
- ▶ Experiențele anterioare de participare în care deciziile copiilor/ tinerilor nu au fost luate în considerare îi descurajează, de regulă, pe aceștia să se mai implice.
- ▶ Reacția unora dintre autoritățile locale care, în lipsa unei culturi a participării, se consideră amenințate de copiii/tinerii care participă sau ajung să politizeze evenimentele, asumându-și merite pentru activitățile derulate/organizate de copii/ tineri.
- ▶ Presiunile cărora copiii/tinerii sunt supuși sau amenințările la adresa lor/ familiilor lor, în unele dintre situațiile în care iau cuvântul pentru a-și apăra drepturile, ceea ce îi determină pe unii dintre ei să renunțe și, în unele situații, chiar alimentează reticența părinților față de participarea copiilor.

Modalități de suport pentru participarea tinerilor la decizie

Atât tinerii, cât și specialiștii din sistemul de protecție specială și reprezentanții ONG-urilor participante la studiu, exprimă necesitatea formării personalului care lucrează direct cu copiii în vederea încurajării participării copiilor și tinerilor.

Pentru depășirea principalelor bariere în domeniul participării copiilor și tinerilor, colaborarea inter-instituțională joacă un rol extrem de important. La nivel inter-instituțional, în domeniul protecției copilului există colaborări între autoritatea națională în domeniu (ANPDCA) și Consiliul Tinerilor Instituționalizați, prima structură participativă a tinerilor din sistemul de protecție specială. În afara acesteia, ANPDCA are colaborări și cu alte

organizații (de ex. UNICEF, World Vision) pentru a include copiii și tinerii în dezbaterile pe teme de interes pentru ei. Colaborarea dintre organizațiile de tineret este de asemenea esențială pentru creșterea succesului demersurilor participative și intensificarea vocii copiilor/tinerilor.

Participarea copiilor și tinerilor este văzută ca benefică pentru toate tipurile de actori implicați, atât specialiști, cât și copii și tineri, iar implicarea școlii, prin încurajarea participării copiilor, dar și educarea părinților, ar putea genera rezultate pozitive în ceea ce privește cunoașterea drepturilor copiilor (în particular a dreptului la participare), a respectării și promovării acestora. Totodată, formarea copiilor

pentru participare, de la vârste mai mici (încă din ciclul gimnazial) poate contribui la formarea de competențe și creșterea disponibilității copiilor pentru participare. Formarea copiilor și tinerilor pentru participare poate include educație privind drepturile copiilor, negociere, diplomație și pregătire de discurs, management de proiect (inclusiv planificare de bugete pentru diferite activități), sănătate mintală etc.

O modalitate de stimulare a participării copiilor/tinerilor o poate reprezenta și extinderea spectrului participativ pentru a include modalități variate de consultare spre exemplu posibilitatea prezentării punctelor de vedere în scris/ on-line, astfel încât să fie încurajați să își exprime punctul de vedere și tinerii care nu se simt confortabil cu vorbitul în public sau cu mediile mai degrabă formale.

Dincolo de familie și școală, un alt rol important în direcția dezvoltării culturii participative în rândul copiilor îl dețin structurile asociative, de tipul celor formale (CNE, organizații de tineret, ONG-uri cu activitate în domeniul susținerii participării). Chiar dacă, în momentul de față, numărul copiilor implicați în activitățile acestor structuri este redus, prin expunere media și prin puterea exemplului, notorietatea și atractivitatea platformelor de facilitare a implicării copiilor în viața socială și în procesele de luare a deciziei vor crește.

Concluzii

Modalități de suport pentru participarea tinerilor la decizie

Recomandări

Generale

- ▶ Este necesară clarificarea la nivelul instituțiilor publice a conceptului de participare la decizie și consultare publică și a pașilor care trebuie îndepliniți pentru ca vocile copiilor și tinerilor să fie luate în considerare. În acest sens, definirea de către actorii naționali a unui mod de lucru specific este dezirabilă.
- ▶ Alocarea de către actorii naționali de resurse financiare dedicate activităților și acțiunilor de creștere a participării copiilor/ tinerilor, inclusiv pentru resurse umane dedicate, organizarea de întâlniri sau recompense acordate copiilor/ tinerilor.
- ▶ Este necesară formarea specialiștilor care lucrează cu copii/tineri (inclusiv din sistemul de protecție specială) în vederea sprijinirii participării acestora la decizie. Totodată, este dezirabilă creșterea numărului de lucrători de tineret la nivel județean și local (ex. direcții județene de tineret, primărie).
- ▶ Alocarea de resurse de către autoritățile locale și județene pentru spații destinate tinerilor (de tipul centrelor comunitare pentru adolescenți și tineri) pe care să le poată accesa gratuit pentru a organiza activități în funcție de interesele lor particulare.
- ▶ Dezvoltarea la nivel național (MFTES, MEN și ANPDCA) a unor proceduri de monitorizare a instituțiilor privind practicile de participarea a copiilor și tinerilor în deciziile care îi privesc.
- ▶ Asigurarea unor mecanisme de suport pentru creșterea participării copiilor/ tinerilor în domenii precum justiție, poliție etc.
- ▶ Crearea unor mecanisme de includere formală a consultării copiilor în dezvoltarea strategiilor locale ale instituțiilor publice.
- ▶ Îmbunătățirea colaborării între instituții publice, structuri de reprezentare și organizații nonguvernamentale cu scopul îmbunătățirii cunoașterii privind mecanismele care încurajează participarea copiilor și tinerilor la decizie.
- ▶ Dezvoltarea unor parteneriate și colaborări pentru scalarea modelelor de consultare a copiilor de la nivelul structurilor de participare existente (Board-ul copiilor, grupurile de lucru ale copiilor pentru Strategia Națională pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Copilului 2022-2027, alte structuri dezvoltate prin suportul ONG-urilor).
- ▶ Obligatorietatea introducerii consultărilor cu copiii/tinerii în luarea deciziilor privind aspectele care îi privesc sau îi afectează, de către instituții publice și în mod particular de consiliile locale (în prezent consultările cu copii sunt doar recomandate, nu obligatorii). De exemplu, poate fi stabilită obligativitatea oferirii unui loc pentru un reprezentant al copiilor/tinerilor în consiliul local care să fie prezent de fiecare dată când se iau decizii care îi afectează pe aceștia. Alternativ, există opțiunea de a organiza întâlniri cu copiii/tinerii din comunitate în carul cărora să fie invitați consilierii locali, cu scopul discutării politicilor și deciziilor politice care îi afectează pe copii/tineri.
- ▶ Acordarea unei atenții sporite pentru includerea copiilor vulnerabili și, odată selectați în astfel de structuri, formarea acestora în vederea depășirii decalajelor din punct de vedere al implicării față

- de copiii mai puțin vulnerabili.
- ▶ Dezvoltarea legii grupurilor informale ar putea

facilita participarea copiilor și tinerilor la decizie și implicarea în activități la nivel local.

Recomandări
Generale

Educație

- ▶ Informarea copiilor de către unitățile de învățământ cu privire la drepturile și obligațiile pe care le au în sistemul educațional și în mod particular asupra rolului consiliului elevilor și a altor structuri de reprezentare a elevilor.
- ▶ Instituțiile educaționale pot reprezenta un punct de pornire în vederea încurajării și facilitării participării copiilor și tinerilor la decizie, fiind necesară clarificarea rolului pe care acestea trebuie să îl aibă. Este esențial să existe psihologi în școli care să ofere consiliere școlară și asistență psiho-pedagogică cu scopul facilitării dezvoltării personale, a optimizării relațiilor de grup de la nivelul școlii și încurajării implicării în activități care sunt importante/interesante pentru copii/tineri. Elevii pot fi încurajați într-o mai mare măsură să participe la decizie în cadrul orelor de dirigiență. Totodată, părinții copiilor trebuie implicați pentru a înțelege beneficiile participării copiilor la decizie. Nu în ultimul rând, personalul didactic trebuie să faciliteze și nu să impună activități.
- ▶ Sprijinirea de către școală și/sau lucrători de tineret a formării unor grupuri de copii și tineri la nivel local după modelul consiliilor consultative ale organizațiilor internaționale care desfășoară activități în România. În acest sens este dezirabilă alocarea de resurse pentru organizarea de activități și încurajarea diversității în grupuri astfel încât să existe o reprezentare inclusiv a unor grupuri vulnerabile.
- ▶ Organizarea de activități care facilitează participarea copiilor la decizie în timpul programului formal în care se desfășoară cursurile școlare. Acestea pot fi organizate în cadrul orelor de curs specifice, a orelor de dirigiență, sau în timpul programelor de tip „școală după școală”.
- ▶ Introducerea în școli a unor mecanisme de participare a copiilor/ tinerilor precum sondaje online, forumuri de discuții online, întâlniri pe diverse teme, etc.
- ▶ Formarea cadrelor didactice pe teme specifice participării copiilor și tinerilor și modalităților de stimulare a participării lor la decizie.

Protecție specială

- ▶ Crearea de parteneriate între instituțiile din cadrul sistemului de protecție specială din România și omoloagele lor din alte țări, în scopul învățării prin intermediul schimburilor de experiență.
- ▶ Cu suportul autorităților naționale, identificarea de modele de bune practici în ceea ce privește participarea copiilor și tinerilor în/din sistemul de protecție specială, promovarea acestora și încurajarea comunicării între instituții din județe/regiuni diferite.
- ▶ Promovarea de către ANPDCA (sau facilitată de ANPDCA) a temei participării copiilor și tinerilor la procesele de luare a deciziilor, ca temă specifică, clar definită: autorități centrale cu rol de coordonare, cu participarea autorităților locale.
- ▶ Cu suportul autorităților naționale, specializarea personalului de la nivelul DGASPC-urilor și serviciilor de tip rezidențial pe tema participării copiilor și tinerilor.
- ▶ Diminuarea încărcăturii de cazuri/manager de caz, astfel încât managerii de caz să poată urmări corespunzător traiectoria fiecărui copil/tânăr. Autoritățile naționale pot oferi un cadru legislativ adecvat în acest sens și verificarea implementării acestuia.
- ▶ Asigurarea accesului la informațiile privitoare la drepturile copiilor/tinerilor din sistemul de protecție specială, ținând seama de specificul/abilitățile copiilor/tinerilor – utilizând mijloace/canale de informare variate (adaptate atât pentru copiii cu dizabilități, cât și, spre exemplu, pentru cei care nu știu să citească).
- ▶ Încurajarea comunicării și organizarea de activități precum atelierele, sesiunile de informare pentru membrii Consiliilor Copiilor (structuri existente la nivelul serviciilor de tip rezidențial) și facilitarea relației dintre acestea și CTI.
- ▶ Sprijinirea activității CTI și/sau a altor structuri

- asociative/participative ale copiilor și tinerilor din sistemul de protecție specială, inclusiv prin oferirea de suport pentru deschiderea/organizarea de filiale județene/regionale, care să permită o mai eficientă comunicare/colaborare cu DGASPC-urile.
- ▶ Stabilirea de colaborări/parteneriate între școli și DGASPC-uri pe tema specifică a încurajării

participării copiilor la procesele de luare a deciziilor, și încercarea de a preveni abandonul școlar prin încurajarea participării.

- ▶ Colaborarea cu instituțiile/autoritățile locale, mai ales în cazul serviciilor de tip rezidențial, inclusiv cu intermedierea școlilor, pentru a implica tinerii/copiii în activități la nivel comunitar.

Recomandări ale copiilor

- ▶ Creșterea oportunităților de voluntariat prin Consiliile Elevilor sau alte structuri asociative ale elevilor. Elevii preferă mai degrabă să se implice la început în proiecte de scurtă durată care să le transmită niște competențe specifice, nu implicarea generică în decizii; oportunitățile de voluntariat pentru competențe specifice pot crește în timp și dorința copiilor de a participa.
- ▶ Transparentizarea procesului de selecție, întrucât consiliile elevilor au tendința să centralizeze puterea de decizie în jurul a câtorva copii care nu reprezintă prea clar și democratic interesele tuturor elevilor.
- ▶ Consiliile copiilor asociate serviciilor de tip rezidențial sau sistemului de protecție specială să depășească rolul de a trage la răspundere beneficiarii care încalcă normele și să implice mai activ copiii beneficiari în decizii legate de mediul în care locuiesc, condițiile de trai, de calitatea educației lor, de servicii de sănătate de și asigurarea unui condiții de siguranță cotidiene.
- ▶ Adaptarea adulților la programul încărcat al copiilor la școală, mai ales atunci când doresc să crească disponibilitatea lor pentru participare la deciziile care îi privesc.
- ▶ Copiii din sistemul de protecție specială să beneficieze de feedback referitor la modul în care opiniile lor au fost integrate sau folosite, pentru a asigura un nivel mai ridicat al implicării decât simpla informare sau simpla procedură de consultare, care este parte din infrastructura instituțională a sistemului de protecție. Această recomandare este valabilă și pentru copiii și tinerii din afara sistemului de protecție, ideea potrivit căreia luarea în considerare a revendicărilor tinerilor îi motivează să participe la decizie fiind subliniată în discuțiile cu toți copiii și tinerii, indiferent de proveniența acestora.
- ▶ Pentru că cea mai ridicată participare este prezentă în familie, este necesară educarea membrilor familiei (a părinților, în special) de alte instituții despre implicațiile pozitive ale susținerii

implicării copiilor în decizii, atât în familie, cât și în comunitate, rolul lor de a susține copiii fiind considerat hotărâtor.

- ▶ Diversificarea structurilor de reprezentare a copiilor, pe lângă CNE și CE, sunt necesare structuri mai puțin ierarhice, orizontale, care să fie medii bune și pentru copii din medii dezavantajate, astfel încât să nu le fie teamă să se implice.
- ▶ Structurile copiilor la nivel local să fie utile pentru copii astfel încât să-și exprime opiniile despre cum arată localitățile în care trăiesc, despre ce activități pot dezvolta în comunități, cum să crească posibilitățile de petrecere a timpului liber potrivit pentru copii și în mod gratuit.
- ▶ Școlile să dezvolte mecanisme prin care să încurajeze și să recompenseze cadrele didactice atunci când asigură participarea reală a copiilor.
- ▶ Copiii să beneficieze nu doar de informare privind drepturile pe care le au, dar și de exercitarea zilnică a drepturilor lor, cu exemple, exerciții și contexte create cu ajutorul adulților pentru a recunoaște drepturile pe care copiii le au, într-un vocabular accesibil lor.
- ▶ Instituțiile publice importante să facă eforturi să descrie într-o manieră prietenoasă copiilor (child-friendly) pe website-urile proprii atribuțiile, responsabilitățile pe care le au, cât și mecanismele de funcționare.
- ▶ Formarea copiilor de vârste mai mici, din ciclul gimnazial, pentru participare, pentru a construi competențe și disponibilitate de participare în cadrul ciclurilor ulterioare.

REFERINȚE

ANPDCA, Strategia Națională pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Copilului „Copii protejați, România sigură” 2022-2027, <https://www.mfamilie.gov.ro/docs/20220506-PROIECT-HG-Anexa-nr.1.pdf>

Bădescu, Gabriel, Daniel Sandu, Daniela Angi, Carmen Greab (2019). *Studiul despre tinerii din România 2018-2019*. Friedrich-Ebert-Stiftung.

Byrne, B., & Lundy, L. (2019). Children's Rights and Policy-Making: a 6 P framework. *The International Journal of Human Rights*, 23(3), 357-373. doi: <https://doi.org/10.1080/13642987.2018.1558977>

ChildFund Alliance, Eurochild, Save The Children, UNICEF, World Vision. (2021). *Our Europe, Our Rights, Our Future*. <https://www.unicef.org/eu/reports/report-our-europe-our-rights-our-future>

European Commission. (2021a). *Study on child participation in EU political and democratic life*. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/child_participation_final_report_revised_28.04.2021_final_web_pdf.pdf

European Commission (2021b). EU strategy on the rights of the child, <https://inm-lex.ro/wp-content/uploads/2021/04/EU-strategy-on-the-rights-of-the-child.pdf>

Comisia Europeană (2012) Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

Consiliul Europei (2016). Strategia Consiliului Europei pentru drepturile copilului (2016-2021). <https://rm.coe.int/strategia-coe-pentru-drepturile-copilului-council-of-europe-strategy-f/16809f0b12?fbclid=IwAR1jbszLXLTVl-K6zVOzN378HQgg5SYrANP9s1n5zresr0gCv2tWc8jhFlc>

Consiliul Europei. (2012) Recomandarea CM/Rec (2012)2 a Consiliului de Miniștri către statele membre privind participarea copiilor și tinerilor sub 18 ani. <https://rm.coe.int/16806b7fb5>

Consiliul Național al Tineretului din Moldova, & UNICEF. (2019). *Începem cu TINeri. GHID pentru participarea tinerilor în comunitate*. Chișinău: Consiliul Național al Tineretului din Moldova, UNICEF.

Council of Europe. (2011). *Child and youth participation in Finland. A Council of Europe policy review*. Retrieved from Strasbourg: <https://rm.coe.int/168046c47e>

Council of Europe. (2016). *Child Participation Assessment Tool: Council of Europe Indicators for measuring progress in promoting the right of children and young people under the age of 18 to participate in matters of concern to them*. Strasbourg: Council of Europe Retrieved from <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806482d9>

Commonwealth of Australia. (2021). *Safe and Supported: the National Framework for Protecting Australia's Children 2021–2031*. Commonwealth of Australia. https://www.dss.gov.au/sites/default/files/documents/12_2021/dess5016-national-framework-protecting-childrenaccessible.pdf

Convenție cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, (1990).

de Kleine Ambassade. (2022). Methodiek. <https://www.dekleineambassade.nl/wie-we-zijn/Methodiek>

Défenseur des droits. (2022). *Rapport annuel d'activité 2021*. Paris. https://www.defenseurdesdroits.fr/sites/default/files/atoms/files/ddd_rapport-annuel-2021_20220705.pdf

- Department of Children and Youth Affairs. (2015). *Annual Report 2015*. <https://assets.gov.ie/23835/324c5e-78f4a743a9a1d3f1adac62ad50.pdf>
- Department of Children, Equality, Disability, Integration and Youth. (2021). *Annual Report 2020*. <https://assets.gov.ie/207022/a6b439b4-16c3-4bea-a207-6641c909c6e0.pdf>
- ENOC. (2022). European Network of Ombudspersons for Children. <https://enoc.eu/>
- European Youth Parliament. (2022). <https://eyp.org/>
- IRES. (2020). *Diagnoză 2020 – Situația tineretului și așteptările sale. Analiza comparativă 2018- 2020. Raport final*. Ministerul Tineretului și Sportului.
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. UNICEF.
- Hart, R. A. (2008). *Stepping back from 'The ladder': Reflections on a model of participatory work with children*. In A. Reid, J. B. Jensen, J. Nikkel, & V. Simovska (Eds.), *Participation and learning. Perspectives on Education and the Environment, Health and Sustainability* (pp. 19-31). Dordrecht: Springer.
- Asociația Internațională a Participării Publice (IAP2) (2018). *IAP2 Spectrum of Public Participation*. https://cdn.ymaws.com/www.iap2.org/resource/resmgr/pillars/Spectrum_8.5x11_Print.pdf
- Lansdown, G., Diers, J., Haj-Ahmad, J., Rusinow, T., Sakurai, Y., & Friscia, F. (2018). *Conceptual framework for measuring outcomes of adolescent participation*. New York: UNICEF.
- Legea educației naționale nr. 1 din 5 ianuarie 2011, cu completări și modificări ulterioare <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/125150>
- Lundy, L. (2007). 'Voice' is not enough: conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927-942.
- MENCS. Ordinul nr. 4742 din 10.08.2016 https://www.edu.ro/sites/default/files/OM_4742_10.08.2016-Statut_elevi_2016_0.pdf
- Mitchell, R. (2005). *Postmodern reflections on the UNCRC: Towards utilising Article 42 as an international compliance indicator*. *The International Journal of Children's Rights*, 13(3), 315-331.
- Netherlands Youth Institute. (2007). *Youth Policy in the Netherlands. An overview of policies, structures and provisions concerning children and young people living in the Netherlands*. Utrecht: The Netherlands Youth Institute.
- O'Kane, C., Haj-Ahmad, J., & Friscia, F. (2020). *Engaged and Heard! Guidelines on Adolescent Participation and Civic Engagement*. New York: UNICEF.
- OHCHR. (2022). *United Nations Human Rights Report 2021*. New York and Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights.
- Orçamento Participativo Jovem. (2022). *Sobre o OP Jovem*. <https://opjovem.gov.pt/c/sobre-o-op-jovem>
- Parlement des enfants. (2022). *Propositions de loi devenues des lois de la République*. <https://www.parlementdesenfants.fr/anciennes-propositions-de-loi>
- Petrescu, Claudia (coord.), Flavius Mihalache, Adriana Neguț, Laura Tufă. (2020). *Bunăstarea copilului din mediul rural 2020*. World Vision România, Risoprint, Cluj Napoca. <https://worldvision.ro/wp-content/uploads/2020/11/Raport-de-Bunastare-a-Copilului-din-Mediul-Rural-2020.pdf>

Queensland Family and Child Commission. (2022). *The Queensland Family and Child Commission Child and Youth Participation Framework*. Brisbane: The State of Queensland <https://www.qfcc.qld.gov.au/sites/default/files/2022-06/Model%20of%20Participation.pdf>

Queirós, J. O. (2014). *History of youth work and youth policies in Portugal*. In M. Taru, F. Coussée, & H. Williamson (Eds.), *The history of youth work in Europe. Relevance for today's youth work policy* (Vol. 4, pp. 71-80). Bruxelles: Council of Europe Publishing.

SOS Children's Village. (2020). *Raportul de sinteză privind consultarea SOS Satele Copiilor*. https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/472cb70e-fd21-4cc8-b318-605958ffdf99/Consultation-with-children_FINAL.pdf

Suurpää, J., & Männistö, L. (2020). *Children's participation rights in Finland: Summary of the Current State and Key Development Needs*. Helsinki: Ministry of Justice, Finland

Șerban Mihai. (f.a.) *Raport național privind testarea instrumentului Consiliului Europei de evaluare a respectării dreptului copilului la participare*.

UNICEF. (2021). *Analiza situației copilului și adolescentului în România (în curs de finalizare)*.

Woodman, E., Roche, S., & McArthur, M. (2022). *Children's participation in child protection - How do practitioners understand children's participation in practice?* *Child & Family Social Work*, 1-11.

World Vision. 2021. *Participarea copiilor în procesul de luare a deciziilor care îi privesc, la nivelul instituțiilor publice. Analiza cadrului legislativ național și modele de bune practici*. <https://worldvision.ro/wp-content/uploads/2021/11/Raport-Participarea-copilului.pdf>

Youth Wiki. (2018). *Youth policies in the Netherlands*. <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2021-02/netherlands2018.pdf>

Lucrăm împreună pentru o Europă verde, competitivă și incluzivă

Material realizat cu sprijinul financiar Active Citizens Fund România, program finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021. Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Granturilor SEE și Norvegiene 2014-2021; pentru mai multe informații accesați www.eeagrants.org

**Laborator
participativ**

Cu tine, pentru tine! Vocea ta contează!